

B)

A nyomozásnál szereplő személyek.**I. A csendőr és a vele szemben támasztott követelmények.**

A nyomozó csendőrrel szemben támasztott fontosabb követelmények a következőkben foglalhatók össze:

1. Testi rátermettség.
2. Gyakorlati készségek és ügyességek.
3. Szellemi rátermettség.
4. Ismeretek.
5. Kedély- és jellemtulajdonságok és egyéb tényezők.

1. Testi rátermettség.

A nyomozó szolgálat fokozott követelményeket támaszt a testtel és az ésszel szemben egyaránt. Vasegészség, ép érzékszervek, edzettség, rugalmasság, mozgékonyág, a testi fáradalmak elviselésére való alkalmasság — a testi rátermettség ismérvei. A testi rátermettség bizonyos mértékig feltétele a szellemi teljesítményeknek is. A nyomozás fáradalmait elviselni nem képes, testileg kimerült, elcsigázott embertől nem várhatunk magasabbrendű szellemi teljesítményeket sem.

2. Gyakorlati készségek és ügyességek.

Ezek két csoportra oszthatók, úgymint:

- a) a hétköznapi életbe vágó és
- b) a szakmába vágó gyakorlati készségekre és ügyességekre.

a) A hétköznapi életbe vágókhöz sorolható minden gyakorlati ismeret, tudás, jártasság. Ilyen pl a kerékpározás, lovaglás, gépkocsivezetés, úszás, evezés, gépírás, sőt tágabb értelemben — pl a polgári ruhában feladatokat megoldó csendőrnemzetnél a kártyajátékok, teniszjáték és ehhez hasonló ügyességek is. Félreértések elkerülése végett fentiek nem azt jelentik, hogy a nyomozó csendőrnek mindebben jártasnak kell lennie, hanem csupán azt, hogy a nyomozó csendőrnek gyakorlati készségek szempontjából minél több téren való jártassága a nyomozó szolgálatot megkönnyíti.

b) A szakmában való gyakorlati készségek és ügyességek nyújtotta előnyök magyarázatra nem szorulnak. Ilyenek a rajzolás, fényképezés, lemintázás, távbecslés, időbecslés, gyorsírás stb.

3. Szellemi rátermettség.

A szellemi rátermettség bizonyos, az emberrel veleszületett képességekből, adottságokból áll, amelyek neveléssel, gyakorlással nem szerezhetők ugyan meg, de csiszolhatók és fejleszthetők.

A szellemi rátermettséget összességükben kitevő képességek a következők:

- a) **Helyes érzéki és értelmi felfogóképesség.**
- b) **Jó megjegyzőképesség.**
- c) **Jó emlékezet és emlékezőtehetség.**

Az a), b) és c) alatt felsorolt képességekre és adottságokra, valamint azoknak a nyomozó csendőr szempontjából való szükségességére a „Tanúvallomás lélektaná”-nál elmondottak világítanak rá, ezért itt bővebb magyarázatra vagy indokolásra nem szorulnak.

d) **Kombináló képesség.**

Ez alatt az eszmeűzésre, találgatásra irányuló képességet értjük.

A nyomozás célja az elkövetett bűncselekmény elkövetési módjának és a tettes kilétének megállapítása, tehát egy a multban elmerült tárgyi és alanyi tényálladéknak a valósághoz híven való helyreállítása (rekonstruálása), felelevenítése. A nyomozás erre szolgáló eszköze az adatgyűjtés. Az adatgyűjtést azoknak a lehetséges irányoknak elképzelése könnyíti meg, amelyek segítségével a nyomozás az adatokhoz juthat. Ezek a feltevések. Az összegyűlt adathalmazból azonban csupán az egymásra utaló, egymással összefüggő adatok felismerése, az adatok között mutakozó ellentétek, ütközések megállapítása képes a tényállást rekonstruálni (feleleveníteni). Erre az eljárásra a kombináló képesség képesít.

Gyakran tapasztalható, hogy a csendőr a nyomozáshoz nem talál kellő kiindulópontot, irányt és ezért vagy taláalomra, vaktában, vagy pl a sértett által sugalmazott irányban nyomoz. Ez a jelenség rendszerint a kombináló képesség hiányára vezethető vissza.

A kombináló képesség fejlesztésére megfelelő szakgyakorlatokon kívül kitűnően alkalmas a keresztrejtvény- és egyéb rejtvényfejtés, továbbá bizonyos játékok, amelyek közül első helyen a sakkjáték említendő.

e) **Képesség a logikus (okszerű, észszerű) következtetésre.**

A jó észrevétel, az adatok összegyűjtése és helyes kombinálása hiábavaló, ha ahhoz nem járul szabatos gondolkodás és helyes, logikus következtetés. Ok és okozat felismerése, az okozati összefüggéseknek helytálló következtetésekkel való bizonyítása, az adatok jelentőségének felismerése és helyes magyarázata a nyomozó csendőr mindennapi kenyere. A logikus (okszerű) következtetésre való képesség feltételei: a születésbeli adottság és a logikus (okszerű) gondolkozásra iskolázott agy, továbbá a saját gondolatmunka állandó szigorú bírálata és ellenőrzése.

f) **Összpontosító képesség.**

A nyomozó csendőrnek képesnek kell lenni, hogy gondolatait, figyelmét minden körülmények között egy tárgyra összpontosítsa. A nyomozás közben elterelő benyomások egész sorozata hat a csendőrrre, amelyeknek azonban a csendőr akarata nélkül nem szabad érvényre jutniok. A nyomozó szolgálat a csendőrtől viszont gyakran egyidőben több tárgyra való gondolatösszpontosítást is megkövetel, pl gyanúsított kikérdezésekor az előadás figyelmes meghallgatása és egyben gyanúsított magatartásának, arcjátékának megfigyelése. Az összpontosító képesség az emberi akarat kérdése, amely a neveléssel fejleszthető és tökéletesíthető.

g) Helyes térképzelés és tér-(helyzet)érzék.

Ezek a csendőrt arra képesítik, hogy helyiségeket, térrészeket, azok egymáshoz való viszonyát, a helyiségben (térrészen) levő tárgyak fekvését és egymáshoz való viszonyát helyesen megfigyelni, megítélni és megjegyezni tudja. Ezenfelül a nyomozó csendőrtől azt is meg kell követelni, hogy mások leírása alapján is képes legyen az illető térrészről stb. magának helyes fogalmakat alkotni. A harmadik követelmény: a saját idevágó megfigyeléseknek, illetve másoktól hallottaknak találó módon való leírása (pl a helyszínleírás).

A térképzelést és helyzetérzékét gyakorlattal nagymértékben fejleszteni lehet.

h) Arcemlékezet.

Ahhoz, hogy emberek külsejét megjegyezzük és emlékezetünkbe véssük, velünk született különleges képességre, az arcemlékezetre van szükségünk.

Vannak emberek, akiknek elég valakit egyetlen egyszer látni és a következő alkalommal, néha hosszú idő után, az illetőt száz közül is felismerik. Mások viszont olyanokra sem emlékeznek vissza, akikkel többször beszéltek, vagy akiket többször láttak. Már rövid idő múlva hamarosan elfelejtik. Nem szorul magyarázatra, hogy a jó arcemlékezet milyen megbecsülhetetlen szolgálatokat tehet a nyomozó csendőrnek. Vannak olyan jó arcemlékezettel rendelkező nyomozók, akik nyilvántartások nélkül is, rögtön felismerik az újabb bűncselekmény miatt eléjük került, hamis nevet bemondó bűnözőt és fejére olvassák, hogy 10—15 évvel ezelőtt hol, milyen ügyben volt eljárás alatt. A jó arcemlékezet kiváló szolgálatokat tehet a nyomozónak, különösen a bűnöző cigányok elleni küzdelemben, akik sokszor annyira hasonlítanak egymáshoz, hogy rossz arcemlékezetű ember, nem is tudja őket megkülönböztetni.

A nyomozó csendőrrel szemben támasztott és az előzőekben felsorolt képessége és adottságok megállapítására a psychotechnikai képességi vizsgák szolgálnak. A megkívánt képességeknek fejlesztése, a psychotechnikai vizsgáknál használatos feladatokhoz hasonló gyakorlatokkal, rendszeres neveléssel és iskolázással történhet.

4. Ismeretek.

Az ismeretek terén különbséget kell tenni az ügyvezett általános műveltség körébe vágó ismeretek és a szakismeretek között. A nyomozó csendőrnek mindkettőre nagy szüksége van.

A bűnözés a mindennapi életől nem különálló, elszigetelt jelenség, hanem annak egyik nem kívánatos, de az emberi természetben és az ember életviszonyaiban rejlő okoknál fogva elmaradhatatlan megnyilvánulása. A bűnözés tehát a mindennapi élet kinövése, amelynek gyökere, elágazásai szintén a mindennapi élettel vannak összenöve. Alig képzelhető el olyan intézmény, mesterség, foglalkozás, viszony, helyzet stb., amelyet a bűnözés ne érintene. A bűn gyökerét, elágazásait, megnyilvánulásait fűrkésző nyomozásnak a bűnözést ezekre az utakra követnie kell, ha eredményt akar elérni. A nyomozás gyakorlati végrehajtása tehát kénytelen a mindennapi élet minden ágzatába belenyúlni, ami viszont azt a követelményt támasztja a nyomozóval szemben, hogy a mindennapi élet minél több

ágazatában jártas legyen. A csendőrtől senki sem vár mindent felölölő, átfogó tudást és azt sem, hogy az ilyen tudás megszerzése érdekében minden szabad percét könyvekből való tanulással töltsse. Pusztán általános tájékozottság az, amelynek megszerzésére a csendőrnek törekeenie kell. Ennek megszerzése, ha a kellő érdeklődés megvan, egyszerű és fáradságmentes. Üres órákban, pl séta, utazás, várakozás stb. minden alkalmat meg kell ragadni, hogy ismereteinket bővítsük. Egyszer egy cipészről, molnártól, erdőőről, gépkocsivezelőtől stb. érdeklődünk csevegés közben mestersége, hívatása iránt, máskor valamely gyár, gazdaság, bánya, árutelep megtekintése bővítheti ismereteinket, megint máskor talán egy bankkönyvelő, biztosítási ügynök, vasútas, postás, kereskedő szakmájába vágó felvilágosítások meghallgatása járulhat hozzá ismereteink bővítéséhez. Sohasem tudhatjuk, hogy ezek közül mikor, minek vehetjük hasznát. A gyakorlati tapasztalatok szerint idővel valamennyire sor kerül.

Az ilyen érdeklődésen kívül a hírlapok (a napi eseményekről való tájékozódás), folyóiratok, jó könyvek olvasása gyarapíthatja ismereteinket. „A jó pap holtig tanul“, mondja a közmondás.

A szakképzettség, elméleti szaktudás és gyakorlat dolga.

Az elméleti szaktudás felöleli a büntetőtörvények, az eljárást szabályozó utasítások, a kriminalisztikai elvek, szabályok és eljárásmodok alapos ismeretét, továbbá a büntetőjog segédtudományainak (mint törvényszéki orvostan, bűnügyi vegytan stb.) körébe vágó általános tájékozottságot is.

Az elméleti szaktudás elengedhetetlen követelmény, amelyet a gyakorlati tapasztalatok nem pótolhatnak. Ez nemcsak a nyomozásnál, hanem bármely más foglalkozásnál vagy mesterségnél is így van. A földművesiskolát végzett földműves, a tanonc- vagy ipari iskolát végzett iparos, az iskolában megszerzett elméleti tudás birtokában jobb eredményeket ér el, mesteriségét nagyobb tökélyre viszi, mint az, akinek tudása csupán másoktól ellesett gyakorlati fogásokban merül ki.

A gyakorlatot a nyomozószolgálat közben szerzett saját tapasztalatok, továbbá mások tapasztalatainak tanulmányozása, kiaknázása biztosítják. Utóbbi a bűnügyek nyomozását tárgyaló segédletek (oktatólagos parancsok, a Csendőrségi Lapok „tanulságos nyomozások“ rovatának, a napilapok rendőri és törvényszéki rovatának, szakfolyóiratoknak, továbbá a B. K. L.-nak és a Nyé.-nek szorgalmas olvasásával történhetik. A mozgatóerő itt is az érdeklődés. A mások tapasztalatainak kiaknázása, gyakorlati ismeretek elsajátítása érdekében, elengedhetetlen, mert ritkán fordul elő, hogy valakinek saját tapasztalatai a minden irányú gyakorlat megszerzésére kielégítőek legyenek. Megesik, hogy egyik-másik csendőr már szolgálati ideje vége felé közeledik anélkül, hogy pl egy bonyolult gyilkosság, vasút ellen elkövetett merénylet stb. ügyében személyesen nyomozott volna, ezekben tehát személyes tapasztalatai révén gyakorlatra sem tehetett szert.

A szakismeretek körébe sorolhatók végül a helyi és személyi ismeretek, amelyekkel a Szut. és a „Tájékoztató a helyi és személyi ismeretekről“ című utasítás foglalkozik részletesebben.

A helyi és személyi ismeretek fogalma alá vonható a helyi eseményekről való tájékozottság is. A tájékozottság terjedjen ki a legjelentéktelenebb eseményekre és az azokhoz fűzött magyarázatokra, tehát a falu pletykájára, mende-mondáira is, mert a legjelentéktelenebb esemény, szóbeszéd ismerete, már nem egy ízben adta a csendőr kezébe egy-egy bűncselekmény megoldásának a kulcsát.

Az ilyen tájékozottság megszerzésének eszközei a helyi lapok olvasása, állandó érdeklődés, bizalmi egyének felhasználásával megbízható és a legtávolabbi zugokra is kiterjedő hírszolgálat kiépítése. Ezek ugyan inkább a megelőző szolgálat körébe tartoznak, de a helyesen irányított megelőző szolgálat egyben a nyomozószolgálat számára is egyengeti a talajt.

5. Kedély- és jellemtulajdonságok és egyéb tényezők.

A nyomozás eszményi célja a való tárgyi igazság felderítése, vagyis a nyomozás tárgyát képező, multban fekvő bűncselekmény tárgyi és alanyi tényálladékanak megállapítása.

Egy szempillantás azokra az eszközökre, amelyek ezen cél elérésére rendelkezésre állanak, meggyőz arról, hogy a nyomozás milyen nehéz, veszélyes és felelősségteljes foglalkozás.

A nyomozás munkáját ember teljesíti és ember (sértett, tanú, szakértő, gyanúsított) szolgáltatja az adatok zömét is. A vallomás lélektana feltárta az emberi teljesítmények értékét és megbízhatóságát. A tárgyi bizonyítékok felkutatása, értékelése szintén emberi, tehát tévedéstől nem mentes munka. Az elkövetett cselekmény egyes tényeiről néha egyáltalán nem állnak adatok rendelkezésre (pl eltaposott nyomok, elkallódott bűnjelek, valamely részletnek nem volt tanúja stb.), ilyenkor a mutakozó hézagot következtetéseknek, feltevéseknek kell kitölteni, ami szintén emberi, tehát nem csallhatatlan munka. Ha ehhez mind a személyi, mind a tárgyi jellegű adatok többértelműségét, továbbá a bűnöző részéről a kifejezett félrevezetési törekvést is figyelembe vesszük, amelyeknél megint csak az ember józan bíráló- és ítélőképességének jut a döntő szerep, akkor arra a meggyőződésre kell jutni, hogy a nyomozó csendőr a nyomozás egész ideje alatt bizonytalan, hibaforrásokban bővelkedő, megtévesztő csapdákat rejtegető területen mozog, amelyhez kezdetben még az áttekintés hiánya is járul.

A nyomozás sikeréhez fontos érdekek fűződnek, amelyek tekintetében a felelősség teljes súlya a nyomozó csendőr vállain nyugszik. Ártatlan ember meghurcolása, a valóban bűnös cselekményének megtorlatlanul hagyása jelzik az elhibázott, sikertelen nyomozások által veszélyeztetett érdekek szélső határait.

Ahhoz, hogy a nyomozó csendőr ezen a veszélyes területen biztosan tudjon mozogni, a hibaforrásokból ne merítsen, a csapdákat elkerülje és az útvesztőből ki tudja választani a célhoz vezető helyes utat, bűnösöket ne hagyjon futni és ártatlantokat meg ne hurcoljon, a képességein és ismeretein felül szüksége van bizonyos kedély- és jellemtulajdonságokra, továbbá alkalmazkodnia kell a gyakorlati tapasztalatokból e tekintetben leszűrt elvek egész sorozatához.

A *megfontoltság* az alapja minden tervszerű, célirányos cselekvésnek. A cselekvés előtt el kell képzelnünk azt, hogy a cselekvés milyen következményekkel járhat. A következmények mérlegelése (előnyök és hátrányok szembehelyezése), a végrehajtásra rendelkezésre álló eszközök alkalmazásának és teljesítőképeségének figyelembevétele, biztosítják a cselekvés célszerűségét.

„Először gondolkozni, azután cselekedni” legyen a nyomozó csendőr jelmondata.

Nem elegendő azonban valamely cselekvésre csupán elvileg elhatározni magunkat, vagyis arra, hogy valamit megteszünk-e vagy nem. Az elhatározásnak el kell tökélnie a cselekvés végrehajtásának célszerű módjait, mikéntjét, a rendelkezésre álló eszközök alkalmazási módját, idejét stb. is. Ezt az elhatározással egyidejűleg eltökélt *végrehajtási terv* biztosítja. A nyomozó csendőrnek minden lépéséül a tervszerűség jellemezze. Megfontolás és végrehajtási terv megalkotása nélkül semmihez se fogjon, legyen az tanú vagy gyanúsított kikérdezése, személymótozás, a szökésben levő tettes kézrekerítésére vonatkozó intézkedés, valamely tárgy leírása, helyszínrajz vagy bármely egyéb nyomozó cselekmény. Rossz és ritkán célravezető módszer valami

végrehajtásának nekikezdeni azzal, hogy végrehajtás közben majd csak eszünkbe jut minden. Ez rendszerint nem is következik be, lehet, hogy emlékezetünk éppen a leglényegesebb dolgokra vonatkozólag cserben hagy. A higgadt megfontolás alapján létre jött tervszerű cselekvés mértékét a röglöngött cselekvés rendszerint nem üli meg.

Az eltökélt tervhez végrehajtás közben ragaszkodni kell, de csak addig, míg a tervalkotáskor még nem ismert, előre nem látott olyan körülmények fel nem bukkannak, amelyek a tervben leszögezett eljárást meghaladják és azzal nyilvánvalóan ellentétben állanak. Az eltökélt tervhez való ragaszkodást a *következetesség biztosítja*, amely egészen addig erény, amíg csökönyösséggé nem válik. A legjobban kiagyalt tervet, feltevést is gondolkozás nélkül el kell vetni, ha az újabb események, adatok megdöntötték. A tervhez, feltevéshez minden körülmények között való makacs ragaszkodás nem következetesség, hanem rövidlátó, esetleg kényelemérzetből fakadó *csökönyösség*, amely súlyos tévedéseket és félreértéseket eredményezhet.

A nyomozó csendörnek *nagyfokú szellemi rugékonyságra* van szüksége, amely arra képesíti, hogy a változott helyzeteket felismerje, azokban magát rögtön feltalálja, rugalmasan alkalmazkodni tudjon és elgondoláseit, tervét, feltevéseit ennek megfelelően módosítani tudja.

Az *akarát* az a hajtóerő, amely elhatározásunk megvalósítására ösztökél. Az elhatározásból az akarát révén lesz cselekvés. Az erős akarát szüli a *kitartást*, amely a nyomozó csendör nélkülözhetetlen tulajdonsága. A nyomozás közben majdnem mindig előforduló zökkenők, részeredménytelenségek, holtpontrajutás, csalódások — elkedvetlenítőleg, csüggesztőleg hatnak. A csüggedésen és kicsinyhitűségen a kitartás segít át és ez ösztönöz arra is, hogy ilyenkor az eredmény elérésére lankadatlan buzgalommal most már más utakon törekedjünk. A *csüggedés* és *kicsinyhitűség* erőrekapása megfoszt az *önbizalomtól* és ezáltal magában rejtegeti a sikertelenség csíráját.

A nyomozás a nyomozó csendörtől a *kötelességtudáson túlmenő buzgalmat* és *önfeláldozást* követel meg. Teljesen bele kell élnie magát a nyomozás munkájába, ennek kell szentelnie minden gondolatát. Igényeit és személyének kíméletét a nyomozás érdekeinek tökéletesen alá kell rendelnie. Az a csendör, aki pl. nyomozás közben élelmezésén törí a fejét vagy kényelemszeretetének engedve, fáradságos, kellemetlenséggel járó teljesítményektől visszariad, a nagy önmegtadadást kívánó, testet-lelket őrlo, fáradságos nyomozószógalatra nem alkalmas.

A nyomozás sorsa gyakran egész jelentéktelen apróságokon, egy-egy tanú által elejtett, de a kikérdező által meg nem értett szón, valamely párányi nyom vagy tárgy figyelmen kívül hagyásán, máskor talán nem kellőleg megvizsgált és elbírált alapból való téves következtetésen stb. múlik. Ez a tény a nyomozó csendör egyik nélkülözhetetlen tulajdonságára, az *alaposágra* mutat rá. Az alaposág megkívánja, hogy semmit se tegyünk csak úgy körülbelül. Mindennél a részletekbe is be kell hatolni. Soha se elégedjünk meg valamely jelenség egyszerű tudomásulvételével, hanem igyekezzünk mindennek a gyökeréig hatolni.

A *felületesség* az alaposág ellentéte s mint ilyen, megölolje minden kriminalisztikai tevékenységnek. A gyakorlatban előforduló sok üres helyszín, amely „a tettes kilétére egyáltalán nem nyújtott adatokat“, az eredménytelen házkutatások, fontos tanúk kikérdezésének mellözése és számos más hiba javarészt a felületességre vezethető vissza. Adatok vizsgálatánál, bírálatánál tanúsított felületesség szintén végzetes lehet, különösen, ha az ilyen adatra valamely fontos következtetést építünk.

A nyomozó csendőrt a tökéletes *törvénytisztelet* kell hogy jellemezze. Szigorúan be kell tartania mindazokat az eljárási szabályokat, amelyeket törvények és utasítások a nyomozószolgálatra előírnak. Ezek szabják meg azokat a korlátokat, amelyeken belül a csendőrnek nyomozás közben mozognia kell. A korlátok áthágása, eltekintve az ezzel járó súlyos felelősségvállalástól, nem egyeztethető össze a csendőr egyéniségével, fegyelmezettségével és hivatásával. Furcsa fényt vetne a törvények és szabályok mellőzése olyan emberre, akinek hivatása a törvények és szabályok betartása felett való őrökös és a törvénytisztelet üldözése.

A nyomozás tág teret nyújt a szándékosságból, tudatlanságból vagy meggondolatlanságból eredhető kisiklásokra. A kísértés nagy. Jogtalan házkutatás, személymotosás, törvény által mentesített személyek tanúkénti kikérdezése, erőszakoskodás, durvaság és ehhez hasonló jogtalanságok jelzik annak a csendőrnek nyomozó munkáját, aki kötelességéről megfeledkezve átlépi a jogait szabályozó korlátokat és túlkapásokra engedi magát ragadtatni.

A jogtalanságok közül különös említést érdemel a beismerő vallomáshoz nem megengedett eszközökkel való megszerzése.

Régen, amikor még az igazság felderítésére nem állottak olyan tökéletes eszközök és eljárások az igazságszolgáltatás rendelkezésére, mint napjainkban, a gyanúsítottat (vádoltat) egyszerű bizonyítóeszköznek tekintették, aki köteles volt maga ellen bizonyítékot szolgáltatni, tehát beismerni. Ha erre a gyanúsított nem volt képes vagy hajlandó, akkor az igazságszolgáltatás kényszerítő eszközökhöz folyamodott és a gyanúsítottól kínzással csikarta ki a beismerő vallomást.

Az újabb büntetőjog szakított ezzel az eljárással, mert a kínzás nem emberhez méltó, kegyetlen eljárás és amellett az igazság megállapítására sem alkalmas. A testi-lelki kínzás hatása alatt ugyanis ártatlan ember is megtörhet és beismerő vallomást tehet. A kínzás tehát nem döntheti el az igazságot, legfeljebb azt mutatja ki, hogy a megkínzottak közül kinek van erősebb szervezete, idegzete s így a fájdalomak elviselésére való nagyobb képessége. Ez a felismerés a múlt század elejéig viharoként seprerte el a kínpad intézményét valamennyi művelt nemzet igazságszolgáltatásából. A vádlott, gyanúsított megszűnt bizonyító eszköz lenni, nem tartozik beismerni, de még a gyanúra vagy vádra vonatkozólag nyilatkozni sem köteles és erre senki által, semmi módon nem kényszeríthető.

Ilyen viszonyok között az a csendőr, akinek a modern kriminalisztika kiváló eszközöket és eljárási módokat tartalmazó fegyvertára rendelkezésére áll, fegyelmezetlenségének, tudatlanságának és durvalelkűségének adja tanújelét, ha magáról megfeledkezve, törvényt és utasítást lábbal tiporva, erőszakos eszközökhöz nyúl. Az *bántalmaz*, akinek nincsenek meg a nyomozáshoz szükséges képességei, ismeretei vagy az, aki kényelemszeretettel, a módszeres nyomozó munka fáradalmaival magát meg akarja kímélni. A bántalmazó tehát a bántalmazással hivatásbeli rátermettsége, tudása, kötelességtudása és jelleme tekintetében mindig szegénységi bizonyítványt állít ki magának. Talán semmire sem illik találobban az a mondás, hogy „többet ésszel, mint erővel“, mint a nyomozásra.

A *lélekjelenlét*. Nyomozás közben a csendőr sokszor kerül olyan helyzetbe, amidőn valamely váratlanul bekövetkezett esemény miatt azonnal elhatározásra kell jutnia. Pl. polgáriruhás nyomozó két egyént követ és az illetők elválnak, vagy a járőr több foglyot kísér és azok menekülni kezdenek stb. Ilyenkor a csendőrnek a helyzetet villámgyorsan megítélnie kell és elhatározásra kell jutnia. Ez a képesség csak olyanoknak adatott meg, akik

váratlan, meglepő eseményeknél nem vesztik el a fejüket, tehát lélekjelenlétük van.

A csendőr mindig megfontoltan cselekedjék. A megfontoltság alapfeltétele a *nyugalom*, a *higgadság*. Aki izgatott, ingerült, felindult, az nem tud higgadtan gondolkodni, tehát ilyenkor a megfontolás elmaradván, kapkodva, ötletszerűen cselekszik. Az ilyen cselekvésnek a nyomozás rendszeres munkájában — amely finom gépezet működéséhez hasonlítható — nincs helye.

A nyomozás alatt sokszor adódnak olyan helyzetek, amelyek a csendőr higgadságát és nyugalomát erősen próbára teszik. Tanúk, gyanúsítottak kikérdezésénél a kikérdezettek modora, ingerültsége, arcátlansága, a sértettek szemrehányása a nyomozás lassúsága miatt, továbbá borzalmas bűncselekmények megrendítő helyszíne, az elkövetés aljas indítóoka stb. mindmegannyi ok a megsértődésre, felháborodásra, izgatottságra stb., tehát a nyugalom megrendülésére. A csendőrnek olyanfokú *önuralommal* kell rendelkeznie, amely őt higgadságának elvesztése ellen minden körülmények között megóvjá. Az önuralomra rendszeres önfegyelmeléssel tehetünk szert. Annak a csendőrnek, aki kijön a sodrából, indulatba jön, érzelmei hatása alá kerül, a nyomozásnál vesztett ügye van. Meggondolatlanul, elhamarkodva cselekszik, kikérdezéseknél hátrányba kerül a kikérdezettel szemben, nincs meg többé az éleslátása az adatok, helyzetek elbírálásához stb. és így hibát-hibára halmoz.

A nyomozás kizárólag a higgadtan gondolkodó agyvelő dolga, amelynél az érzelmek egyáltalán nem jutnak szóhoz.

A *türelem* egyike azoknak a tulajdonságoknak, amelyek a nyomozásnál szintén nélkülözhetetlenek. Nyomok, bűnjelek megvizsgálása, személyek vagy helyiségek megfigyelése, az egész helyszínelés, házkutatás, személymotozás, bőbeszédű sértett, tanú, gyanúsított vallomásának meghallgatása és ehhez hasonló ténykedések, mind nagyfokú türelmet igényelnek.

A türelem elvesztése lényeges adatoktól fosztja meg a nyomozó csendőrt. Házkutatásnál, személymotozásnál nem találja meg azt, amit keres, únja a hosszadalmas vallomást és a tanú szavába vág, pedig talán a sok felesleges beszéd után éppen mondott volna valamit, aminek esetleg döntő jelentősége van stb.

A türelemre nemcsak egyes nyomozó cselekményeknél, hanem az egész nyomozás folyamán szükség van. A nyomozás rendszerint lassú, módszeresen lépésről-lépésre haladó művelet. Aki türelmét veszítve, a nyomozást elsietti, mesterségesen gyorsítja, akinek törekvése csak arra irányul, hogy minél előbb eredményhez jusson, az egyben a nyomozás sikerét teszi kockára. A rendszeres munka helyébe a kapkodó, kihagyásokban, melléfogásokban bővelkedő, rendszerint kudarcot valló kontármunka lép.

Óvatosság, bizalmatlanság és kételkedés azok a nélkülözhetetlen tulajdonságok, amelyek a nyomozó csendőrt a tévutakra jutástól, elhamarkodott véleményalkotástól óvják, továbbá, amelyek a már elkövetett hibák feltárását és kiküszöbölését lehetővé teszik.

Ha a csendőr azzal a gondolattal lép a helyszínre, hogy az beállított, koholt is lehet, ha a kikérdezés előtt arra gondol, hogy a sértett feljelentése lehet igaz is, de nem is, hogy a tanú érdekelt lehet stb., akkor megtevéstésnek kevésbé esik áldozatul. Elve legyen, hogy mindenkivel és mindennel szemben tanúsítson mindaddig bizalmatlanságot, amíg meg nem győződött arról, hogy a bizalmatlanságra nincsen oka.

Az óvatosság józan fékezője és gátlója a könnyelmű következtetésnek, a képzeletet fegyelmelesen szabadjára engedésének, az elhamarkodott ítéletalkotásnak, továbbá annak a hajlamnak, hogy az adatokat céljainknak legmegfelelőbb módon magyarázzuk. A nyomozás bizonytalan terület, esz-kezesi és eredményei nem hasonlíthatók a matematikus könyörtelenül szabatos számaihoz és megdönthetetlen eredményeihez. A nyomozásnál minden kfnálkozó adat, irány mögött meghúzódhat valami sokatígérő dolog, amelyről csalóka volta csak később derül ki.

Óvatosság és bizalmatlanság azonban nemcsak másokkal vagy az adatokkal szemben kívánatos. A nyomozó csendőr sohase feledkezzék meg arról, hogy ő is ember, tehát nem csalhatatlan. Az elért eredmények ne szédítsék meg. Különösen a feltűnően simán és könnyen elért sikerekkel szemben legyen óvatos. Vesse fel mindig azt a kérdést, hogy hátha mégsem úgy van, hátha valahol, valamiben tévedett? Ez a *kétkedés, önbírálat* a teljesített munka és az elért eredmények újbóli ellenőrzésére serkent. Az ellenőrzés napfényre hozza idejekorán a becsúszott hibákat, tévedéseket és félreértéseket és azok kiküszöbölése révén meggátolja azt, hogy a nyomozás hamis alapokon helytelen irányba terelődjék. (A „következtetés” című fejezet a következtetések ellenőrzésére, hátrafelé való felgöngyölítésére rámutatott.)

Ha a csendőr rájött arra, hogy *hibát* követett el, *ismerje azt be*. Küszöbölje ki a hibát, vonja le belőle a tanulságot és habozás nélkül igyekezzék a helyes útra térni, mert újabb hibát követ el, ha *hiúságból, vagy önteltségből* elzárkózna a hiba beismerésétől. A nyomozásnál a hiúság és önteltség gátlásainak nem szabad érvényesülniök.

Az önteltségnek semmi köze sincs az *önbizalomhoz*, amelynek a nyomozó csendőr erényei közül nem szabad hiányoznia. A nyomozó csendőr bízzék képességeiben és tudásában, nehéz körülmények között is bízzék abban, hogy feladatát meg tudja oldani. Az önbizalom erőt ad és reménytelennek látszó helyzetekben is kitartásra buzdít.

Minden jellemtulajdonság, amely fokozott tevékenységre serkent, hasznára válik a csendőrnek. Ilyen értelemben a *becsvágy* is a nyomozó csendőr erényei közé sorol. A becsvágy a nyomozó csendőrré — hivatása gyakorlása közben — egészséges hajtóerőként hat mindaddig, amíg a sikerre csupán a köz vagy mások érdekének csorbítása nélkül törekszik. Amint a becsvágy ezeket az erkölcsi korlátokat áttöri, *beteges becsvágggyá, önzéssé*, jellemhibává fajul, amely más érdekeket nem tisztelve, kizárólag az egyéni érvényesülés útjait keresi és járja. Az ilyen önző és beteges becsvágnak a nyomozás issza meg a levét, mert a nyomozás sikerét csupán eszköznek tekinti, amelynek révén egyéni érdekeit, hiúságát kielégítheti, elismerést, dícséretet nyerhet el. Az ilyen törekvés rányomja bélyegét az egész nyomozásra. A nyomozó tevékenysége ilyenkor a mindenáron eredményt elérni-akarás jellegét ölti és így melegágya a türelmetlenségből, elhamarkodásból, felületességből, valamint tények egyoldalú, elfogult megítéléséből származó hibáknak, mulasztásoknak és tévedéseknek.

A beteges becsvágy és önzés azonban azt sem tűri, hogy más érvényesüljön. Kicsinyes féltékenykedést, irigykedést szül. A nyomozás sikere szempontjából teljesen közömbös az, hogy ki vagy kik munkálkodásának, ügyességének köszönhető az eredmény. Mindegy, hogy a sikerben N. vagy J. csendőrnek, ennek vagy annak az örsnek, nyomozó alosztálynak, Nyé-nek, Nyk-nak milyen szerep jutott. A nyomozás sikerét az abban résztvevők közös, minden egyéni érdek érvényesítésére való törekvéstől

mentes, kizárólag a közcélt szem előtt tartó, vállvetett összmunkája, a résztvevők egymást kiegészítő képességeinek és ismereteinek teljes kiaknázása biztosíthatja. Féltekenykedés, irigység megzavarja az összhangot, bizalmatlanságot teremt, felboríthatja a legjobb tervet, a munkamegosztást nem az egyedüli heiyes mérce: a képesség és tudás szerint alakítja és így a nyomozás sikerét kockára teszi.

A *titoktartás* olyan követelmény, amelynek mellözése jóvátehetetlen hibákat okozhat. A nyomozó csendőr legyen zárkózott. Terveit, elgondolását, gyanúját, megállapításait sohase kösse nem hivatottak orrára. Ne csak a közlékenységtől tartózkodjék, hanem igyekezzék tevékenységét megfelelő ürügyekkel burkolni és minél kevesebb feltűnést kelteni.

Az *emberismeret* képesíti a nyomozó csendőrt arra, hogy egyrészt azoknak az embereknek, akikkel a nyomozás során dolga van, lelkébe tudjon pillantani, fel tudja ismerni a szavaik mögött meghúzódó gondolatokat, át tudjon látni cselszövéseiken, másrészt ez szabja meg azt is, hogy az emberekkel hogyan kell bánni. Emberismeretre gyakorlat útján lehet szert tenni. A megszerzést a lélektani ismeretek megkönnyítik.

A *tárgyilagosság* (objektivitás) megköveteli, hogy a nyomozásnál a csendőr minden olyan, akár saját énjéből, akár kívülről jövő befolyás ellen védekezzék, amely őt elfoglalttá teheti, vagyis, ami azt eredményezheti, hogy a nyomozásnál mind a tények elbírálása, mind a ténykedései terén egyéni vagy egyéb, a tárgyi igazságtól eltérő szempontok jussanak érvényre. Ezek a befolyások olyan számosak, hogy a nyomozó csendőrnek alaposan vértéznie kell magát, hogy egyikük, vagy másikuk hatása alá ne kerüljön s így tárgyilagosságát el ne veszítse.

A szándékos pártoskodás, részrehajlás, megvesztegetés stb. az igazságérzet, kötelességtudás és lelkiismeret hiányára valló olyan súlyos jellembeli hibák, amelyek csendőrnél nem fordulhatnak elő. Pártatlanságot, igazságérzetet és megalkuvást nem ismerő igazságszeretetet minden csendőrrel fel kell tételezni. Vannak azonban olyan tényezők, amelyek a nyomozó csendőrré munkája közben lépten-nyomon leselkednek és tárgyilagosságát tudtán kívül veszélyeztetik.

A csendőrnek a nyomozásnál minden egyéni (szubjektív) érzését ki kell kapcsolnia. Barátság, rokonság, rokonszenv, ellenszenv, szeretet, szerelem, tetszés vagy nemtetszés nem juthatnak szóhoz, de nem befolyásolhatják a csendőrt *társadalmi, vallási, nemzetiségi, politikai pártállási* szempontok sem. Ha a nyomozó csendőr nem képes ezeknek az emberileg érthető, tehát természetes hatásoknak ellentállni, akkor ezek őt hatalmukba kerítik s így anélkül, hogy annak tudatára ébredne, elveszti tárgyilagosságát és elfoglalttá válik. Az elfogultság hályogot borít a szemre, megfoszt az éleslátástól.

Az elfogultság egyik leggyakoribb előidézője a gyanúnak nem kielégítő tényekre való alapítása, pl sértett gyanúsításának bírálat és ellenőrzés nélkül való elfogadása. Ez gyakran azt eredményezi, hogy a nyomozó csendőr ezekről megfélekedve, a gyanúsított bűnösségéről eleve meg van győződve és elfogultságában más lehetőséget nem is látva, egész tevékenysége abban merül ki, hogy az elgondolásának alátámasztására adatokat gyűjtsön. Más szóval, a gyanúsított ellen dolgozik. Az előítéletté fajult elfogultság súlyos veszélyeket rejt magában. A nyomozó csendőrnek kellő tárgyi alap nélkül alkotott előítélete, formális rögeszmévé válhat, nem látja az erdőtől a fát. Vakon törtet előre a helyesnek vélt úton. A felbukkanó újabb adatok jelentőségének és megbízhatóságának mércéjévé az előítélet válik.

Mohón és bírálathoz nélkül kap minden adat után, amely elgondolása alátámasztására alkalmasnak látszik, viszont azokat az adatokat, amelyek elgondolása ellen szólnak, észre sem veszi, vagy súlyukat nem értékeli kellően, vagy eleve megbízhatatlannak minősíti őket. Erre az adatok többértelműsége bőséges lehetőséget nyújt. Gondoljunk arra a paraszt mondásra, hogy „ha akarom, vemhes, ha akarom, nem vemhes”. Az előítélet megbénítja a józan ítélőképességet, elhallgattatja a bírálathoz és mindent úgy magyaráz, ahogy az céljaira a legelőnyösebb. Ilyen elhamarkodott véleményből kialakuló előítélet természetesen nem csupán a gyanúsított személyét illetőleg, hanem a cselekmény elkövetési módjára, idejére, eszközére stb. vonatkozólag is létesülhet.

Az előítélet ellen az alaposág, megfontoltság, továbbá az óvatosság, bizalmatlanság és kételkedés vérteti a csendőrt.

A nyomozást a csendőr kizárólag azokra a tényekre alapítsa, amelyeket megállapított és kellően ellenőrzött. Nyomozás közben jó vagy rossz tanácsadóknak nincs hiány. Barátok, ismerősök, sértett és hozzá a falusi szóbeszéd, pletyka, nagyobb ügyekben a sajtó, vetekszenek egymással, hogy a csendőrt a nyomozásban befolyásolják. A csendőr óvakodjék attól, hogy ezeknek a befolyásoknak engedjen. Amit bárhol, bárkitől hall, tekintse adatnak, vizsgálja meg és bírálja el és csak azután mérlegelje, hogy azok a cél érdekében felhasználhatók-e vagy nem.

Az ember minden tevékenységénél jobb eredményt ér el, ha azt nem csupán kötelességből, hanem buzgalommal (ambícióval), kedvtelésből is végzi. Az, akinek a nyomozás olyan örömet okoz, mint pl a vadásznak a les, vagy a cserkészés, minden azonos képességű és tudású csendőrnél jobb eredményeket fog elérni.

A nyomozás irányítása és az együttműködés.

A csendőr csupán a legkritikább esetben kerül abba a helyzetbe, hogy egyedül teljesítsen nyomozó cselekményeket. A rendes nyomozó egység a két főből álló járőr, nagyobb nyomozásoknál az őrs több járőre vagy több őrs járőrei. Ezekhez a szükséghez mérten a nyomozó alakulatok helyszínelő csoportja, egyenruhás vagy polgáriruhás nyomozó járőrei is járulnak. Az összhangnak és tervszerű együttműködésnek már a legkisebb egység, a két főből álló járőrnél is meg kell lennie. A járőrtársat a járőrvezető ne tekintse csupán a maga mellett kullogó karhatalmi támogatónak, de a járőrtárs se tartsa magát ennek. A járőrvezető irányítja a nyomozást, de abban a járőrtársnak is szívvel-lélekkel és minden tudásával részt kell vennie. Négy szem többet lát. A járőrvezető ne restelje tervét a járőrtárral megbeszélni, hallgassa meg véleményét. Ez az előjárói tekintélyt egyáltalán nem csorbítja. Viszont a járőrtárs se mulassza el megfigyeléseit, tapasztalatait, ötleteit, feltevéseit a járőrvezetőnek jelenteni.

A tervszerű együttműködés jelentősége fokozódik a nyomozásban résztvevők számának növekedésével. Ilyenkor csak a nyomozás egységes vezetés alá helyezése biztosíthatja a rendelkezésre álló erők cél- és tervszerű felhasználását. A járőrvezetőre elmondottak fokozottan érvényesek a nyomozás vezetőjére. Helytelenül jár el a nyomozásvezető, aki magát mindentudónak, saját véleményét egyedül üdvöztetőnek, alárendeltjeit pedig egyszerű gépeknek tekinti, akik csak arra vannak hívatva, hogy parancsait gondolkodás nélkül végrehajtsák. Az ilyen nyomozásvezető nem tartja szükségesnek, hogy alárendeltjeit tervéről, elgondolásáról tájékoztassa, azt pedig, mint tekintélyével össze nem egyeztethetőt, egyenesen elveti, hogy

alárendeltjei véleményét meghallgassa. Az ilyen nyomozásvezető nem előmozdítója, hanem kerékkötője a nyomozásnak. Az alárendelttől gondolkozó munka csak akkor várható, ha az egészről legalább általában tájékoztatva vannak, ismerik az összefüggéseket, okokat, okozatokat, a nyomozásvezető szándékait, elgondolását, feltevéseit. Ezenfelül az alárendeltjeitől elzárkózó nyomozásvezető megfoszthatja a nyomozást számos olyan gondolattól, talpraesett ötlettől, adattól, amelyekre ő nem jött rá, de azokat alárendeltjei szolgáltatták volna, ha véleményüket kikéri. Elvként kell tehát tekinteni, hogy a nyomozásvezető alárendeltjeit állandóan tájékoztassa elgondolásáról, terveiről, beszélje meg velük ismételten a nyomozás állását, hallgassa meg véleményüket, számoltasson be magának megfigyeléseikről és az így nyert adatokat, ha azok arra alkalmasak, használja fel terve keretében. Az alárendeltnek viszont kötelességük, hogy gondolataikról, megfigyeléseikről megkérdezés nélkül is jelentést tegyenek.

Ez az eljárás nincs ellentétben a nyomozás egységes vezetés alá helyezése elvével.

A nyomozásvezető feladatai körébe tartozik a munkaköröknek képesség és tudás szerint való célszerű kijelölése is. Ha pl sikkasztó könyvelőt kell gyanúsítottként kikérdezni, akkor a kikérdezéssel olyan csendőrt bízjon meg, aki képességei, tudása és ismeretei folytán ezt a feladatot a legjobban megoldhatja. Ha tehát van választása egy éleseszű, jómodorú, folyékony beszédű, számadásokban jártas, magasabb iskolát végzett és egy négy elemi iskolát végzett csendőr között, akkor ezzel a feladattal, tekintet nélkül a rangviszonyokra, inkább az előbbit kell megbízni.

II. A sértett és feljelentő lélektana.

1. A feljelentés.

A nyomozás előfeltétele az, hogy az elkövetett cselekmény a csendőrség (hatóság) tudomására jusson. Ez történhet a csendőrség valamely saját észrevétele útján, ilyenek a tettenérés, az elkövetett bűncselekmény nyomainak, hatásának felfedezése (pl járőr hullát talál), vagy pedig akként, hogy a bűncselekményt feljelentéssel vagy bizalmas közléssel mások hozzák a csendőrség (hatóság) tudomására.

A feljelentést megteheti a sértett, továbbá bárki más is, tehát a bűncselekmény valamely tanúja, a bűncselekményen teljesen kívülálló személyek, sőt maga a cselekmény elkövetője is (önfeljelentés).

A feljelentés rendszerint általános emberi jog- és igazságérzeten alapul, de gyakran tévedés, bosszú, rosszakarat, érdek stb. is szerepelhetnek indokul.

A feljelentés lehet való, azaz a tényeket fedő, a tényektől eltérő (tévedések, beállítás, elferdítés) és lehet koholt, azaz olyan feljelentés, amelynek tárgyi alapja egyáltalán nincsen. Ezek a lehetőségek kötelességévé teszik a csendőrnek, hogy minden feljelentést helytállóságára nézve szigorúan ellenőrizzen, vagyis meggyőződjék arról, hogy a feljelentésnek van-e alapja.

2. A valótlan feljelentés okai.

A tényektől eltérő vagy koholt feljelentést a feljelentő vagy tévedésből vagy szándékosan teszi. A gyakorlatban észlelt indítókok ismerete, az ilyen feljelentések felismerését megkönnyíti. Ezek az okok két főcsoportra oszthatók:

- I. téves, tehát jóhiszemű valótlan feljelentés és
- II. a szándékosan valótlan, rosszhiszemű feljelentés okaira.

I. A tévedésen alapuló valótlan feljelentés okai.

A feljelentés tartalmának a valóságtól való eltérését a feljelentő tévedése is okozhatja. A feljelentés nem más, mint valamely észrevételnek emlékezetből való visszaadása és ezért az a tanúvallomás lélektanából ismert hibaforrásoktól sem mentes. A feljelentő valamit rosszul láthatott, rosszul hallhatott, félreérthetett, valamiről megfeledezhetett stb., aminek az a természetes következménye, hogy a jóhiszeműen tett feljelentés tartalma a való tényektől eltér. A feljelentés téves voltát fokozhatja a feljelentő könnyelműsége, felületessége vagy tájékozatlansága, ami akkor fordul elő, ha valaki feljelentését pl futólagos, nem ellenőrzött megfigyelésre, hallott, de nem ellenőrzött szóbeszédre (pletyka, híresztelés) vagy olyan tényekre alapítja, amelyeket hozzáértés hiánya vagy tájékozatlansága miatt nem értett meg vagy félreértett. Gyakran tesznek jóhiszeműen pl feljelentést lopásért, holott ilyen nem is történt, az illető az ellopottnak vélt tárgyat elvesztette vagy jó helyre eltette s arról később megfeledezett.

Példa:

Egy gazda pénzlopás miatt feljelentést tett a csendőrségnél. A lopással, különféle gyanúkok alapján, sógorát gyanúsította. A nyomozó járőr megvizsgálta a sértett pénztárcáját és egyik rejtett fiókjában, amelyet a gazda sohasem használt s amelyről nyilván megfeledezett, megtalálta a kérdéses bankjegyet. Ezt a feljelentő öntudatlanul csuszta oda be. Mindamellett nem lehetett meggyőzni sógora ártatlanságáról, inkább hajlandó volt feltételezni, hogy a pénzt a sógorral összejátszó csendőr csempészte vissza a tárcába. Ennek a meggyőződésének egyébként rögtön kifejezést is adott.

Jóhiszeműen téves feljelentést tesznek olyan egyének is, akik valamely súlyos elme- vagy idegbajban szenvednek. A vallomás lélektanában láttuk, hogy ilyen beteg embereknél az észrevétel vonatkozhatik a külvilágban nemlétező dolgokra is (hallucináció). Az ilyen beteg meg van győződve arról, hogy észrevétele való tényekre vonatkozott és így a feljelentést teljes jóhiszeműséggel teheti meg. Az aggkori gyengeségben szenvedők pl gyakran zaklatják a csendőrséget, hatóságot különböző gyanúsításokkal, amelyek lényege rendszerint az, hogy hozzátartozóik életükre törnek, hogy az örökséghez jussanak, éheztetik, bántalmazzák őket stb. Az üldözési téves eszmében szenvedő ember pl becsületsértésért, rágalmozásért, gyilkossági kísérletért tehet alaptalan feljelentést stb.

II. A szándékosan tett valótlan feljelentés okai.

A szándékosan tett valótlan feljelentés, amely az igazságtól részben, vagy egészben eltérhet, a gyakorlati tapasztalatok szerint leggyakrabban a következő okokra vezethető vissza :

a) Bosszú, harag, sértett hiúság, féltékenység, üzleti versengés és ehhez hasonló indokok. A feljelentő a gyanúsítottat meg akarja hurcolni

(„csendörkézre adni“, ahogy ezt faluhelyen mondják) vagy tönkre akarja tenni. Az ilyen indokokból tett valótlán feljelentések eszköze rendszerint a névtelen levél.

b) A sértett valamely cselekményét vagy mulasztását akarja valótlán feljelentéssel *leplezni*, pl szövetkezeti bolt vezetője sikkaszt és a hiányt betörés miatt tett feljelentéssel igyekszik leplezni, biztosítási csaló betörésért, gyújtogatásért tesz feljelentést. A papucshős, aki a pénzét elmulatta és ezt feleségének nem meri bevallani, lopásért vagy rablásért tesz feljelentést. Ugyanígy járhat el pl a férjes asszony, aki a pénzt vagy értéktárgyakat elvesztette, vagy pedig azokat szeretőjének, hozzátartozóinak, vagy a szigorú apa tudta nélkül könnyelmű gyermekének juttatta stb. Az ittas állapotban elvesztett értékek esetén a lopás, rablás miatt tett feljelentés a megszokott dolgok közé tartozik, mert a sértett restelli ittasságát beismerni.

Példa:

A gávai örsön 1923-ban egy munkás pénzlopásért tett feljelentést. Az illető különböző okokból gyanúsnak tünt fel, ezért megmotozták. Az ellopottnak jelzett pénz az alsónadrágjából előkerült. Kiderült, hogy a lopás miatt tett valótlán feljelentés megelőző intézkedés volt. A pénzt ugyanis el akarta mulatni, de eleve biztosítani akarta magát felesége támadásai ellen.

c) *Feltűnési vágyból* tehetnek feljelentést betegesen hiú egyének, hisztériások, hogy szerephez jussanak, nevük az újságokba belekerüljön.

d) A valótlán feljelentés célja lehet az is, hogy a csendőrség *figyelmét* másról *elterelje*, valahonnan eltávolítsa. Ide tartoznak a betörők őrtállóinak különböző fogásai, trükkjei, pl a helyszínhez közeledő járőrnek az őrtálló feljenti, hogy a harmadik utcában véres verekedés folyik.

e) Valamely kölcsönös jogsérelmet okozó cselekménynél pl verekedésnél egyik fél igyekszik a másikat az orvosi láttelel kiváltásával és a megfelelően beállított *feljelentéssel megelőzni*.

Példa:

Hevesugra község határában 1920 telén a karácsondi örs 3 főből álló járőrt négy puskákkal felfegyverzett orvvadász megtámadta. A járőr és az orvvadászok között tüzharc fejlődött ki, amelynek során az orvvadászok egyike meghalt. A három életben maradt orvvadász elmenekült és egyenesen a gyöngyösi örsre ment, ahol oly értelmű feljelentést tettek, hogy őket Hevesugra határában ismeretlen orvvadászok megtámadták, egyik társukat lelőtték.

f) A valóságtól eltérő feljelentés gyakori indoka a feljelentő saját vagy hozzátartozói vagy egyébként hozzá *közelállók érdekeinek megvédése*. Ez rendszerint olyan tények állításában vagy elhallgatásában, továbbá a tények céltudatos beállításában nyilvánul meg, amelyek a nyomozást ezeknek az érdekeknek megfelelő irányba terelik, tehát a feljelentőt, illetve hozzátartozóit stb, a gyanútól mentesítik és azt ártatlan személyekre irányítják. Gyakori ez olyankor, midőn a feljelentő vagy ahhoz valamely közelálló személy a tettes.

3. A feljelentés elhallgatása.

A sértettnél a téves, vagy hamis feljelentésen kívül a feljelentés teljes elhallgatásával is számolni kell.

A sértettet számtalan ok készítheti arra, hogy az őt ért jogsérelemért a feljelentéstől elálljon, sőt, ha azt harmadik személy megtenné, úgy az is gyakori, hogy a sértett a jogsérelmet kereken letagadja.

Erre a következők szolgáltathatnak okot:

a) A félelem mint a feljelentéstől való elállás indító oka a legkülönbözőbb körülményekre vezethető vissza.

Lehet, hogy a sértettnek magának is vaj van a fején. Pl nem tesz feljelentést az a mezei tolvaj súlyos testisértésért, akit, az őt tilosban találó mezőőr, alaposan elvert, de eszeágában sem lesz feljelentést tenni a meglöpött tolvajnak, orgazdának vagy csempésznek sem.

A sértett lehet olyan függő helyzetben, hogy érdekeit, megélhetését a feljelentés veszélyeztetné. Pl, ha a tettesnek alkalmazottja, akkor feljelentés esetén az elbocsájtással számolhat.

A meghurcolástól való félelem. A szeméremelleni bűncselekménynek áldozatul esett nő, a találkahelyen meglöpött házasember, a természetellenes nemi ösztönöknek hódoló és utána megszarolt férfi, stb., sokszor visszariadnak attól, hogy feljelentést tegyenek.

A bosszútól való félelem is visszatarthatja a feljelentőt. Híres verekedők, faluroszák ellen a falusi lakosság rendszerint nem mer feljelentést tenni. Különösen a gyujtogatástól — a falusi bosszú megszokott eszközétől — való félelem az, ami az embereket faluhelyen a feljelentéstől visszariasztja.

b) Meqvesztegetés. A tettes a sértettet hallgatásáért megfizeti, (fájdalomdíj, kártérítés stb.).

c) Érdek. Csekélyebb bűncselekmény miatt a sértett nem tesz feljelentést, mert az elszenvedett sérelmet nem tartja arányban állónak a bűnvádi eljárással járó kényelmetlenségekkel és idővesztéssel (kikérdezések, idézések).

A kereskedő, iparos, korcsmáros sem tesz szívesen feljelentést olyan tettes ellen, aki vevői közé tartozik, vagy akikhez vevőkre közel áll. Pl munkások által látogatott korcsma sok vendégét elvesztené, ha a korcsmáros valamelyik vendége ellen pl izgatásért feljelentést tenne.

d) Kimélet. Senki sem tesz szívesen feljelentést barátja, hozzátartozója ellen. A tárgyilagos igazságszeretet csupán ritkán győzedelmeskedik a szeretet és rokonszenv felett.

4. A feljelentés megbízhatóságának ellenőrzése.

A feljelentés tartalmát adatnak kell tekinteni, amelyet csak vizsgálat és bírálat után szabad felhasználni. A feljelentő (sértett) kikérdezésére vonatkozólag a tanúkikérdezés technikájánál ismertettek mérvadók.

A sértett tulajdonképpen tanú, aki a cselekmény tárgyi és alanyi tényálladékkára szolgáltat adatokat. Tekintettel azonban arra, hogy a bűncselekmény a sértettnek okozott kárt, hátrányt, a sértettet mindig elfogult tanúnak kell tekinteni. A sértettnél általános és természetes jelenség ugyanis, hogy az őt ért kárt, sérelmet túlozza, nagyítja egyrészt azért, mert ezt a maga szempontjából valóban nagyobbnak, súlyosabbnak látja a valóságnál, másrészt pedig azt hiszi, hogy ha sérelmét nagyítja, az ismert vagy kézzrekerítendő gyanúsított súlyosabban fog lakolni. Sokszor a bűncselekmény elkövetése közben elszenvedett izgalom következtében látja a sérelmet a valóságnál nagyobbak. Ha sértettnek biztosított vagyonát érte a kár, azért túloz, hogy nagyobb biztosítási összeghez jusson, illetve mert tudja, hogy a biztosító társaságok a bejelentett kárösszeget leszorítani igyekeznek.

A sértettnek a gyanúba vehető személyt illetőleg sokszor már kialakult egyéni véleménye van. Egyes személyeket csökönyösen gyanúsít, viszont mások tettességének lehetőségét eleve kizártnak tekinti és mindennek

a feljelentés megtételekor vagy kikérdezéskor kifejezést is ad. A hozzátartozókkal, régi cselédekkel, alkalmazottakkal, jó barátokkal szemben tanúsított határtalan bizalom megszokott jelenség. A sértett tettességük pusztá mérlegelése ellen is tiltakozik, s ha magánindítványra jogosult, a feljelentést vizsgálja is vonja.

Nagy hiba az, ha a csendőr a sértett adatait bíráló nélkül elfogadva, a nyomozást kizárólag a sértettől nyert támpontokra építi fel, tehát azt a sértett által sugalmazott irányban folytatja. A csendőr természetesen ezek tárgyában is indítson nyomozást, de ezenkívül igyekezzék egyéb olyan tényeket megállapítani, amelyek a nyomozás kiindulópontjául szolgálhatnak.

Ha a feljelentő a bűncselekményen teljesen kívülálló személy, tehát nem tanú, sértett vagy gyanúsított, úgy annak a kérésének, hogy neve titokban maradjon, eleget kell tenni.

Fokozott elővigyázatosságot igényelnek azok a feljelentések, amelyeket névtelenül tesznek vagy amelyek besúgás révén jutnak a csendőr tudomására. A tulajdonképeni nyomozás előtt mindkét esetben először óvatos puhatolással ellenőrizni kell a feljelentésben foglaltak valóságát, nehogy ártatlan emberek meghurcoltassanak.

A feljelentő, sértett személyazonosságát, ha a csendőr az illetőt személyesen nem ismeri, gondosan meg kell állapítani. Erre azért van szükség, mert különben más névvel visszaélve, bárki tehetne felelőtlenül valótlan feljelentéseket, továbbá, mert a sértett bárkit odaállíthatna maga helyett pl azzal a céllal, hogy a valóban elszenvedett sérüléseit helyettes sérüléseinek bemutatásával súlyosabbnak tüntesse fel. Előfordult már, hogy valaki gondatlanságból okozott súlyos testisértésért felbérelt helyettessel tette meg a feljelentést, akin tényleg súlyos sérülések nyomai látszottak, mert az illető előző nap véletlenül leesett a padlásról.

Az önfeljelentés eseteit és indokait „A gyanúsított lélektana és kikérdezésének technikája” című fejezet tárgyalja.

III. A tanú lélektana és a tanúkikérdezés technikája.

A) A tanú lélektana.

1. A tanú fogalmának meghatározása.

Tanúk mindazok a személyek, akiknek a bűncselekményről vagy a bűnvádi eljárásra fontos ténykörülmenyekről közvetlen észleleten alapuló tudomásuk van. A nyomozás során ezt tágabb értelemben kell venni, úgy, hogy tanúnak kell tekinteni mindenkit, aki a bűncselekménnyel kapcsolatosan olyan felvilágosítást tud adni, amely az alanyi és tárgyi tényálladék felderítéséhez hozzájárulhat.

2. A tanúk osztályozása.

A tanúkat különböző szempontokból osztályozhatjuk:

- a) a nyomozásba való bekapcsolódásuk,
- b) a tárgyilagosság,
- c) az észlelés közvetlensége,
- d) igazmondás és végül
- e) a vallomástéteinél való viselkedésük szempontjából.

a) Osztályozás a nyomozásba való bekapcsolódás szempontjából.

Abból a szempontból, hogy a tanú miképpen kapcsolódik be a nyomozásba, megkülönböztetünk olyan tanúkat, akikre *hivatkozás* történik (sértett, feljelentő, gyanúsított vagy másik tanú nevezi meg), olyanokat, akik *önként jelentkeznek* tanúskodásra és végül azokat a tanúkat, akiket a nyomozás *kutat fel*.

A tanúk felkutatása.

Faluhelyen az emberek nem szívesen tanúskodnak. A magyar falusi nép természetében van a tanúskodástól való idegenkedés, a magyar földműves nem szeret törvénybe járni, mert az idő- és munkaveszteséget jelent számára, de azonfelül sokszor egyenlenséget támaszt és kihívja azok neheztelését, akikre falujának szűk határai között rá van utalva. Ezért ritka eset az, hogy önként jelentkezik tanúnak.

A tanúk felkutatásának tehát a csendőrség működési területén fokozott jelentősége van. Nagy hiba, ha a nyomozó csendőr megelégszik azoknak a tanúknak a kikérdezésével, akikre mások hivatkoztak, akik önként jelentkeztek, vagy akik a helyszínen önmaguktól adódtak (pl a szomszéd, a hozzátartozók, cselédség stb.). A nyomozó csendőr törekvéseinek arra kell irányulni, hogy az *összes létező tanúkat* megállapítsa és kikérdezze, akik a bűncselekménnyel kapcsolatosan bármilyen felvilágosítást tudnak adni.

A felkutatás módja és eszközei.

Ha tehát azok a tanúk, akikre hivatkozás történt, továbbá az önként jelentkezett tanúk nem elegendők a tényálladék hézagmentes felderítésére, úgy *el kell képzelni* a bűncselekmény lejátszódását és ennek alapján el kell gondolni, hogy a bűncselekménynek, illetve a bűncselekmény valamely mozzanatának ki lehetett a tanúja. Ez a művelet rendszerint bizonyos köröket, csoportokat eredményez, pl szomszédok, háziak, vasútállomás személyzete, bizonyos időben, bizonyos helyen rendszeresen megforduló emberek stb., amelyekben belül valószínűleg tanút fedezhetünk fel. (Az Első Rész III. fejezete részletesen ismertette azokat a köröket és helyeket, ahol tanúkhöz juthatunk.)

Pl. Út mellett meggyilkolt ember hulláját találjuk. A hulla ismeretlen, a tettesre a legcsekélyebb támpont sincs. Az orvos a halál időpontját megállapította. Ha már most a nyomozás tisztázza, hogy ezen időpont körül ki szokott rendszeresen megfordulni az úton (pl gyárba járó munkások), akkor azok között valószínűleg olyan is akad, aki a bűncselekményre valamely támpontot tud szolgáltatni, pl látta a sértettet két másik férfi társaságában az úton haladni. A két férfiről szemleleírást ad stb.

A tanú gyakran nem tudja azoknak az adatoknak a fontosságát elbírálni, amelyek birtokában vannak, sőt igen sokszor nem is sejti, hogy észrevételei a bűncselekménnyel egyáltalán összefüggésben állanak.

A tanúk felkutatásának további eszköze a közönséghez való *felhívások* kibocsátása. Ez a felhívás történhet a napisajtó, szórakoztató rádió vagy dobszóval való kihirdetés útján. Nagy városokban, súlyos bűncselekmény esetén, falragaszokkal való kihirdetés, felszólítások, képek filmszínházakban való kivetítése is használatos. Ha tehát pl tudni akarjuk, hogy a menekülő zöldkofferes, de egyébként ismeretlen külsejű tettes merre vette útját, akkor az említett eszközökkel felhívást teszünk közzé, amelyben a

közönséget felszólítjuk, hogy jelentkezzenek azok a tanúk, akik ilyen embert láttak és róla személyleírást tudnak adni.

A tettes helyszínen visszahagyott tárgyainak, továbbá az elvitt tárgyaknak, ismeretlen hullánál talált kéziratnak *közszemlére kiállítása*, vagy a róluk készült fényképeknek lapokban való közlése már szintén sokszor juttatták a nyomozást fontos tanúhoz.

Néha szükséges lesz, hogy a tanúkat — *házzról-házra járva* — kutasuk fel. Budapesten 1935. évben a Vilmos császár úti egyik dohánytőzsdében történt rablógyilkosság tettese is így került kézre az egyik ház házmesterének tanúskodása alapján.

Azoknak a tanúknak a felkutatása, akik tudnak valamit, de valami okból nem akarnak tanúskodni (pl a földművesek már említett huzakodása a tanúzástól), puhatolással történhetik, amelynél alkalmazni kell a besúgókat, szükség esetén a polgáriruhás nyomozókat. Az ilyen tanú ugyanis rendszerint csupán a csendőrséggel (hatósággal) szemben zárkózik el, de otthon, a korcsmában, munkahelyén stb. már nem állja meg, hogy arról, amit észlelt, ne beszéljen.

Néha arra is szükség lehet, hogy fontos tanúk felkutatására *kísérleteket* vagy megfigyeléseket hajtsunk végre. Ilyenek lehetnek: próbálövések leadása annak megállapítása érdekében, hogy a hang milyen irányba és meddig terjed, vagy pl bizonyos hely megfigyelése, hogy az ott rendszeresen megforduló személyeket megállapíthassuk.

b) A tanúk osztályozása a tárgyilagosság szempontjából.

Tárgyilagosság szempontjából a tanúk *éredekeltek* vagy *érdektelenek* lehetnek.

Érdekeltnek kell tekinteni mindenkit, akire a bűncselekménnyel kapcsolatban bármi hátrány vagy kár, előny vagy haszon származott, továbbá azokat, akiket a sértetthez vagy a gyanúsítotthoz olyan szálak fűznek, amelyek folytán a tanú részrehajlásának lehetősége fennforog. A tanúk ilyen osztályozása természetesen csupán óvatosságra int, mert az érdekelt tanú a való igazságot is mondhatja, viszont lehet, hogy az érdektelen tanú vallomása attól eltér.

c) A tanúk osztályozása az észlelés közvetlensége szempontjából.

Az észlelés közvetlensége szempontjából a tanúk két főcsoportra oszthatók: olyanokra, akik *saját észleleteik* alapján tanúskodnak és olyanokra, akiknek személyes észleleteik nincsenek s így tanúskodásukkal csupán *mások észleleteit* közvetítik, tolmácsolják.

Az első csoporthoz tartozókat elsőrendű vagy közvetlen, a második csoporthoz tartozókat pedig másodrendű vagy közvetítő tanúknak nevezhetjük. Elsőrendű tanúk azok, akik a bűncselekmény elkövetését vagy annak valamely mozzanatát személyesen érzékelték (szemtanú, fültanú), de ide sorolnak azok is, akiknek személyes észrevétele nem magára az elkövetésre, hanem valamely egyéb, a tényállás felderíthetése szempontjából fontos ténykörműnyre vonatkozik, pl a tanú hallotta, amidőn a gyanúsított a cselekmény előtt a cselekmény elkövetésével fenyegetőzött, vagy a cselekmény elkövetése után azzal dicsekedett; a tanúnak a menekülő gyanúsított a lopott holmit eladásra kínálta; tanúk, akik a gyanúsítottat a helyszínen vezető vagy onnan távozó útján látták; ide tartoznak az alibi alátámasztására vagy megdöntésére adatokat szolgáltatók is, stb.

A másodrendű vagy közvetítő tanú az, akinek saját észlelésén alapuló tudása nincsen ugyan, de a nyomozás szempontjából lényeges ténykörül-ményeket másoktól hallott. Ennek jelentősége lehet a tanúk felkutatása körül (megnevezi, hogy kitől hallotta), továbbá a tanúk vallomásának ellenör-zése terén. (Az elsőrendű tanú ugyanazt vallja-e, amit előzőleg a közvetítő tanúnak elmondott.) Olyan eset is előfordulhat, hogy az elsőrendű, közvetlen tanú meghal, ismeretlen helyre távozik s így csak a közvetítő tanú áll ren-delkezésre, akivel észrevételeit közölte.

d) A tanúk osztályozása igazmondás szempontjából.

A tanú vallomása a való tényállással egyező vagy attól eltérő lehet.

I. A tévedő tanú.

A való tényállástól való eltérést előidézhethi a tévedés. Ilyenkor a tanú jóhiszemű, az igazat akarja mondani, meg is van győződve arról, hogy val-lomása igaz, de a hibaforrások miatt (L1 a vallomás lélektanát), amelyeknek minden ember alá van vetve, vallomása mégsem fedi az igazságot (jóhiszemű tanútévedés).

Ide tartoznak az elmebetegnek téves vallomásai is, akiknek tévedései az elmebeli elváltozásokra vezethetők vissza.

II. A hamis tanú.

Hamis tanú alatt azt értjük, aki szándékosan nem mond igazat, aki tehát hazudik. A hamis vallomás egyaránt nyilvánulhat hamis, va-lótlan tények állításában, vagy való tények elhallgatásában.

Köztudomású, hogy elhallgatással nemcsak használni, de súlyosan ártani is lehet valakinek. Pl a tanú látta az ártatlanul gyanúsítottat a bűn-cselekmény elkövetése idejében a helyszíntől távoleső helyen, tehát igazol-hatná alibijét. De mivel az illető haragosa, tudatosan elhallgatja ezt a fon-tos észleletét.

A hamis tanúzás indítókai a legkülönbözőbbek lehetnek. Ilyenek:

Könnyelműség és meggondolatlanság. A könnyelmű, meggondolatlan híresztelés, hírkeltés, hírhordozás, pletyka, már sok becsületes ember jóhír-névé tette tönkre. Vannak emberek, akik nem csinálnak lelkiismereti kér-dést abból, hogy ellenőrizetlen híreket terjesszenek. Az ilyen ember, mint tanú is hasonlóan jár el. Hiányos megfigyeléseit, felületesen alkotott véle-ményét, másoktól hallottakat a legnagyobb könnyelműséggel, mint tényeket tálalja a kikérdező csendőr elé anélkül, hogy vallomása következményeivel törődne.

Hiúság és hengegés. Sok embernek hizeleg, ha valamely feltűnést-keltő bűnügyben szerepelhet. Az ilyenek céljaik elérésénél az igazságtól való eltéréstől sem riadnak vissza.

Megvesztegetés. A tanút a tettes vagy sértett megfizeti vagy más elő-nyök nyújtásával (alkalmazás, pártfogásnyújtás, ígéret stb.) hamis val-lomástételre bírja.

Félelem. A félelem különösen faluhelyen gyakori oka a hamis vallo-mástételnek. Az emberek inkább hallgatnak, sőt egész meséket találnak ki, semhogy a gyanúsított, vagy hozzátartozóinak haragját, bosszúját kihívják. A falusiakat általában a gyujtogatástól, erőszakoskodástól (testisértés) való

félelem befolyásolja, de nem szívesen tanúskodnak általában a falubeliekkel, különösen a szomszédokkal, továbbá gazdag, befolyásos emberekkel szemben sem. Az adós rendszerint mindenre képes a hitelező érdekében, különösen, ha szorult helyzetben van. Alkalmazott munkaadója ellen nem szívesen tanúskodik, sőt hamisításra is hajlamos, ha kenyere forog kockán.

Eltekintve a bosszútól való félelemtől, a félelem még számos más esetben is képezheti hamis tanúvallomás indítóokát. A tanú fél, hogy vallomástétele esetén saját takargatni valója is napfényre kerülhet. Ilyenek lehetnek egyéb bűncselekmények, amelyeket maga vagy hozzátartozói követtek el, továbbá kényes személyes vagy családi ügyek. Előfordult, hogy egy társaságbeli úrinő tanúja volt egy gyilkosságnak, amely egy találkahelyen játszódott le. Az illető nő — természetesen — konokul hallgatott és semmiről sem akart tudni, mert félt, hogy neve az újságokba kerül s így hírnevét a találkahelyen való jelenléte tönkreteszi.

Az is előfordulhat, hogy a négy fal közt vagy valamely félreeső helyen elkövetett bűncselekmény tanúja hamisan vall (elhallgat), mert attól fél, hogy őt fogják a tettesnek tartani.

Ellenszenv a hatóság, csendőrség iránt. Ez főleg a büntetett előéletűeknél vagy olyanoknál fordul elő, akik a hatósággal vagy csendőrséggel többször összeütközésbe kerültek.

Szeretet, szerelem és barátság. Gyakori okai a hamis vallomástételnek. Rendszerint a gyanúsított érdekében jelentkező részrehajlásban jut kifejezésre. Pl hamis alibiigazolás hozzátartozók, barátok, szerető részéről.

Ide kell sorolni az összetartozás érzéséből fakadó elfogultságon alapuló hamis vallomásokat is, pl felekezeti összetartás, politikai elvbarátok, nemzetiségek, foglalkozási ágak, testületek, társadalmi osztályok összetartozási érzése, illetve tagjaiknak egymással szemben való elfogultsága. A hivatásos bűnözők összetartozási érzése különösen fejlett, úgyhogy egymás érdekében gyakran tesznek hamis vallomást. (Egyik holló nem vájja ki a másik szemét.)

Bosszú, amely a legkülönbözőbb okokra vezethető vissza (irigység, szerelemféltség, sértett hiúság, mellőztetés, politikai, vallási, nemzetiségi ellentétek, kár vagy valamely sérelem elszenvedése stb.) a hamis tanúzás leggyakoribb indítóoka. Az ilyen tanú vallomásával bosszúját akarja kielégíteni. Azt, hogy valamely tanút vallomása megtételénél bosszú vezérelte-e, gyakran nehéz megállapítani, mert a bosszúra okul szolgáló eset, cselekmény sokszor messze a multban történt és látszólag régen feledésbe is ment, a bosszúálló azonban csak kedvező alkalomra várt, hogy bosszúját kielégíthesse.

További oka lehet a hamis tanúvallomásnak az *érdek*. Lehet, hogy a tanút a gyanúsítotthoz vagy a bűncselekményhez magához valami érdek fűzi. Pl orgazda, vagy bűnpártoló, de lehet, hogy a tanúként kikérdezett egyén maga a tettes, ezenkívül azonban a mai nehéz gazdasági és megélhetési viszonyok között a tanú bármely személyes erkölcsi vagy anyagi érdeke indíthatja a hamis tanúzásra, hogy ezáltal előnyhöz jusson vagy kellemetlen vetélytárstól megszabaduljon. Ide tartoznak azok a hamis vallomások is, amelyeket a kitűzött jutalomdíj elnyerése érdekében tesznek.

Vannak emberek, akiket a hamis tanúvallomásra a *jóindulat* vagy a tulságos *lelkismeretesség* vesz rá.

Példa.

A tanú rablógylkosság gyanúja alatt álló ember alibijét igazolta, akivel az elkövetés idejében egy másik helyen együtt volt. Mivel tanúskodásával egyedül állt, attól félt, hogy szavainak nem adnak hitelt, ezért azokat egy hamis könyvbejegyzéssel igyekezett alátámasztani. Ezzel a cselekedetével éppen az ellenkező hatást érte el. A szakértők kimutatták a hamisítást, az alibiigazolást a bíróság most már természetesen nem fogadta el és a vádlottat elítélte. Ártatlansága csak évek múlva derült ki.

A hamis tanúvallomás oka lehet mások *befolyásolása, rábeszélése*, esetleg kimondott *szuggeszció és hipnózis* is. Gyakran tapasztalható manapság, hogy a tanúzás előtt álló tanút különféle érdekeltségek megkörnyékezik és valósággal preparálják, „megdolgozzák”.

Hisztériások alkoholisták, stb. különösen hajlamosak hazugságra. Ide tartoznak a szokásszerű hazugok, meseszövkök, akik ha akarják sem tudják megmondani az igazat. Veszélyesek, mert mondókájukat meggyőzően és hiteltérdemlően adják elő és nem található náluk olyan kézzelfogható ok sem (elfogultság stb.), amely a hazugságaikat megmagyarázná.

Nők, aggok és gyermekek tanúvallomásaiban előforduló valótlanságok különleges okaira a vallomás lélektana mutatott rá.

e) A tanúk osztályozása a vallomástételnél való viselkedés szempontjából.

A vallomástételnél való viselkedés szempontjából több tanútipust különböztetünk meg. Ilyenek többek között:

A fecsegő tanú. Böbeszédű, Ádámnál és Évánál kezd, nem lehet elhallgattatni.

A nehézkes, hallgatag tanú. Az előbbi ellentéte, rest beszélni, minden szót harapófogóval kell kihúzni belőle.

A félénk tanú. Számára a hatóság előtt való szereplés kínos, zavarban van, elfogódott, izgatott. Úgy viselkedik, mintha őt gyanúsítanák.

A hiú tanú. Úgy viselkedik, mint a színész, aki parádés szerepét játssza. Elemében van és mindenről tud. Szerepe fontosságától el van telve. A bűncselekményt csak az ő segítségével lehet kideríteni. A csendőrt feltevésével, tanácsokkal, útbaigazításokkal traktálja. Előadásával szép, kikerékített egészet nyújt.

A szónokló tanú. Vallomását kerek, szépen kidolgozott mondatokban, szóközi készséggel teszi meg, amely szellemes fordulatokban bővelkedik. Az ilyen tanú néhány szép és hatásos mondat előadhatása érdekében öntudatlanul is eltér az igazságtól.

Az esetlen tanú. Beszélne, de nem találja a szavakat. A kérdéseket nem érti vagy félreérti.

Hogy milyen nehéz kenyér a tanúkikérdezés, arra szolgáljon például a következő két eset:

1. Egy hentesmester tanúként volt beidéztve a rendőrök Széchenyi-téri fegyverhasználatra ügyében, mégpedig mint közlő érdekelt tanú, mert a rendőrkard az ő koponyáját is behasította. Amikor az illető a főtárgyaláson azt a kérdést kapta, hogy a vádlottak voltak-e a tettesek, határozottan igennel felelt. Felismeri? Felismerem! Sőtét volt-e akkor, amikor a dolog történt? Nagyon sőtét! Láthatta-e a tettesek arcát? Nem! Hát akkor honnan tudja, hogy ők voltak? Ha nem ők lettek volna, nem ülnének itt. (Kenyeres: Az orvostermészettudományok a büntetendő cselekmények nyomozásában.)

2. A következő párbeszéd egy bírósági tárgyaláson hangzott el, a tanú, a védő és az elnök között.

Elnök (a tanúhoz): Beszélje el, miként történt az egész dolog!

Tanú: Kérdeztem tőle, hogy hívják, mire azt mondta, hogy Biermüllernek hívják.

Védő (a tanúhoz): Így nem mondhatta. Idézza szószerint azt, amit mondott. Nem mondhatta, hogy „Biermüllernek hívják“, hanem, hogy „engem Biermüllernek hívnak!“

Tanú (a védőhöz): Azt alig hihetem, hogy önt is Biermüllernek hívják.

Védő (a tanúhoz, kétségbeesve): De kérem, az az ember biztosan előszemélyben beszélt.

Tanú (határozottan): Szó sincs róla! Én voltam az első személy, akivel beszélt.

Védő (a tanúhoz): Értsen meg, kérem: mi azt szeretnénk megtudni, hogy Biermüller mit mondott. Még pedig egészen pontosan. Biermüller akkoriban mégsem mondhatta önnek, hogy kettőspont, macskaköröm: „Biermüllernek hívják“, hanem azt kellett mondania, hogy: és most következnek, amit mondott. Bizonyára közvetlen beszéddel és nem harmadik személyben beszélt!

Tanú (akinek nehéz izzadságcseppek gördülnek alá a homlokáról): Harmadik személy egyáltalában nem volt jelen, a macskakörömökről pedig Biermüller egy szót sem szólt.

Elnök: Kedves tanú úr, hallgasson csak én rám. A vádlott nem azt mondhatta, hogy „őt így hívják“, hanem azt kellett, hogy mondja, hogy: „Engem Biermüllernek hívnak“. Nemde?

Tanú. Mélyen tisztelt elnök úr, önről egyáltalán nem esett szó.

Lehet, hogy a párbeszéd a valóságban nem is egészen így folyt le. Lehet, hogy az elbeszélő kissé túlozott. Mindenesetre jellemző és azt igazolja, hogy a kikérdező nélkülözhetetlen erényei közül a türelem, sokszor a „birkatürelem“ sem hiányozhat.

(H. Sturm törvényszéki tudósító egyik cikkéből.)

B) A tanúkikérdezés technikája.

Miként az egész nyomozásnál technikai és taktikai szabályok szerint kell eljárni, úgy a kikérdezésnél is bizonyos rendszerességnek és eljárási elveknek kell érvényesülniök. Ezeket a kikérdezés technikája öleli fel. A kikérdezés technikája változó aszerint, hogy tanút vagy gyanúsítottat kérdezzünk-e ki. A feljelentő, sértett kikérdezésére is a tanúkikérdezés szabályai mérvadók. E szabályok a következők:

1. A kikérdezés időpontja.

~~A tanút *mielőbb és meglepetésszerűen* kell kikérdezni.~~ Az ok nem szorul bővebb magyarázatra, elég, a tanúvallomások számos hibaforrása közül rámutatni a felejtésre, az agyban elraktározódott kép elmosódására, az önmagában való magyarázgatásra, mint belső átalakító tényezőkre; továbbá a sajtó, közvélemény, eszmecsere, érdekeltek befolyásolására, mint külső átalakító tényezőkre.

Ezért — többek között — nem is szabad a tanúkat kikérdeztetésük végett már napokkal előbb bizonyos helyre rendelni, mert akkor az előkészülésnek, a megbeszélésnek vagy összebeszélésnek nem lehet elejét venni.

Ugyancsak nem célszerű a tanúkat sokáig várakoztatni, annál kevésbé sem, mert a hosszas várakozás ezenfelül a tanút testileg, szellemileg kifárasztja, kedvetlenné teszi. (A kikérdezés időpontja szempontjából kivételt képeznek azok a tanúk, akik a bűncselekménnyel kapcsolatosan valami nagy felinduláson, izgalmon, megrázkódtatáson estek át. Ezeknél célszerű a lehangoltságot bevárni, mert akkor az emlékezés jobb.)

2. A tanú személyazonosságának megállapítása.

A tanú személyazonosságát, ha a kikérdező csendőr személyesen nem ismeri, még a kikérdezés előtt meg kell állapítani. A gyakorlat ugyanis számos olyan példát ismer, midőn tanúvallomásokat felelőtlenül, mások nevében tettek meg. A ravaszság csak a főtárgyaláson sült ki, midőn a beidézett tanúról kiderült, hogy nem azonos azzal a személlyel, aki a vallomást a csendőrség (rendőrség) előtt tette. Az ilyen személycserék, ha a pontos igazoltatás elmaradt, a sok hasonló név miatt, jóhiszeműen is előfordulhatnak. Pl megjelenik a községházára idézett Nagy János, ki is kérdezik és csak később derül ki, hogy nem az igazi Nagy János tette a vallomást, hanem valamelyik névrokona.

3. A kikérdezésre való felkészültség.

A tanúkikérdezésre alaposan fel kell készülni. Ötlemszerűen sikeres kikérdezést végezni nem lehet. Aki tökéletes munkát akar végezni, annak feltétlenül uralnia kell az élő és holt anyagot. Ecélből tanulmányozni kell feljegyzéseinkben levő adatanyagunkat, az ügyiratokat, valamint a tanúk személyét (előéletét, életviszonyait, természetét stb.) is.

Ennek eredményéhez képest pontosan ki kell dolgozni, hogy melyik tanútól mit fogunk kérdezni s hogy a kérdéseket milyen sorrendben tesszük majd fel. A fontos kérdéseket előzőleg szószertint fogalmazzuk is meg.

Igen célszerű a kikérdezés tervezett menetéről, a tanúk sorrendjéről előjegyzést vezetni, ezenkívül fektessünk fel minden egyes tanúról külön ívet, amelyen a hozzáintézendő kérdéseket és azok sorrendjét rögzítjük. Ha valamely tanúvallomás során olyan új kérdés merül fel, amelyre vonatkozólag más tanút is ki kell kérdezni, ezt a kérdést az illető ívére rögtön jegyezzük rá. Ilyen módon állandóan rendezve és áttekinthetően előttünk van az egész anyag, tudjuk, hogy mit, hol kell keresni, ezenkívül elejét vesszük az olyan bosszantó eseteknek, hogy valamely elbocsátott tanút megegyeszer fel kell keresnünk, mert valamely kérdésre elfelejtettük kikérdezni.

Aki nem készül fel, annak kikérdezése kapkodás jellegét ölti, a kikérdező elveszti fölényét és a kezdeményezést. Az ilyen kikérdező — nem lévén tájékozva — kikérdezés közben kénytelen iratai, jegyzetei között lapozgatni, ami viszont figyelmét eltereli arról, amit a tanú mond. Az eredmény rendszerint helytelen felfogásban, félreértésekben jelentkezik.

4. A tanú megnyugtatója és bizalmának megnyerése.

A vallomás lélektanában említve volt, hogy a tanúvallomás két fél közös teljesítménye: a tanúé és a kikérdezőé. A kikérdező magatartása, modora, viselkedése az eredmény szempontjából tehát súlyosan esik latba. A csendőrnek arra kell törekedni, hogy a tanút a tanúzásra legelőnyösebb hangulatba hozza. Jó vallomást csak szellemileg és testileg pihent, nyugodt embertől várhatunk.

A kikérdezést komoly, de szíves, jóindulatú beszéddel vezessük be, amelynek folyamán rámutatunk a tanúzás polgári kötelezettségére, a lelkiismeret és az igazság követelményeire, egyben nyugtassuk meg a tanút, hogy a becsületes tanúnak az igazmondásából hátránya nincs, veszély ebből nem fenyegeti, míg tudatosan igaztalan vallomás vagy elhallgatás esetén maga is bűnrészesévé válik a bűncselekménynek.

Az ilyen jóindulatú bevezetéssel egyrészt a tanúnak a *törvény iránti tiszteletét* erősítjük, lelkiismeretére hatunk, ami annál is inkább szükséges, mert a tanúvallomás értéke nemcsak helyes érzékelés stb., hanem lelkiismeret kérdése is; másrészt *megnyerjük bizalmát*, bizalomkeltéssel pedig többet lehet elérni, mint szigorral, kimért magatartással vagy hűvös, hivatalos tartózkodással. Ne feledjük el, hogy a kikérdező rá van utalva a tanú jóindulatára. A hivatalos tekintély egymagában napjainkban sokszor alig elégséges.

Ha a kikérdező a tanú bizalmát megnyerte, ezzel egyúttal megteremtette személye és a tanú között azt a *lelki kapcsolatot*, amely az egész kikérdezés alatt elengedhetetlenül szükséges. Csak az képes a kikérdezőt úgy vezetni, hogy a tanúból mindent kiszedjen, a tanút helyesen megértse és a vallomást híven rögzítse, aki egyéniségénél fogva kapcsolatot tud teremteni saját maga és a tanú között.

A jó bánásmód és ezáltal bizalom keltése, különösen olyan tanúkkal szemben indokolt, akik először kerülnek abba a helyzetbe, hogy csendőr előtt tanúvallomást tegyenek. A szokatlan helyzet, az idegen környezet, az ismeretlen kérdésektől való aggodalom, az esetleges következményektől való félelem, belső izgalom, idegfeszültséget idéznek elő még az egészséges, felnőtt tanúknál is. Előfordult, hogy magasműveltségű egyént, akit rá nézve közömbös ügyben kérdeztek ki tanúként, a kikérdezés külsőségei és szokatlansága annyira feszélyeztek, hogy személyi adatait is csak ügyel-bajjal tudta bemondani. Még kevésbé lehet csodálkozni, ha egyszerűbb emberek, nők, gyermekek, akiket a csendőrrel gyakran mint valami mumussal ijesztgettek, elfogódottak és zárkóztak a kikérdezés elején. Az ilyen gátlások, zavartság, néhány jóindulatú szóval vagy közömbös kérdéssel sikeresen leküzdhetők. A Csendőrségi Szolgálati Utasításnak az a rendelkezése, hogy mindjárt kezdetben a tanú személyi adatait stb. kell felvenni, szintén hozzájárul ahhoz, hogy a tanú megnyugodjék és természetességét visszanyerje, mert teljes figyelme ezeknek a könnyű kérdéseknek megválaszolására irányul s ezáltal elfogódottsága eloszlik, zavara levezetést nyer.

Különösen fontos az érthető okokból sokszor igen izgatott lelkiállapotban levő sértettel — a nyomozás kétségtelen sikerére való utalással stb. — megnyugtatóni, különben tőle pontos és részletes tényállást nem nyerhetünk.

5. A helyes bánásmód.

A bizalom megnyerésének kulcsa az emberekkel való bánnitulás, amelynek a kikérdezés egész folyamata alatt döntő jelentősége van. Sok embernek erre veleszületett hajlama van. Az ilyen szerencsés ember szinte egycsapásra nyeri meg embertársai bizalmát. Olyan kedvesnek és rokonszenvesnek tűnik fel, hogy az emberek szinte gyónni akarnak neki, rokonszenvből mindent elmondanak.

A bánnitulás titka az emberismeretben is rejlik. Ez határozza meg, hogy kivel hogyan kell bánni. Minden embernek *más-más természete* van; vannak félnék, lágyszívű, érzelmes, fecsegő, zárkózott, konok stb. és vannak végül jó szellemi képességű, értelmes és buta, korlátolt tanútípusok is. E különböző lelkiberendezésű és szellemi képességű emberekkel nem lehet egyformán bánni. Mindegyiket egyénileg kell kezelni és vallomását értékelni, mert mindegyik típusnak megvannak a maga jó és rossz tulajdon-

ságai, amelyek azután a tanúvallomásban vagy mint hibaforrások jelentkeznek, vagy pedig a vallomást különlegesen értékesé tehetik.

Ezenkívül alig létezik ember, akinek ne volna valami *gyengéje*, néha több is. A gyengék különfélék. Megnyilvánulhatnak *tulajdonságokban*, *szenvedélyekben* vagy *kedvtelésekben*.

Tulajdonságok tekintetében vannak kapzsi, kárörvendő, irigy, féltékeny, hiú, babonás stb. emberek. Különösen a hiúság az a tulajdonság, amelytől ritka ember mentes. Majdnem minden ember *hiú* valamire, pl testi erejére, okosságára, ügyességére, foglalkozására vagy állására, nőknél való szerencséjére, multjára stb. A nők általában igen hiúk szépségükre, fiatalságukra, öltözködésükre, hódításukra, az anyák gyermekeikre stb.

A *szenvedélyek* közül a dohányzás, édességek (gyermekeknél), szesz italok, a politika iránti fogékonyság használhatók ki ügyesen.

A *kedvtelések* is igen sokfélék lehetnek. A bélyeggyűjtő, a horgász, az ebtenyésztő stb. kedvenc témájának megpendítésekor egy-kettőre felmelegszik.

Igen nagy hasznára válik a kikérdező személynek, ha a tanú ilyenfajta lelki tulajdonságait, gyengéit, képességeit ismeri (ismerősöktől megtudakolja vagy éles szemmel maga felismeri), mert azokat a kikérdezés céljaira szolgálatába tudja állítani. Úgyes felhasználásukkal összezelepszik a tanúval, őt felhangolja, közlékennyé teszi.

Minden más emberi erényt és érzelmet, mint vallásosság, becsületeség, jószívűség stb. is ki lehet tapintani és a bánásmód megválasztásánál figyelembe venni.

Különösen nehéz tanúk a *lusták* és a *bizalmatlanok*. Előbbiek lusták a gondolkodásra és beszédre is. Ezeket az előbb említett eszközökkel előbb fel kell hangolni, érdeklődésüket a tárgy iránt fel kell kelteni.

A *hatóság elleni ellenszenv* azzal küzdhető le, hogy élénk színekkel ecseteljük a tett alávalóságát és rámutatunk arra, hogy az emberiség közös érdeke a bűn megtorlása.

Bosszútól való félelem észlelése esetén biztosítsuk a tanút, hogy nevét titokban fogjuk tartani. Ezt azonabn csak akkor tehetjük, ha ígéretünket meg is tudjuk tartani. A cselekmény fontos tanúinál ez többnyire nem lehetséges, mert ezek vallomására a bíróságnak szüksége van.

A jó bánásmódra fokozottan ügyeljünk *gyermekek* kikérdezésekor, mert a gyermek csak annak tárja fel szívét egészen, aki bizalmát teljesen megnyerte. Ügyeljünk a gyermek jóhírnevére is, hogy iskolatársak, szomszédok ne tudjanak meg semmit az ügyről, valamint arra, hogy a gyermek lelke és szemérme, a legszükségesebb mértéken felül, kárát ne vallja az eljárásnak. Fokozott óvatosságra és tapintatra van szükség különösen akkor, amikor szemérem elleni bűncselekmények ügyében kell gyermekekhez kérdéseket intézni.

6. A tanú összefüggő előadása.

Miután helyes modorral, bánásmóddal megteremtettük a tanúnál a tanúzásra való készséget és a tanúzásra legelőnyösebb hangulatot, hagyjuk a tanút összefüggően elmondani mindazt, amit az ügyről tud és amit önmagától el akar mondani.

Tapasztalat szerint a legtöbb tanú a fecsegő tipushoz tartozik. Az ilyen tanú nagy feneket kerít mondanivalójának, egészen hátranyúl a multba vagy olyan dolgokra is kitér, amelyek látszólag nem tartoznak a tárgyhoz.

A bő beszéd meghallgatásához sokszor sok idő, türelem és nagy önuralom szükséges, de a csendörnek nemcsak „kikérdezni“, hanem „meghallgatni“ is kell tudnia. Ha a tanú mindjárt „egészen elülről“, Ádám és Évánál kezdendő is mondanivalóját, tartsuk szem előtt, hogy a kikérdezés e szakában: a föltétlen türelem a csendör főerénye. Miután a főcél mindannak az anyagnak az összegyűjtése, aminek az ügy szempontjából valami hasznát lehet venni, helytelenül tenné a kikérdező csendör, ha a tanú beszédét vagy kilengéseit minduntalan megakasztaná és útasítaná, hogy miről beszéljen. Eltekintve attól, hogy a tanúnak önmagától kell előadnia azt, amit tud s a közbevetett kérdések már a tanúnak bizonyos mértékben való befolyásolását jelentik (minden kérdés többé-kevésbé szuggesztív kérdés), a csendör sohasem tudhatja, hogy a tanú hova akar kilyukadni. Ezenkívül a mellékkörülményeknek is döntő fontosságuk lehet; sokszor előfordult már, hogy ilyen jelentéktelennek látszó mellékkörülmény bizonyult később fontosnak és segítette át a nyomozást a holtpontra.

Különösen azokat a tanúkat engedjük zavartalanul beszélni, akikről feltehető, hogy valótlant mondanak. A hazug tanúk — tapasztalat szerint — nagy szóáradattal igyekeznek elkendőzni, elplezni a valótlanságot, vagy azt, amit nem akarnak elmondani. Minél többet beszél azonban a tanú, annál inkább ellentmondásokba keveredhetik, de a sok fecsegés közben el is szólhatja magát, akaratlanul kibökhet olyant is, aminek a nyomozás hasznát veszi.

Példa:

Egy gyilkossági ügyben tanúkikérdezések folytak. Többek között tanúként kikérdezték a gyanúsított sógorát is. Arra a kérdésre, hogy sógorának volt-e pisztolya, a tanú határozott nemmel felelt. A tanú a fecsegő típushoz tartozott s így kikérdezése ennek megfelelő mederben folyt tovább. Ennek során azután akaratlanul elszólta magát és említést tett sógorának egy pisztolyáról.

De ha a türelmes meghallgatás nem is járna hasonló pozitív eredménnyel, arra mindenesetre alkalmas, hogy ezalatt a tanú egyéniségét, észbeli tehetségét, előadásmódját és gondolatvezetését tanulmányozzuk. Figyeljük meg ezalatt élesen, hogy a tanú mit, hogyan ad elő, milyen látszatot akar kelteni, milyen rejtett célra törekszik, hova akarja terelni a nyomozás irányát, mit kerül gondosan előadásában, a gyanúsított ellen, vagy mellette van-e beállítva, stb., stb.

Tagadhatatlan, hogy ez a meghallgatásos része a kikérdezésnek fárasztó és sok időt rabló munka. A célt, kérdések feltevésével, látszólag sokkal könnyebben lehetne elérni. A meghallgatás azonban mégsem mellőzhető. Csupán az önmagából kiinduló és befolyásmentes, szabad előadás nyújthatja a tanú tiszta tudását.

Amikor a tanú előadását befejezte, szedjük ki abból a lényegét s az előadottak magját jegyezzük fel. Ami az előadásban fontos, ami nem látszik kellőképpen tisztázottnak, vagy ahol ellentmondások mutatkoznak, azt később, a kikérdezés következő szakában még részletesen meg kell beszélni.

7. A kérdések.

A tanú összefüggő előadásának meghallgatása után következnek a kérdések.

Először azokat a kérdéseket adjuk fel, amelyek a tanú eddigi előadásából kifolyólag merültek fel, utána pedig azokat, amelyeket a kérdőíven feljegyeztünk. Most már nem engedjük a tanút a tárgytól elkalani.

dozni, hanem egyenes választ követelünk. Az adott feleletek után minduntalan meg kell állapítani a tanú értesülésének forrását is, vagyis meg kell kérdezni a tanútól, hogy honnan tudja azt, amit előadott. Pontosan el kell választani azt, amit a tanú saját maga észlelt, amit csupán gyanít, vagy következtet és amit csak másoktól hallott.

Gyakran előfordul, hogy utólag, csak véletlenül tudunk meg valamit a tanútól, amiről kiderül, hogy nagy fontossága van. Kérdőre vonva a tanút, hogy miért nem mondta ezt már előbb, méltatlankodva azt szokta válaszolni, hogy „hiszen mondtam volna, de nem kérdezték“. Tartsuk tehát szem előtt a kérdések összeállításakor, hogy sok tanúnak nincs kellő ítélőképessége egyes előtte ismert körülmények horderejéről, nem tudja, sokszor nem is tudhatja, hogy az adott esetben minek van jelentősége, mi lehet fontos. Ezért a kérdéseket tartalmazó *kérdőívünket* csak akkor tekinthetjük *teljesnek*, ha képzeletünk segítségével elgondoljuk, hogy az adott esetben mi minden történhetett és abból a tanú mit láthatott, hallhatott stb. E kérdések közül különösen fontosak a tettes technikájára vonatkozó kérdések, pl járt-e ügynök, koldus a háznál (a tolvaj kémjeként), megdőglött-e a házörző eb stb. A bűnügyekben járatlan (laikus) tanú ugyanis nem ismeri a tettes technikáját, nem lát át az összefüggéseken és így lényegtelennek tart egyes eseményeket. Ha nem kérdezzük ki a tanút gyermeki módon, az ilyen fontos támpontok kihasználatlanul maradnak.

8. A tanú emlékezésének serkentése.

Néha ajánlatos lesz a tanú emlékezésén segíteni. Ez kétféle módon történhetik: vagy *gondolatösszekapcsolással*, amikor is kísérő körülményeket idézünk fel (pl ünnepnap, vásár, havazás, ebédidő stb.), vagy pedig úgy, hogy a tanúval a *helyszíntre* megyünk. Utóbbi esetben természetesen tekintetbe kell venni az esetleg megváltozott évszakot, napszakot, időjárási viszonyokat, amikor is a helyszín másképpen hat.

Eredményes lehet az emlékezés alátámasztására a *helyszínrajznak*, *helyszíni fényképfelvételeknek* mutatása is. (Az emlékezés alátámasztásával a „Vallomás lélektana“ fejezete már részletesebben foglalkozott.)

9. A tanú bemondásának ellenőrzése.

A tanúk bemondásait nem szabad minden további nélkül készpénznek elfogadni, hanem azokat állandóan *ellenőrizni kell*. Az ellenőrzés *módjai*:

a tanúvallomás széjjelboncolása, elemzése útján megállapítani, hogy nem tartalmaz-e önmagában ellentmondásokat (egyik állítása ellentmond a másikkal).

nem tartalmaz-e olyan állításokat, amelyek már megállapított egyéb tényekkel, ellentétben állanak (pl helyszíni lelettel), végül

nem tartalmaz-e lehetetlenségeket (pl a tanú valakiről pontos személyleírást ad, akit este 100 m távolságról látott).

Az ellentmondások felderítésének *eszközei*: újabb kérdések intézése, újabb megállapítások és kísérletek. Ezek az eszközök különbözőek a szerint, hogy a vallomás milyen okból tér el az igazságtól.

A *jóhiszemeűn tévedő tanúk* bemondásait több szempontból ellenőrizzük. Így meg kell győződni arról, hogy a tanú jól lát-e stb., jó vagy rossz megfigyelő-e, képes-e egyidőben látni és hallani, helyes fogalmai van-

nak-e az idő-, táv- és mennyiségbecslésről, milyen a felfogóképessége, értelmessége, műveltsége stb.

Fel kell deríteni a tanúvallomás alapjául szolgáló észrevétel körülményeit: látási és hallási viszonyok, mennyi idő állt megfigyelésre rendelkezésre, milyen volt testi és lelkiállapota az észrevételkor (kimerültség, fáradt vagy pihent test, izgalom stb.), észrevétele óta sokat beszélt-e másokkal, vagy önmagában sokat töprengett-e az ügyről. Egyszóval igyekezni kell felderíteni azokat a hibaforrásokat, amelyek a tanúra hatottak.

A kísérleteknél elvnek kell tekinteni, hogy a kísérletet mindig ugyanolyan körülmények között kell lefolytatni, mint amilyenek az eredeti észrevételnél fennforogtak.

Ha tehát a tanú alkonyatkor valamely utcának egy bizonyos pontján látott valakit vagy valamit, akkor a kísérletet is ugyanott és ugyanekkor kell lefolytatni. Ha azt akarjuk eldönteni, hogy egy lövés hangját bizonyos helyen meg lehetett-e hallani, akkor a kísérletet is teljesen azonos körülmények között kell lejátszani. Ha pl a lövés akkor dördült el, midőn a közelben az éjjeli személyvonat haladt el, akkor a próbálövést is ugyanekkor kell leadni. A kísérlet kiváló eszköz a becslések helytállóságának ellenőrzésére is. Ha a tanú pl 50 méter távolságról beszél, akkor mutattassunk vele ilyen távolságot, ha pedig azt mondja, hogy valami 5 percig tartott, akkor nézessünk ki vele az ablakon azzal, hogy 5 perc múlva forduljon meg, stb.

Az a pusztá tény, hogy a tanú állítása ellentétben áll más tanú vagy tanúk egész sorának állításával, még korántsem jelenti azt, hogy a tanú téved. Lehet, hogy ő mondja az igazat és a másik vagy a többiek tévednek vagy hazudnak. Ezért az ilyen vallomást pusztán azért, mert több más vallomással nem egyezik, nem szabad elvetni. Ebből viszont az következik, hogy több tanú egybehangzó vallomása csupán fokozza a valószínűséget, hogy igazat mondanak, de ez bizonyosságnak nem vehető. Tapasztalat ugyanis az, hogy valamely hibaforrás a jelenlevők észrevételére egyformán hathat és így valamennyiüknél egyformán téves észrevétel jöhet létre. Ez különösen a nagyfokú izgalom közepette történt észrevételeknél fordul elő, de a közös tévedést az emlékezet hibái (megbeszélés, híresztelés, közvélemény, sajtó folytán létrejött „közös felfogás“) is előidézhetik. Megbízhatóbb mércei a tanúvallomások értékmeghatározásának a megvizsgált, elbírált, így helytálló tárgyi bizonyítékok.

Egyes tévedéseknek az akkor fennforgott időbeli vagy térbeli kísérőkörülmények felidézésével jöhetünk a nyomára, pl a kérdéses eset a hét melyik napján történt, honnan tudja azt, hogy szerdai nap volt, milyen munkát végzett abban az időben a mezőn, milyen időjárás uralkodott akkor, stb.

Jóval nehezebb a dolgunk a *hazug tanúkkal* szemben.

Tekintve a különféle okok sokaságát és változatosságát, amelyek a hamis tanúzás indítókai lehetnek, tulajdonképpen már kezdettől fogva minden tanúról fel kell tételezni a rosszhiszeműséget, legalább is addig, míg annak ellenkezőjéről meg nem győződünk.

Ismeretes a régi jóvilágban megszületett adoma, amely szerint a bíró a tárgyalás elején a tanúk névsorának felolvasása után hivatalos komolysággal rászólt a tanúkra, hogy most pedig az igaz tanúk álljanak ebbe a sarokba, a hamis tanúk pedig abba a sarokba, mire a tanúk a szuggesztív felszólítás hatása alatt engedelmesen két részre oszlottak.

Némely vidék lakosai hírhedtek voltak arról, hogy keresetszerűen hamisan tanúskodtak. Herczeg Ferenc említi, talán a „Várhegy“ című önéletrajzában, hogy a Bánátban levő Kustély község oláh lakosai annyira ismeretesek voltak a hamis tanúzásokról, hogy kustélyi embert az ottani bíróságok nem is fogadtak el tanúnak.

A háborút követő nehéz gazdasági viszonyok közepette a bizalmatlanság még inkább indokolt. Meglepően sok a megfizetett vagy a más módon érdekelt tanú. A hamis tanúnak hozott kisebb áldozat árán az érdekelt fél ugyanis súlyosabb hátrányoktól szabadul meg. Igazat adhatunk ezért annak a német kriminalistának, aki azt állította, hogy „a kikérdezés manapság úgyszólván örökös harc a hazugsággal“.

A kikérdezőnek számolnia kell azzal, hogy hazugságokkal léptenyomon behálózni és megtéveszteni akarják. Sokszor látszólag egymástól távolálló és egymás előtt teljesen idegen tanúk is hazudnak, hogy valakit kimentsenek vagy bemártsanak. A megtévesztéseknek annál is inkább áldozatul eshetünk, mert a tanúknál sokszor nem is gondolunk a hazudás lehetőségére. A gyanúsítottal szemben ösztönszerűen résen állunk, de nem így a tanúnál, akinek esetleg hírneve, megnyerő külseje, látszólagos érdektelensége öntudatlanul is befolyásol bennünket. A tudatosan hamis vallomás lehetőségére tehát minden tanúnál gondolni kell.

Ha valamely tanú igazmondása tekintetében gyanú merül fel, igyekezzünk a hamis vallomás *háttérét felderíteni* és a részrehajlás okának nyitjára jutni. A támpontokat ehhez észrevétlenül magától a tanútól szerezhethjük meg. Ha ugyanis gyanú esetén a tanúval előttünk már ismeretes körülményeket mondatunk el, megítélhetjük egyrészt a tanú igazságszeretetét, másrészt az előadás módjából, a megnyilatkozó érzelmekből, pártállás-foglalásából, beállításából, színészséből gyakran következtetni lehet a hazugság rejtett okára is. Ha még hozzá az aggályosnak látszó részleteket újra és újra elmondattuk, egyes gyanús részleteket vele részletesebben tisztáztunk, akkor feltétlenül ellentmondások fognak adódni, mert a kitalált dolgok nem lehetnek összhangban az egésszel. Ha pedig összebeszélés történt, majdnem bizonyos, hogy a mentő tanú a gyanúsítottal nem beszélte meg eléggé szabatosan az összes részleteket, ilyenkor csak habozva kapunk feleletet, ezenkívül eltérések is mutatkoznak.

Az összebeszélés leleplezése nem nehéz dolog, mert betanult vallomásnál könnyű olyan kérdést találni, amelyet nem láthattak előre. Ilyen előre nem látott részletek lehetnek pl a kérdéses helyen és időben volt világitás tisztázása. Lehetetlenség, hogy a felbérelt mentőtanú, ha a helyszínen nem volt jelen, a gyanúsítottal teljesen egyező válaszokat adjon az olyan részletekérdésekre, mint pl hogy gyertya, villany vagy petróleumlámpa égett-e a szobában, állt vagy függött-e ez és hol, milyen színe volt az ernyőnek, milyen anyagból készült a lámpa (gyertya) tartója, stb.

Gyanús már az is, ha a tanú kérdéseinkre *habozva felel*, vagy ha előbb többször „tessék“-el válaszol. Elősegítheti az ilyen gyanús tanú leleplezését és ellentmondásokba keveredését az, ha kérdéseinkre gyors választokat követelünk.

Határozott vallomásoknál viszont gyanúteltető, ha a többször elmondott vallomás mindig hajszálpontosan ugyanúgy, szajkó módjára ledarálva, hangzik el, (pl betanított gyermekeknél.) A betanított vallomásban olyan szavak is fordulhatnak elő, amelyek nem egyeztethetők össze a tanú érteimi és műveltségi fokával.

Egy zsarolási esetben a vallomásra betanított kisleány előadta, hogy „a bácsi fajtalanzkodott velem“. Ez a szakkifejezés nyilvánvalóvá tette a betanítottságot.

A kísérlet a hamis tanú leleplezésére is alkalmas és különösen olyankor tehet jó szolgálatot, midőn a tanú valamely állításának lehetőségéről vagy lehetetlenségéről akarunk meggyőződni.

Példa:

Egy francia papot azzal vádolták, hogy gyóntatás közben a gyóntatószékben női híveikkel enyelgett. Akadt olyan tanú is, aki ezt látta. A tanúnak pontosan meg kellett jelölnie azt a helyet, ahonnan megfigyelését tette. A tanú a templom mellékhajójának egyik padját jelölte meg. Ezután kivítették a tanút a helyszínre, a templomba. Kiderült, hogy a megjelölt pontról a gyóntatószéket egyáltalán nem is lehetett látni.

10. A szakértők bevonása a kikérdezéshez.

Gyakori oka a tökéletlen kikérdezésnek a *műszaki*- vagy általában a *szakismeretek* hiánya, pl könyvvezetésben, vasúti szolgálati ügyekben stb. való járatlanság. Ilyen esetekben a kikérdező az érdekelt tanú bemondásait nem tudja ellenőrizni s a szakismeretekkel rendelkező tanú azt adhatja elő, amit akar. Ezért ne idegenkedjünk itt sem megfelelő szakértők igénybevétele-től.

Szakértőkre szükség lehet olyankor is, ha a tanúnál *lelki zavarok*, idegbetegség, elmebaj tünetei mutatkoznak (mescszövés, hisztéria, beteges hazudozás, született elme gyengéség, agylágyulás, aggkori elmebaj stb.), valamint; ha a tanú — hogy ne kelljen vallomást tennie — testi vagy szellemi fogyatékos-ságot színlel, pl hülyének, elmebetegnek, süketnek, némának tet-teti magát. E fufangokról későbbi helyen, a gyanúsított praktikáinál még szó lesz.

Ha a tanú a magyar nyelvet tökéletesen nem beszéli, *tolmácsot* kell alkalmazni. Ha a tanú olyan tájszólásban beszél, amelyet a csendőr nem ismer kellően, legyen óvatos, a tanú szavainak értelmezésénél állapítsa meg pontosan, hogy a tanú mit akar szavaival kifejezni, mert különben félreér-tések keletkezhetnek.

11. A tanúk magatartásainak figyelése.

A kikérdező figyelje a tanú magatartását is. Elpirulás, akadozás, ha-bozás, reszketés — lehetnek azok a megnyilvánulások, amelyek a hazug tanút elárulják. E jeleket azonban csupán figyelmeztetőnek szabad tekinteni, mert előfordulhatnak igazmondó, de félénk, elfogódott (nem elfogult) tanú-nál is, viszont vannak olyan emberek, akik szemrebbenés nélkül, arcátla-nul tudnak hazudni, anélkül, hogy ezek a jelek náluk mutatkoznának.

12. Jegyzetek készítése.

A tanú előadásáról hű kivonatot készítünk, ezenkívül a fontosabb körülményeket szóserint is rögzítsük. A tanúvallomások írásba foglalásá-nak módját „A vallomások rögzítése“ c. fejezet ismerteti.

C) Emlékeztető a tanúkikérdezés technikájához.

1. A létező összes tanúkat fel kell kutatni.
2. A tanúkat minél előbb ki kell kérdezni.
3. A tanúkat lehetőleg meglepetésszerűen kell kikérdezni. Nem sza-bad őket napokkal előbb beidézteni vagy órák hosszat várakoztatni.
4. A kikérdezésre alaposan fel kell készülni, e téren a nyomozás anya-gának uralása és a kikérdezésre terv készítése a követelmények.
5. Ha szükséges, a kikérdezéshez szakértő vagy tolmács közremű-ködését kell biztosítani.
6. A kikérdezés megkezdése előtt a tanú személyazonosságát meg kell állapítani.

7. A kikérdezőnek a tanú egyéniségéhez alkalmazkodó bánásmóddal meg kell nyerni a tanú bizalmát és meg kell nála teremteni a tanúzásra való készséget és a tanúzásra legelőnyösebb hangulatot.

8. A kikérdező csendőr nélkülözhetetlen erényei: nyugalom, türelem, figyelem, alaposág, jó modor, tárgyilagosság.

9. A tanúból mindent ki kell szedni, amit a tanú az ügyre vonatkozólag tud.

10. A kikérdező csendőr először megszakítás nélkül hagyja a tanút mindazt elmondani, amit a tanú elmondani akar.

11. A tanú összefüggő előadását figyelemmel meg kell hallgatni és annak lényegéről jegyzeteket kell készíteni.

12. Ezután a csendőr tegye fel kérdéseit, amelyek a tanú előadásából merültek fel (tiszázatlan részek, hézagok, ellentmondások), utána azokat, amelyeket eredeti tervében (kérdőív) lefektetett.

13. Ha a tanú emlékezete gyengén működik, az emlékezést gondolatkapcsolatok létesítésével, helyszínen történő kikérdezéssel serkenteni kell.

14. A tanú vallomását szavahihetőség szempontjából ellenőrizni kell. Nem téved-e, nem hazudik-e? (A vallomás elemzésével meg kell állapítani, hogy nem mutatkoznak-e a vallomáson belül ellentmondások, nem áll-e a vallomás már megállapított tényekkel ellentétben és nem tartalmaz-e lehetetlen állításokat.)

15. Ha a tanú tévedni látszik, az ellenőrzést a tanú érzékelő, felfogó, emlékező képességének, becslésben való jártasságának, értelmi és műveltségi fokának megállapításával és az adott esetben közrejátszó hibaforrások feltárásával kell gyakorolni. Ennek eszközei: kérdések feltevése, megállapítások és kísérletek.

16. Ha az a gyanú, hogy a tanú szándékosan állít valótlan (vagy szándékosan elhallgat valamit), akkor meg kell állapítani azt az indító-okot, amely a hamis vallomásra készíti, továbbá a vallomás ismételt elmondásával, apró részletek firtatásával, már megállapított tényekre vonatkozólag feltett kérdésekkel igyekezni kell kézzelfogható ellentmondásokat kimutatni.

17. A kikérdező figyelje a tanút. Tétovázás, habozás, elpirulás stb. támpontokat nyújthat.

18. A tanú előadásáról hű, értelemszerűen, ezenkívül a fontosabb körülményekről szó szerinti jegyzeteket kell készíteni.

IV. A gyanúsított lélektana és kikérdezésének technikája.

A) A gyanúsított lélektana.

1. A beismerés jelentősége.

A nyomozás szakában nem beszélhetünk tettesről, csupán gyanúsítottokról. Azt, hogy valaki valamely bűncselekmény tettese, csak az illetékes bíróság mondhatja ki jogerős ítéletével. Gyanúsított az a személy, akit valamely bűncselekmény elkövetésének nyomatékos gyanúja terhel. A tettség mellett szóló adatok száma és súlya határozza meg a gyanú fokát. Bármennyire nyomósak is legyenek azonban az adatok, annak, akit a bűn-

cselekmény elkövetésével a nyomozás során gyanúsítunk, szükségképpen nem kell a tettesnek lennie, tehát a gyanúsított ártatlan is lehet.

A nyomozás a gyanúsítható személy bűnösségének tisztázását részben az ő közreműködése nélkül — mintegy háta mögött — adatok gyűjtésével szorgalmazza, de őt személyesen is bevonja munkájába, alkalmat ad neki, hogy ártatlanságát kimutathassa, egyben természetesen arra törekszik, hogy a gyanúsított, bűnössége esetén, e mellett maga is hitet tegyen azáltal, hogy cselekménye elkövetését beismeri.

A cselekmény tettese van saját ténykedéséről legjobban és leghívebben tájékoztatva. Az elkövetési mód, eszközök, hely, idő, indítók stb. legapróbb részleteiről, finomságairól csupán ő tud tökéletesen beszámolni. Ő csinálta, neki kell tudni mindent a legjobban. Ezek a tények világosan rámutatnak a beismerés jelentőségére. Az őszinte és részleges beismerés a tényálladék minden részletét tisztázza, a nyomozás kezébe juttatja a bűnjeleket, nyomokat, feltárja az elkövetési mód minden mozzanatát, az indítók legparányibb rúgóit és ezáltal az egész nyomozást módfelett leegyszerűsíti. Tagadhatatlan tehát, hogy az őszinte és részletes beismerés elnyerésére való törekvés a nyomozás érdekében áll.

Nem szabad azonban a beismerés megszerzésében a nyomozás egyetlen célját látni. A nyomozás eszményi célja a való igazság kiderítése. A beismerés megszerzése csupán egyike azon eszközöknek, amelyek a cél elérését előmozdíthatják, helytelen volna tehát a célt az eszközzel összetéveszteni. Aki ebbe a hibába esik, az rendszerint elhanyagolja az egyéb adatok gyűjtését és veszélyezteti tárgyilagosságát.

2. A beismerés megszerzésének akadályai és értékelésének nehézségei.

A beismerés megszerzése elé azonban akadályok tornyosulnak. Ezek egyrészt a gyanúsítottban, másrészt a törvények és utasítások rendelkezéseiben rejlenek.

A tettes rendszerint arra törekszik, hogy az elkövetett bűncselekmény következményeitől szabaduljon. Ennek legbiztosabb útja tettességének titokbantartása. A tettesnek erre való törekvése a bűncselekmény elkövetésének előkészítésénél, magánál az elkövetésnél, továbbá a bűncselekmény elkövetése utáni ténykedéseivel (menekülés, elrejtőzés, zsákmányértékesítés) tanúsított titkolózásban, óvatosságban, áruló nyomok, bűnjelek megsemmisítésében, néha ilyeneknek félrevezetési szándékból való beállításában vagy koholásában, cselekménye tanúinak befolyásolásában (megvesztegetés, fenyegetés) nyilvánul meg.

Ha a való tettet gyanúsítottként kikérdezik, akkor a vallomástételnél ugyancsak a büntetéstől való félelem ősztöne irányítja. A beismerést érdekeivel ellentétben állónak látja, tehát rendszerint tagad, elhallgat vagy mindenféle hazugsággal, csalafintasággal igyekszik magáról a gyanút elterelni, azt enyhíteni, sőt ennek érdekében sokszor mások megvádolásától sem riad vissza.

A modern büntetőjog — így a Bp-nak és a Csendőrségi Szolgálati Utasításnak idevágó rendelkezései is — a gyanúsított számára messzemenő jogokat biztosítanak, amelyek lényegükben abban csúcsosodnak ki, hogy a gyanúsított önmaga ellen nem köteles bizonyítékot szolgáltatni, tehát beismerésre semilyen eszközzel és semmiféle módon sem kényszeríthető. Ez a tény a beismerés megszerzésének második akadályja. Ha azonban a beismerést sikerült is megszerezni, úgy annak csak akkor van értéke, ha az teljes és igaz. Már pedig a beismerés nem csupán ilyen, hanem hézagos, hiányos, részben vagy egészben hamis is lehet. A való és hamis beismerés

felismerésében, egymástól való megkülönböztetésében jelentkezik a harmadik nehézség.

A nyomozó csendőr művészete, adott esetben azokat a célszerű módokat és eszközöket megtalálni, amelyekkel — a törvény- és utasításszabta korlátok szigorú szem előtti tartása mellett — a való tényeknek megfelelő és teljes beismerés, a gyanúsított eredetileg eltökélt tagadási szándékának ellenére is, megszerezhető.

Ezt a célt szolgáló, gyakorlati tapasztalatokból leszűrt elveket, a gyanúsított kikérdezésének technikája foglalja magába.

3. Az önfeljelentés.

Előfordul, hogy valaki nem a nyomozás során gyűjtött adatok révén, hanem azáltal válik gyanúsítottá, hogy önmaga ellen tesz valamely bűncselekmény elkövetése miatt feljelentést. Az ilyen feljelentést mindig meg kell vizsgálni arra nézve, hogy az helytálló-e, mert az önfeljelentés lehet igaz, azaz a való tényállást fedő, de lehet különböző okokból *valótlan* is.

Annak eldöntése végett, hogy adott esetben a kettő közül melyik forog fenn, meg kell ismerni azokat a rúgókat, amelyek önfeljelentésre indíthatnak.

a) A való önfeljelentés rúgói.

Az igaz, való önfeljelentés rúgói többnyire a következők:

1. Büntetlen előéletű, becsületes emberek, akiket a bűncselekmény elkövetésére csupán valami heves indulat, szenvedély készítetett, gyakran önként jelentkeznek, pl emberölés erős felindulásban, szerelemfáltésból: a férj leszúrja hűtlenségen tettenért feleségét. Az ilyen ember a cselekmény elkövetése után lehiggadt, belátja, hogy vétkezett és *törvénytisztelete* természetesnek találja, hogy aki bűnözött, annak lakolnia is kell.

Példa:

1925. évben Jánoshalma községben becsületes, jó gazdaember szekérmosás közben, hirtelen felindulásában, a löccsel agyonütötte italos állapotban hazatért és kötözködő — egyébként is részegeskedő — apját, utána megcsókolta gyermekeit, kenyértarisznyát akasztott a nyakába és gyalog elindult a kb. 50 km-re fekvő Bajára, ahol az ügyésznél jelentkezett.

2. Lelkiismeret. A tettest — különösen súlyos bűncselekményeknél (emberölés, gyermekölés stb.) — a lelkiismeretfurdalások nem hagyják nyugton. A tettesnek nincs nyugta, nem tud aludni, cselekménye folyton kísérti, rémeket lát. Tettségének titka mázsás teherként nehezedik lelkére. Lelkiismerete addig gyötri, míg önként nem jelentkezik. Mídon jelentkezett, fellélekzik, megnyugszik.

3. Kimerülés, idegösszeroppanás. Az örökös rettegés és bizonytalanság, a bujkálás veszélyei, fáradalmi és nélkülözései néhány nap alatt megőrölhetik a gyengébb idegrendszerű tettes idegzetét és elviselhetetlenné teszik életét. Ezért gyakori, hogy az ilyen tettes néhány nap múlva agyonhajszolva, testileg és lelkileg kimerülve, önként jelentkezik.

4. A tettes védekezésének érdekei. A bujkáló tettes a hírlapokból látja, hogy cselekménye sokkal súlyosabban van beállítva, mint amit valójában elkövetett. Mindent csak az ő nyakába varrnak, holott úgy érzi, hogy nem így volt, ő nem is akarta azt, ami történt, mentségei vannak. Ilyenkor, hogy a valóságot, cselekményének okát, mentségeit védelmére előadhassa, önként jelentkezik.

5. Való önfeljelentést tehet valaki saját maga ellen azzal a cézzal, hogy valami más, súlyosabb bűncselekményéről elterelje a figyelmet, pl gyujtogatott és valami kisebb lopást követett el. A lopásért feljelenti magát, úgy okoskodva, hogy egy időre fogházba kerül, ahol a gyujtogatásért őt senki sem fogja keresni.

b) A valótlán önfeljelentés.

A valótlán önfeljelentők két fajtáját kell megkülönböztetni, úgymint azokat, akik valótlán önfeljelentésükben hisznek, ezek a jóhiszemű hamis önfeljelentők, továbbá a rosszhiszemű önfeljelentőket, akik tudatosan tesznek maguk ellen hamis feljelentést.

I. A jóhiszemű hamis önfeljelentés rúgói.

A jóhiszemű hamis önfeljelentők alaptalanul emelnek önmaguk ellen vádat és maguk is hisznek bűnösségükben. Ez a jelenség — mivel a lelki-leg egészséges embert az élniakarás, érdekeinek megóvására való törekvés jellemzi — főleg csak *elme-, vagy idegbetegeknél* fordul elő.

Példák:

1. A kommün bukása utáni napokban történt, hogy Budapesten egy városligeti razzia alkalmával szemetesládába rejtőzve embert találtak. Reszkető inakkal, sápadtan jelentette ki, hogy péksegéd, terrorista volt s hogy Cerny parancsára 130 „burzsujt“ égetett el a Marx-laktanya (Ferenc József-laktanya) kenyérsütőjében. Egy pillantás a kenyérsütőre meggyőzte a nyomozókat, hogy a sütő szűk nyílásán még gyermek teste sem fér be. Az orvos megállapította, hogy a péksegéd a kommün áldozata, terhelt ideg-zete nem tudott ellentállni a rémuralom örökös rettegésének, idegrendszere megbomlott.

2. Egy ismeretlen egyén feltűnést keltő gyilkosságok után telefonon mindig egy pincért jelentett fel tettesként. Feljelentését oly hiteltérdemlő módon támasztotta alá, hogy a pincér rövid időre mindig vizsgálati fogságba került. Titkos ellenségét sohasem lehetett megállapítani. Végül kiderült, hogy a pincér minden esetben önmagát jelentette fel. Bevallotta, hogy a gyilkosságok olvasásakor mindig nagy izgalom fogta el és ellenállhatatlan lelki kényszer hatása alatt tette meg a valótlán feljelentést sajátmaga ellen. Ha azután letartóztatták, idegei a fogdában megnyugodtak.

A jóhiszemű elme- vagy idegbeteg hamis önfeljelentők *két csoportra* oszlanak.

Az *első csoportba* tartoznak azok, akiknél az úgynevezett depressziós állapot (nyomott hangulat) az önfeljelentés oka. Ez az állapot előfordul a búskomorságban (melancholiában) szenvedőknél, a serdüléssel elmebetegség kezdetén, terhelteknél (degeneráltaknál) és iszákosoknál (idült alkoholisták). Ezeknél a betegségeknél jellemző lehet az önvádlatos téves eszme. Minden bűn okozójának magukat tartják, rettegve várják, de azért kívánják, keresik a büntetést, csakhogy már szabaduljanak kínjaiktól és ezért maguk sietnek a hatósághoz, csendőrséghez, hogy magukat bevádolják. Gyakran a vádak egész garmadájjával illetik magukat, minden bűnt magukra akarnak vállalni. Ez a szerencsésebbik eset, mert könnyen felismerhetővé teszi az elmebetegeket. Máskor azonban az elmebeteg önfeljelentő csak egy cselekménnyel vádolja magát és feljelentése valóság benyomását keltheti. Az is előfordul, hogy az ilyen, önmagát vádoló beteg, aggódva tekint maga körül, elsápad, a cselekmény elkövetési színhelyén vagy annak közelében gyanúsán viselkedett, sőt szökési kísérletet tett. Mindezek a büntudatnak olyan jelei, amelyek hozzájárulhatnak ahhoz, hogy a hamis önvádat valóznak tartssuk.

Az elmebeteg hamis önvádjá vonatkozhatnak

valamely *valóban megtörtént* bűncselekményre, midőn is az önvád arra szorítkozik, hogy az elmebeteg sajátmagát tartja az illető bűncselekmény tettesének, de vonatkozhatnak olyan

meg nem történt bűncselekményekre is, amelyek csupán az elmebajos beteg képzetében léteznek.

Példa:

Egy villamoskalauz önként jelentkezett a rendőrségen, magát azzal vádolva, hogy feleségét agyonlőtte. Előadta, hogy a bűncselekmény elkövetése után egy hétig bujdosott és csak azután szánta rá magát az önfeljelentésre. A nyomozás megállapította, hogy az asszony él és miről sem tud. Az orvosi vizsgálat megállapította, hogy a villamoskalauz iszákos (alkoholista). A kalauz ködös állapotban egy héten keresztül bolyongott és e közben, nyomott hangulatából született meg a hamis önfeljelentés. (Kluge.)

A jóhiszemű elme- vagy idegbeteg hamis önfeljelentők *második csoportjába* olyan elme- és idegbetegek tartoznak, akiket bizonyos feszültségi (expanzió) állapot készíthet a hamis önfeljelentésre. Ide sorolnak elsősorban a hisztériások. A hisztéria egyik alapvonása a feltűnni akarás. A hisztériás olvas valamilyen büntettről és könnyen megtörténik, hogy följelentést tesz maga ellen, hogy koholt meséjével a közfigyelmet magára terelje és a lapok róla irjanak. Feltűnést keltő bűncselekmények esetén az önfeljelentések gyakran tömegesen fordulnak elő.

Példa:

1906-ban az essení városligetben egy angol nyelvtanárnőt holtan találtak. A halált a koponya széjjelzúzása idézte elő. A nyomozás holtpontra jutott. Négy hónap múlva a rendőrségen jelentkezett egy fiatal bankhivatalnok és letartóztatását kérte azzal, hogy az angol nyelvtanárnőt ő ölte meg. Kihallgatása során értelmesen beszélt és a gyilkosság elkövetésére vonatkozólag olyan részleteket adott elő, amelyek a nyomozás megállapításaival egyeztek. Az orvos, sőt, elmeegógyintézetben történt megfigyelése, épelméjűnek nyilvánította. Az ügyészség vádat emelt ellene, s már az esküdtszéki tárgyalás is ki volt tűzve. A vizsgálati fogságból védőjének azt írta, hogy ne tegyen semmit érdekében. úgyis hiábavaló, ő a tettes és vezekelni akar, legfőbb óhajta, hogy minél előbb kivégezzék. A főtárgyalás során olyan ellentmondások merültek fel, amelyek a vádlott tettességét kizárták. Így többek között kiderült, hogy a gyilkosság napján nem is tartózkodott Essenben. Alibijét több megbízható tanú kétséget kizáróan igazolta. Szabadlábrahelyezésekor erőszakosan kellett eltávolítani és megakadályozni abban, hogy a vizsgálati fogságba visszatérjen. Orvosi vélemény szerint terhelt (degenerált) és hisztériás ember volt, aki már közel állt az elmebeteg fogalmához. (Hellwig.)

Az első csoportnál említett önvádlásos téves eszmén kívül egyéb téves eszmék, így a *nagysági téves eszme* (nagysági hóbort) és *üldöztetési téves eszme* (üldözési mánia) is eredményezhetnek hamis önfeljelentést. Egy üldöztetésesen tébolyodott beteg hamis feljelentést tett maga ellen, hogy az ezzel kapcsolatos további vádak ügyében is nyomozásra indítsa a hatóságokat s ekként vélt (valóságban nem létező) ellenségei is elvegyék büntetésüket.

Az elmebajosok hamis önfeljelentésüket értelmesen, összefüggően adhatják elő úgy, hogy a feljelentést meghallgatóban annak gondolata sem merül fel, hogy elmebeteggel van dolga. A tévedés ellen tehát csupán az az általános szabály véd, hogy az önfeljelentés rúgót kell elsősorban tisztázni és meggyőződést kell szerezni a feljelentés helytállóságáról.

II. A rosszhiszemű valótlan önfeljelentés rúgói.

A rosszhiszemű, tehát tudatosan valótlan önfeljelentés okai a következőkben foglalhatók össze:

1. Egyéb elkövetett, súlyosabb beszámítás alá eső *bűncselekmények következményei alól való kibúvás szándéka*. Ilyenkor el nem követett, jelentéktelenebb bűncselekménnyel vádolja magát, hogy az elkövetett súlyosabb bűncselekmény üldözése elől meneküljön, mert ugyan hol lehet a tettesnek nagyobb biztonsággal meghúzódni arra az időre, míg a tettést lázasan hajszolják, mint a hatóság védőszárnyai alatt, pl fogházban? Számítása szerint ott nem fogják keresni.

Példa:

Párizsban, egy női áldozatait feldaraboló úri szadista gonosztevő, rongyokba öltözve, lebujsokban bujkált és mint csavargó elfogatta magát. A ványadt, szánalmas alakban senki sem sejtette a véreskezű gyilkost.

Gyakran előfordul ez a katonaszökevényeknél, akik így igyekeznek kézrekerítésüket megghiúsítani.

2. *Érdek*. Az érdekből tett valótlan feljelentés okai különbözők lehetnek. Pl a való tettes az önfeljelentőt megvesztegette, hogy a tettességet helyette vállalja. Van, aki a börtönben ülve, hamis feljelentést tesz maga ellen, hogy az újabb nyomozás vagy vizsgálat alatt nagyobb mozgási szabadsághoz jutva (helyszíni szemle, szállítás, kísérés), megszökhessek vagy híreket juttathasson el cinkosaihoz.

3. *Önfeláldozás*. Gyakori, hogy valaki hozzátartozója, jóbarátja, szerelmese stb. tettességét szeretetből, szerelemből, lovagiasságból magára vállalja, hogy ezáltal az igazi tettes a büntetéstől menekülhessen. Némely embert a túlzott emberbaráti (altruista), összetartozási érzés készíthet hamis önfeljelentésre. Pl politikai párt vagy nemzetiség egyik szürke tagja, vallásfelekezet egyik hívője stb. föláldozza magát, hogy vezetője, papja számára a büntetlenséget biztosítsa. Gyakori jelenség ez a hírlapírói társadalomban, ahol sokszor szürke senkik (Strohmann) vállalják valamely izgatást stb. tartalmazó cikk szerzőségét, csakhogy a cikk valódi szerzője ne bűnhődjék.

4. *Gyűlölet* is lehet oka az önvádnak, amikor a feljelentő maga is szenvedni, önmagát elpusztítani kész, csakhogy a gyűlölt személynek ártsen, azt magával rántsa. Házsártos öregek, gyűlölködő házasefelek, egyoldalú szerelmesek a legádázabb gyűlöletre képesek. Elhagyott szerelmes nők hűtlen szerelmesük mellett önmagukat is képesek vádolni, csakhogy azt csendőrkézre juttassák, inkább legyen ott, mint a szerencsésebb vetélytársnő karjaiban. A tettestárs önmagát vádolhatja, de ugyanakkor vádolhatja — súlyosabb bűncselekménnyel — kényelmetlenné vált cinkostársát is, hogy azt hidegre tegye.

Példák:

1. Egy orosz arisztokrata, III. Sándor cár kegyeltje, feleségét egyszer hűtlenségen érte. A férj a csábítót, egy őrnagyot, párbajban agyonlőtte, feleségének megbocsátott, de az neki nem. Bosszút forralt. Egy napon névtelen levél érkezett a titkos rendőrséghez, amely feljelentette a cár kegyeltjének feleségét azzal, hogy nihilista üzemekben résztvesz. Az elfogott asszonyt kikérdezték, elsápadt, elájult, majd mindent bevallott. Előadta, hogy férjével együtt tagjai egy nihilista szervezetenek. A komitő férjét sorsolta ki a cár megölésére. Csak hosszabb idő múlva derült ki, hogy az asszony férjét Szibériába akarta juttatni és az egész feljelentés koholt.

2. Egy cseléd önmagát hamisan feljelentette magzatelhajtásért csupán azért, hogy volt gazdáját a magzatelhajtásra való felbujtással és ezenkívül emberöléssel hamisan vádolhassa. Az önfeljelentés célja itt nyilvánvalóan az volt, hogy volt gazdája elleni vádjait hihetőbb színben tüntesse fel. Cselekedetének oka bosszú volt, mivel gazdája őt lopáson tettenérte és házából kidobta. (Hellwig.)

5. Nélkülözés elég gyakori oka a hamis önfeljelentésnek. Tél idején szívesen vállal a tolvaj- és csavargóhad egy-egy lopásban való részességet, hogy rügyfakadásig ingyen állami koszthoz és kvártélyhoz jusson.

A valótlan önfeljelentés lehetősége annak az elvnek szem előtt tartására kötelez, hogy az önfeljelentést nem szabad ténynek tekinteni. Az önfeljelentőnek feljelentése helytállóságát be is kell bizonyítania. Különösen óvatosan kell fogadni minden olyan önfeljelentést, amelynél a feljelentő önmagán kívül másokat is vádol mint felbujtót, tettestársakat, bűnsegédeket vagy egyéb bűncselekmények tettesét (pl tolvaj az orgazdát).

Az önfeljelentés valódiságának ellenőrzése.

Az önfeljelentés valódiságának ellenőrzésére a következő eljárások alkalmazhatók:

1. A feljelentés részleteinek összehasonlítása a nyomozás ténymegállapításaival abból a szempontból, nincsenek-e köztük ellentétek.

2. Annak a vizsgálata, vajjon nincsenek-e az önfeljelentő tudásában hiányok. Minden bűncselekménynél vannak olyan megállapított részletek, amelyek nem kerülnek ki a nyilvánosságba. Ezeket csakis az igazi tettes tudhatja, de nem a hamis önfeljelentő, aki a sajtó, a szóbeszéd révén csak nagyjában értesülhetett az esetről.

3. A hamis önfeljelentés hátterének, rugóinak a kutatása és tisztázása.

B) A gyanúsított kikérdezésének technikája.

1. Különbség a gyanúsított és a tanú kikérdezése között.

A gyanúsított és tanúk között kikérdezés szempontjából az a lényegi különbség van, hogy a tanúnak igazat kell mondania, a gyanúsítottnak pedig nem. Ugyanez a különbség igazmondás szempontjából a kikérdező csendőr és a gyanúsított között is. A kikérdezőnek — ellentétben a gyanúsítottal — szintén igazat kell mondania. Míg a gyanúsított a nyomozó csendőrrel folytatott szellemi küzdelmében ravaszsághoz, cselhez és egyéb mesterkedésekhez folyamodhat, addig ezek az eszközök a kikérdező csendőr számára tiltva vannak. A Szut. 432. pontja szerint ugyanis a válasszadásnak vagy beismerésnek kieszközlése végett nem szabad sem ígéretet, biztatást, ámitást, fenyegetést, erőszakot vagy kényszert használni, sem pedig a gyanúsítottat éjjeli kihallgatással vagy más módon célzatosan kifárasztani.

A Szut. e rendelkezéseivel, a Bp. szellemének megfelelően, a legmesszebbmenően gondoskodik a gyanúsított személyének és érdekeinek védelméről. A gyanúsított a Szut. 432. pontja értelmében még a feltett kérdésekre sem köteles válaszolni. A gyanúsított ilyen elzárkózása sokszor megnehezíti a bűncselekmény felderítését, de meghiúsíthatja magának a kikérdezés céljának megvalósítását is, amelyet a Szut. 432. pontja előír, azt ugyanis, hogy a kikérdező csendőr a felmerült gyanúokok alaposága vagy alaptalansága felől tájékozást szerezzen.

A kikérdező csendőr kezeinek e megkötöttsége nehéz feladattá teszi a gyanúsított kikérdezésének amúgy sem könnyű munkáját, ezért a ki-

kérdőnek arra kell törekednie, hogy azt a hátrányt, amelyet a szigorú magatartási szabályok lelkiismeretes és pontos megtartása jelent, a gyakorlatból leszűrt és legalkalmasabbnak talált eljárási elvek helyes alkalmazásával és bűnügyi lélektani ismereteinek célszerű felhasználásával ki-egyenlítsse.

2. A gyanúsított kikérdezésének leggyakoribb hibái.

A gyanúsított kikérdezése technikájának részletes ismertetése előtt rá kell mutatni azokra a leggyakrabban előforduló hibákra, amelyekbe a kezdő esni szokott.

A túlbuzgalom, a célon való túllövés egyike azoknak a gáncsoknak, amelyek a kikérdezőt a leggyakrabban érik. A kikérdezőt örökösen az a veszély fenyegeti, hogy azt, akire gyanúja irányul, bűnösnek is tartsa. Miután többnyire úgy is van, még az elfogulatlanabb, lélektanilag iskolázottabb csendőr is meg van győződve az előtte álló gyanúsított bűnösségéről és mintegy elvárja, hogy ez a feltevése beigazolást nyerjen. Ebből kifolyólag a kikérdezőnek többnyire a beismerő vallomás lebeg a szeme előtt, mint a kikérdezés egyetlen célja, mint a nyomozás leggyorsabb és leg-sikeresebb, az eljárást igen leegyszerűsítő és megrövidítő eszköze. A beismerő vallomásra annál is inkább törekszik a nyomozó csendőr, hogy ezzel kézzelfogható eredményt tudjon felmutatni.

E hiba annál is inkább veszélyes, mert a csendőr nincs is tudatában hibájának s így nem is tud védekezni ellene. Őt a legjobb szándék vezeti, véleménye szerint a leghelyesebb módon cselekszik, valójában pedig túllő a célon.

Ezért amikor a gyanúsítottat kikérdezi, tartsa állandóan a szeme előtt, hogy:

a) a gyanúsított nem feltétlenül bűnös (az élet a gyanúokok véletlen halmozása által már számos esetben vézettes tévedésekre szolgáltatott okot),

b) a gyanúsított nem mindenben bűnös,

c) a kikérdezésnek nem az a célja, hogy a gyanúsítottra a cselekményt mindenképpen rábizonyítsuk, hanem hogy módot nyujtsunk neki ártatlanságának tisztázására is, hogy így a bűncselekményre teljes világság deríthessék.

Ne végezze tehát a csendőr a kikérdezést egyoldalúan és kíméletlenül, csak a beismerő vallomásra törekedve, hanem legyen mindenképpen elfogulatlan és igazságos. Az a nyomozó pedig, akinek hajlama van arra, hogy a beismerő vallomásokra pályázzék és ezáltal mindenképpen sikert tudjon felmutatni, gondoljon arra, hogy ártatlanul gyanúba keveredett ember ártatlanságának kiderítése, sőt a valóban bűnös által saját védelmére előadott körülmények lelkiismeretes megállapítása van olyan magas cél, mint a bűnösség mindenáron bizonyítani akarása.

Az elfogultság szintén olyan hiba, amely a kikérdezés során gyakran előfordul. A kikérdezőt gyakran már kezdettől fogva az a benyomás befolyásolja, amelyet a gyanúsított személye benne kelt.

A gyanúsított e tekintetben kétféle módon befolyásolhatja a kikérdezőt, aki szintén csak ember.

Befolyásolja először a személyével, megjelenésével, modorával. Kellemes vagy kellemetlen arca, arckifejezése, öltözete, szokásai, mozdulatai, beszédmodora és hangja, viselkedése (sírás, gúnyos mosoly stb.), védekezésének módja stb. rokonszenvet vagy pedig ellenszenvet keltő lehet. A

visszatetsző tulajdonságok idegessé, türelmetlenné tehetik a kikérdezőt, a símulékony, előzékeny és szerény modor pedig rokonszenvenné a nélkül, hogy a kikérdező ennek tudatára ébredne.

Hasonlóképpen félrevezethet pl az ártatlanul gyanúsított zavart, kínos mosolya és a bűnös jajgatása, könnyei stb. A látszat azonban csalhat s e téren igen gyakran tévednek olyanok is, akik jó emberismerőknek tartják magukat. A legártatlanabb külső fenevadat takarhat, és sokszor mostoha külső alatt a legbecsületesebb lélek lakozik.

A félreismerés és tévedések veszélyének a kikérdező annál is inkább áldozatul eshet, mert aránylag csak kevés ideig, a kikérdezés tartama alatt, figyelheti meg a gyanúsítottat, ez az idő pedig túlrövid ahhoz, hogy az illető egyéniségéről megbízható ítéletet alkothasson magának. Ezenfelül a csendőrség, hatóság vagy bíróság előtt való kikérdezés a legtöbb embernél különös elfogódottságot idéz elő, úgyhogy a kikérdezettek majdnem kivétel nélkül egészen más magatartást tanúsítanak, más benyomást keltenek e rendkívüli alkalommal, mint a mindennapi életben, megszokott környezetükben.

Megtéveszthetik továbbá a csendőrt a gyanúsított személyén észlelhető külső elváltozások. Ezekkel az elváltozásokkal a bűnügyi tünettanak (kriminal-phaenomenológiának) nevezett segédtudomány foglalkozik, amelynek lényege abban áll, hogy a gyanúsítottat eltöltheti az ártatlanság vagy a bűntudat érzete, ezenkívül, ha igazat vagy valótlan mond, még a hazugság vagy az igazmondás érzete is. Mindezek az érzetek külsőleg is megnyilvánulhatnak, így elpirulásban, dadogásban, izzadásban, zavart tekintetben, félénk vagy remegő hanghordozásban stb. jelentkezhetnek. A szem a lélek tükre, mondja a közmondás s tagadhatatlan, hogy a gyanúsított belsejében végbemenő lelki folyamatok rendszerint külsőleg is megnyilvánulnak.

Az elváltozásoknak azonban a legkülönbözőbb okai lehetnek s így nem állandó, tehát nem is megbízható jelei az egyes érzeteknek. Másszóval: egyes személyek kedélyhullámzásaitak egyéni módon jelezhetik. Az ártatlanul gyanúsított is izgatott lehet kikérdeztetése során és így rendellenesen viselkedhetik, mert nyugtalanítja az eljárás kimenetele. Ez a nyugtalanság, izgatottság bűntudat látszatát keltheti s elsápadásban vagy elpirulásban, esetleg más jelekben is kifejezésre juthat.

Az érzelmek külső megnyilvánulásainak megítélésénél, értelmezésénél ezért messzemenő óvatosság szükséges. A külső megnyilvánulások az illető lelki alkata, szellemi képességei, önuralma és fegyelmezettsége stb. szerint különbözők lehetnek. Érzékeny lelkű, szerény egyéniség már félszeg, bizonytalan megjelenésével is gyanút ébreszthet. Ha az ilyen azután azt érzi, sejti, hogy őt gyanúsítják, úgy igen zavart és gyanús benyomást kelthet, míg a megrögzött gonosztevő biztos fellépésű lehet s annyira uralkodhatik magán, hogy a legsúlyosabb bizonyítékok elébetárásakor is a legártatlanabb ember benyomását kelti.

A külső jelek téves magyarázását szellemesen állítja pellengére egy francia pszichológus: „Ha a gyanúsított nyugtalannak, izgatottnak mutatkozik, akkor ez a kikérdező szerint bűnösségének jele; ha közömbös magaviseletet tanúsít, akkor elvetemült; ha valamely mellékkörülményre nem emlékszik, akkor konokul tagad, ha pedig mindenre részletes felvilágosítást tud adni, akkor ravasz róka, aki, gondosan átgondolt terv szerint, ügyesen védekezik.“

A kikérdezés során gyakran előforduló további hiba a *helytelen bánásmód*.

Mint már a tanúkikérdezés technikájánál említve volt, a kikérdezés sikerének titka a helyes bánásmódban rejlik. A kikérdező — sajnos — éppen a gyanúsítottal szemben hajlamos a jó bánásmód szabálya ellen vétetni. Már a szerepek természetéből kifolyólag, a kikérdező és a gyanúsított mintegy ellenfelek állanak egymással szemben s többnyire — elég helytelenül — valóban ellenfeleknek is érzik egymást. E helyzetből kifolyólag a legtöbb kikérdező azt hiszi, hogy *kemény bánásmóddal* inkább célt ér. Ez azonban tévedés, amely nagyban veszélyezteti a kikérdezés sikerét.

A beismerés nehéz dolog. Valamely elkövetett bűncselekményt minden visszataszító részletével, aljas indokaival egyetemben feltárni, kiteregetni, még megrögzött bűnözőnek is nehezebbre esik. A kikérdező feladata ezt megkönnyíteni, a gyanúsított útját egyengetni a beismerés felé.

Gorombaság, nyersség, türelmetlen unszolás nem azok az eszközök, amelyek segítségével ezt a célt elérni lehet. Nem kétséges ugyanis a jó emberismerő előtt, hogy jósággal és emberiességgel többet lehet elérni, mint szigorral. Aki azt akarja, hogy mások a szívüket kitarják, annak mindenekelőtt emberségesen érezni kell tudnia és megértőnek kell lennie az emberi gyarlóságok iránt. Még a legelvetemültebb bűnözők helyzete iránt is lehet megértést mutatni.

A kikérdezőnek a gyanúsított teljes bizalmát kell megnyernie s a kikérdezés folyamán arra a meggyőződésre kell őt juttatnia, hogy „jó és igazságos” emberrel van dolga. Erre a legalkalmasabb mód a barátságos szó, a jóindulat és megértő bánásmód. Aki így fogja fel a kikérdező szerepét, az még rosszindulatú, konok gyanúsítottakkal is boldogulni fog. Ezzel szemben gúnygal, rideg vagy éppen durva bánásmóddal semmit, de semmit sem lehet elérni. Az ilyen bánásmód csak arra alkalmas, hogy a gyanúsítottat zárkózottá tegye, hogy a kikérdező és kikérdezett között áthidalhatatlan szakadékot létesítsen és ezáltal a kikérdezés sikerét veszélyeztesse. Ezt a gyakorlati tapasztalatok is igazolják.

Ha kivételesen a jó bánásmód sem járna a kívánt eredménnyel, ezzel sem veszítettünk semmit, mert az emberiesség még nem a gyengeség, a puhaság jele. Gyengének nem is szabad lennie a csendőrnek, sőt a csendőr legyen képes arra is, hogy kellő időben erélyesen lépjen fel s ezáltal éreztesse a gyanúsítottal, hogy nem lehet a fején táncolni.

Alkalmileg egy-egy tréfás szónak is lehet üdvös hatása, de ezzel csínyján kell bánni és nagyon meg kell gondolni, mert a kikérdező tekintélyén könnyen csorbát ejtethet éppen úgy, mint a túlzottan könnyed vagy pajtáskodó bánásmód, amelyet ezért mindenképen kerülni kell.

3. A gyanúsított egyéniségével való megismerkedés.

Mielőtt a nyomozó csendőr a tulajdonképeni kikérdezéshez hozzáfogna, meg kell ismerkednie a gyanúsított egyéniségével.

Az emberek különbözők. Vannak durva- és finomlelkű, magasműveltségű és műveletlen, korlátolt és okos, zárkózott és fecsegő, félénk és merész, ravasz, álnok és őszinte, egyenes, engedékeny, simulékony és akaratos, konok, erkölcsileg romlott, züllött és tapasztalatlan, erkölcsileg kisiklott stb. gyanúsítottak. Nyilvánvaló, hogy a különféle egyéniségű gyanúsítottakkal nem sablonosan, hanem egyéniségüknek megfelelően kell foglalkozni.

Az egyéni kezelés feltétele az, hogy a kikérdező ismerje a gyanúsított énjét (psychéjét) és helyesen ítélje meg jellemét. Másként kell fel-

lépni pl súlyos bűncselekményekért már többször büntetett cigánygonosztevővel vagy olyan megrögzött bűnözővel szemben, aki fél életét fegyházakban töltötte, mint egy alkalmi vagy kezdő bűnözővel szemben s másként kell kezelni a gyenge idegzetű, könnyen összeroppanó, nőies lelki berendezésű gyanúsítottat, mint valami erős természetű egyéniséget, akinek kötéltagságú idegei vannak.

Példa:

Ilyen erős idegzetű, konok bűnöző volt a pesthidegkuti rablógyilkos, néhai Éder József, aki a nyomozás harmadik napján is még teljesen friss volt, nagyszerűen evett és aludt. A bűnbánat, a lelkiismeretfurdalás legcsekélyebb nyoma sem látszott rajta. Mikor a zokogó családtagokkal körülvett, felravatalozott áldozatával szembeállították (tetemrehívás), szempillája sem rebtent meg.

Elénk kerülhetnek azután erőszakos, hirtelenharagú, mindenre elszánt gyanúsítottak is. Ilyen gyanúsított egy alkalommal kikérdezés közben felkapta az asztalon volt súlyosabb bűnjeltárgyat s azzal a gyanútlan járőrvezetőt fejbevégtá.

Nem közömbös végül a kikérdezés szempontjából az sem, vajjon a gyanúsítottnak vannak-e már e téren tapasztalatai, mert nagy különbség van egy életében először kikérdezett kezdő és egy minden hájjal megkent, alvilági körökben felnőtt, hivatásos bűnöző között, aki, mint a bírói tárgyalótermek szorgalmas karzatlátogatója, mondhatni törzsvendége, valamint a napisajtó törvénykezési és rendőri rovatainak buzgó olvasója, a legügyesebben védekezhetik s néha több tapasztalattal rendelkeznek, mint a kikérdező.

A kikérdező személye és különösen a megrögzött gonosztevő — várral és az azt ostromló hadvezérrel — hasonlítható össze. A vár ostromára készülő vezér is először tüzetesen megvizsgálja a bevendő várat, kitapogatja gyengéit és ennek megfelelően mérlegeli, vajjon rajtaütéssel, csellel vegye-e be a várat, vagy pedig azt előbb hosszabb megpuhítással rohaméretté tegye-e.

A helyes bánásmód tekintetében minden egyes esetre érvényes szabályokat nem lehet felállítani; egyrészt a nyomozó csendőr emberismerete és tapasztalatai, másrészt a kikérdezendő egyénisége határozzák meg az esetenként követendő helyes eljárást.

4. A kikérdezés időpontja.

A gyanúsított kikérdezésének időpontja ahhoz igazodik, hogy előzetes vagy pedig részletes kikérdezésről van-e szó. Igen gyakran még többszöri kikérdezések szükségessége is felmerülhet.

A gyanúsított részletes kikérdezésére szabály általában az, hogy a kikérdezéshez csak akkor fogjunk hozzá, amikor már a szükséges adatok (helyszíni szemle, tanúkikérdezés által, egyéb helyről beszerzett mentő és terhelő adatok) birtokában vagyunk.

Vannak azonban olyan esetek, amikor célszerű, sőt szükséges, hogy részletes kikérdezés előtt a gyanúsítottat egy előzetes kikérdezés alá vonjuk, főleg akkor, amikor maga a cselekmény, vagy pedig a gyanúba vett személy tettessége kétséges. Ezek az esetek három csoportba sorolhatók:

a) a cselekmény kétségen kívül megtörtént, de a gyanúsított tagadja a tettességet. Pl gyilkosság történt. A tettes ismeretlen ugyan, de valamely személy gyanúsítható, aki azonban tagad.

b) magához a cselekmény megtörténtéhez kétség fér s ha elköveték, a tettes személyét illetőleg nincs kétség. Pl a sértett nő előadja, hogy

X. Y., akit jól ismer, a mezőn megtámadta és nemi erőszakot követett el rajta. X. Y. tagadja ezt és azt állítja, hogy nem is látta a sértettet és nem is fordult meg abban az időben a kérdéses helyen.

c) mind a cselekmény megtörténte, mind a gyanúsított személy tettessége kétes, pl a pénzkézbesítő bankszolgá előadja, hogy ismeretlen személy megtámadta és a pénzt tartalmazó táskát a kezéből kiragadva, elmenekült. A felismerés végetti szembesítéskor ismeretlen támadóját X. Y.-ban véli felismerni. Ebben az esetben két lehetőséggel kell számolni: a rablási eset költött, vagy pedig a cselekmény megtörtént ugyan, de a sértett a tettes személyét illetőleg téved.

Mind a három felsorolt esetben a gyanúsított első kikérdezésének időpontját nem lehet addigra elhalasztani, amíg a szükséges adatok birtokába jutottunk, hanem a kikérdezést mielőbb le kell folytatni.

Szükség lehet ugyanis bizonyos körülmények tisztázására, vagy bizonyos körülményeknek és tényeknek a gyanúsított szájából való megszerzésére és rögzítésére, hogy azok alapján a gyanú helytállóságát elbírálhassuk vagy pedig azokat később a gyanúsítottal szemben felhasználhassuk. Ilyenek lehetnek pl a gyanúsítottnak az alibijére vonatkozó bemondásai, amelyek közismerten nagy szerepet szoktak később játszani, a gyanúsítottnak a cselekmény egyes eseményeire irányuló bemondásai, valamint az ellene szóló gyanúokok tisztázását célzó kérdésekre előadott bemondásai. (Magát a gyanúokot azonban ennél az első kikérdezésnél ne közöljük a gyanúsítottal.) Pl a betörés színhelyén a tettes által visszahagyott ürülékből a szakértő megállapította, hogy abban vegyes paprikasaláta-maradványok vannak. Ezt a megállapítást a gyanúsított előtt elhallgatva, megkérdezzük, hogy mit evett előző napon.

Még egy kivételes eset létezik, s ez a megrohanás. Ilyenkor a kikérdezéssel nem várunk addig, amíg a kikérdezést tervszerűen kiépítettük, hanem a gyanúsítottat váratlanul megrohanjuk.

Ebben az esetben a sikert attól várjuk, hogy a gyanúsítottnak nem volt ideje védekezési rendszerét részleteiben kidolgozni, s ezért a villámcsapásként lesújtó kérdések váratlanul érik. A gyanúsított ilyenkor elgondolásának megfelelően, de az igazsággal ellentétben álló válaszokat kénytelen adni. Szorultságában és első zavarában ezeket kellőképen nem fontolhatja meg s ezért válaszai később a tényeknek nem állhatnak helyt, hanem mint valótlanságok, ellentmondások, észszerűtlenségek könnyen leleplezhetők.

Megrohanás esetén azonban az is bekövetkezhetik, hogy a gyanúsított a váratlan támadás hatása alatt összeroppan és mindent beismer.

A megrohanás alkalmazását jól meg kell fontolni, mert ha nem sikerül, éppen az ellenkező hatást válthatja ki. Többnyire csak kezdő bűnözőkkel szemben kecsegtet sikerrel, míg megrögzött bűnözők lelki egyensúlyának felborítására már kevésbé alkalmas.

Sikerének további előfeltétele a bűncselekmény elkövetése és a megrohanás között eltelt igen rövid idő, a meglepetés, továbbá az, hogy legalább néhány súlyosabb adat már birtokunkban legyen. Ha semmi bizonyíték sincs a kezünkben, akkor még a kezdő is átlát a szítán.

Ezektől az esetektől eltekintve, a gyanúsított kikérdezését lehetőleg utólagára kell hagyni. Elhibázott dolog volna ugyanis rendes körülmények között a gyanúsítottat mindjárt a nyomozás kezdetén részletesen kikérdezni, mielőtt még a kikérdezésre teljesen előkészültünk volna. A gyanúsított ugyanis kezdetben feltétlenül tagadni fog, különösen akkor, ha helyzetét nem látja reménytelennek, ha meg van győződve arról, hogy tettességéről

csak egyedül ő tud s egyéb bizonyíték sem forog fenn ellene. Oktalanság volna ilyenkor a gyanúsítottat beismerésre felszólítani, amikor még semmi ütőkártya sincs a kezünkben. Ilyen készületlen kikérdezés esetén a gyanúsítottat csak még nagyobb biztonságérzet fogná el, mert hamar megérezné, hogy bizonyító anyag nincs ellene s a bűncselekmény felderítését az ő valóságától várják. Az ilyen kudarc a továbbiakban is éreztetné hatását, mert az első kikérdezés többnyire döntő befolyással van a gyanúsított további magatartására és így a nyomozás egész további menetére is. Sokszor ugyanis a gyanúsított ismételt kikérdezése válik szükségessé. Ha az első kikérdezésnél elveszett a tekintélyünk, — eltekintve attól, hogy azt igen nehéz visszaszerezni — a gyanúsított fölénybe kerül, már pedig ennek sohasem szabad bekövetkeznie.

5. Előkészület a kikérdezésre.

A gyanúsított kikérdezésére tehát alaposan fel kell készülni. Az előkészület abból áll, hogy a nyomozó behatóan tanulmányozza a tényállást, kikérdezi a tanúkat, kiértékeli a nyomokat s amikor teljesen otthonos az eset minden részletében, birtokában van a gyanúsított ellen irányuló, „nyomatékos“ gyanút igazoló adatoknak, kidolgozza a kikérdezés tervét. Ez a terv nem mellőzhető. A fegyelmezett férfiagy minden vállalkozása előtt tervet kovácsol, így a nyomozó csendőrnök is minden nyomozó cselekménye előtt, pl házkutatás, helyszínelés, tanú- vagy gyanúsított kikérdezés előtt jól átgondolt tervet kell készítenie.

6. A meghallgatás szaka.

Ha a nyomozó a kikérdezésre kellőképpen felkészült s egyébként is elérkezettnek látja az időpontot a gyanúsított kikérdezésére, tartsa azt a fontos szabályt szem előtt, hogy ne a kikérdező legyen az, aki a közléseket megkezdi. Hiba volna, ha mindjárt kezdetben fejére olvasná a gyanúsítottnak mindazt, amit róla és a cselekményről tud. Bár igaz, hogy néha a bizonyítékok felmutatása villámsapásként hat a gyanúsítottra, mégis nagyon kockázatos kísérletnek kell tartani a ráolvasást, mert legtöbbször nem sikerül. Tapasztalat szerint nem ajánlatos ütőkártyáinkat mindjárt kezdetben kijátszani, különösen akkor nem, ha nem bővelkedünk bennük. Minél kevesebb a „lőporunk“, bizonyítékunk, annál inkább takarékoskodnunk kell vele. Ha pl a gyanúsítottról helyszíni ujjnyomunk volna, helytelen lenne ezt mindjárt elébetárni, mert kézenfekvő, hogy nem tagadná, hogy a cselekmény előtt vagy után a helyszínen járt, de ha előző kérdéseinkre tagadta volna, hogy a helyszínen valaha is megfordult, ebben az esetben az ujjnyomoknak egészen más erejük van.

Más okból se tegyünk mindjárt kezdetben közléseket. Éppen úgy, mint az ellenség a háborúban, a gyanúsított is rögtön észrevenné, hogy hol, milyen fegyverrel akarunk támadni. A gyanúsított ugyanis kezdetben tájékozatlan afelől, hogy mit tudunk róla, milyen bizonyítékoknak vagyunk birtokában. E tájékozatlanság a gyanúsítottból bizonytalan, szorongó lelkiállapotot vált ki, amelyet ki lehet használni. A bizonytalanság és így ez a lelkiállapot azonban csak addig tart, amíg mi titkolódzunk s megszűnik, mihelyt közléseket teszünk. Ekkor a gyanúsított rögtön tájékozódik, feltalálja magát és ennek megfelelően villámgyorsan alkalmazkodni is tud.

Egy híres angol detektív, aki hosszú működése során számos kimagasló sikerre tekinthetett vissza, arról volt nevezetes, hogy a legkonokabb bűnösöket is beismerésre tudta bírni. Módszerét ő maga a következőkben ismertette:

„Felkerestem Mahont, a kofferes gyilkost, cellájában. Leültem vele szemben egy székre. Nem szóltam egy árva szót sem. Ő sem beszélt. Így ültünk órák hosszat. Mahon kezére hajtotta a fejét és valószínűleg különböző hazugságokat igyekezett logikai egészé összekovácsolni, hogy aztán azt, mint védelmét előadhassa. Erre azonban nem adtam alkalmat neki. Tovább hallgattam. Nyugtalan lett. Fészkelődött. Arca visszatükrözte töprengését. A hallgatás elviselhetetlenné vált számára. Izzadságcseppek peregett végig az arcán. Egyszerre csak beszélni kezdett. Drogva, akadozva tátalta ki hazugságait. Erre csak azt válaszoltam, hogy hazudik. Azonnal beismert mindent. Hatórai hallgatás, bizonytalanság teljesen megtörte.“

Helyesen járunk el tehát a kikérdezés kezdetén akkor, ha először inkább a gyanúsítottat bírjuk rá a beszédre. Célunk ezzel az, hogy minél többet tudjunk meg tőle magától. Különösen akkor kell a kikérdezőnek arra törekednie, hogy az adatokat és a támpontokat a gyanúsított maga szolgáltatassa, ha bizonyító anyagunk hiányos vagy egészen hiányzik.

A gyanúsított azonban csak akkor lesz közlékeny, ha előzőleg nem riasztottuk el. Ennek elkerülése végett nem is ajánlatos neki mindjárt kezdetben kinyilatkoztatni, hogy őt gyanúsítjuk, mert ezzel már kezdetben védekező, elhárító állásba kényszerítjük, minden védekezési erejét és képességét ösztönös működésbe hozzuk, óvatosságát felébresztjük, vagy hallgataggá tesszük. Utóbbihoz teljes joga van s ebből tudvalóleg sem ígérettel, biztatóssal, ámitással stb. nem is szabad kimozdítani (Szut. 432. p.). Használjuk ki ezért inkább a nyomozási szakban való kikérdezés és a bírói kihallgatás közötti különbség nyújtotta előnyöket. Míg ugyanis a Bp. „A terhelt kihallgatása“ című fejezetében előírja, hogy idézőkor az idézőlevélben megjelölendő az idézésre alapul szolgáló bűncselekmény, továbbá feltüntetendő, hogy a megidézett egyént terhelt, illetőleg vádlott gyanánt fogják kihallgatni, végül azt is előírja, hogy a terhelt azonosságának megállapítása után általában meg kell jelölni előtte a terhére rótt bűncselekményt (Bp. 130. és 133. §.), addig a Szut. a gyanúsítottnak a nyomozás szakában való kikérdezése tekintetében nem rendelkezik ilyen értelemben s így a nyomozó csendőr, ha jónak látja, a gyanúsítottat kezdetben egyszerűen tanúként kérdezheti ki, éppen úgy, mint bármely más tanút. Ha kevés bizonyítékunk van, vagy egyáltalán nincsenek bizonyítékaink, úgy a gyanúba vett személyt először mindig tanúként ajánlatos kikérdezni.

A kikérdezendőt különben már csak azért sem helyes minden esetben már kezdetben gyanúsítottként kikérdezni, mert a gyanú alaptalan is lehet.

Legnehezebb esetünk — tapasztalat szerint — az, ha a gyanúsított egyáltalán nem akar beszélni és csökönyösen hallgat. Ilyen esetekre a Szut. előírja, hogy a gyanúsítottat figyelmeztetni kell arra, hogy ez a magatartása az eljárás folytatását egyáltalában nem akadályozza és hogy saját érdekében cselekszik, ha a kérdésekre feleletet ad, mert különben a védelem eszközeitől fosztja meg magát.

Sokan azt ajánlják, hogy a nyomozó hasson rábeszéléssel a gyanúsított lelkiületére, lelkiismeretére, önértetére stb. (pl felszólítás, hogy könnyítsen lelkiismeretén, utalás katonavoltára, becsületes szüleire, gyermekeire, arra, hogy a magyar ember tettéért férfiasan viseli a következményeket stb., stb.). Lehet, hogy ez eredményre vezet, de megrögzött bűnözővel szemben, aki egyedül követte el tettét, minden rábeszélés csak falra hányt borsó lesz. Az ilyen bűnöző ugyanis ismeri a közlékenység veszedelmeit, viszont tudja, hogy cselekményéről egyedül csak ő tud. Más a helyzet akkor, ha bűntársai vannak. Ebben az esetben a hallgatás taktikája reménytelennek mondható. Amikor a gyanúsítottakat egymástól elkülönítik, a magány csöndjében mind-egyikük először is saját sorsán kezd gondolkozni. Ekkor kezd meglazulni a

köztük fennálló kötelék. A külön-külön kikérdezés folyamán pedig a cin-kostársak hűségébe vetett bizalom még inkább meginog. A kétely, bizalmatlanság mellett fokozottabban jelentkeznek az életösztönök is s ezek meg-oldják a nyelveket. Nincsen olyan bűnöző, aki egyedül akarná kikanalazni a levest, aki közömbösen túrné, hogy társai az ő nyakába varrják a főszerepet s így szabadságukat visszanyerjék, ő pedig lakat alá kerüljön. Ezek az érzések és gondolatok meghasonlást idéznek elő a tettestársak között s hatá-suk alatt egymás rovására mindent kitalálhatnak.

Legcélszerűbb a kikérdezést az úgynevezett tapogatózó kikérdezéssel bevezetni. Ez azzal veszi kezdetét, hogy a többnyire szorongó gyanúsítottat, aki félenken pislog, nagyokat nyel, élettörténetéről, anyagi és személyi viszonyairól folytatott fesztelen beszélgetéssel mindenekelőtt megnyugtadni törek-szünk. Ezzel egyben személyi adatai is tisztázást nyernek. Eközben egy szót se ejtünk a tettről vagy a gyanúról, mert különben a gyanúsított védőállásba megy és elzárkózik, holott célunk éppen az, hogy öntudatlanul ő maga szol-gáltassa az adatokat.

Példa:

Berekbőszörmény községben 1933. évben kettős rablógyilkosság történt. Több személy volt gyanúsítható, de három hétig tartó, megfeszített nyomozás után minden fel-tevés megdőlt. Az újból megindított nyomozás során megállapítást nyert, hogy Búzás Lajos nevű gazdálkodó nemrégén adót és adósságokat fizetett. Mivel abban az időben az adófizetés hirtkaság számba ment, indokoltnak látszott magán- és életkörülményeit, valamint a pénz holszerzését tisztázni.

E célból a községházán kikérdezés alá vették. A kikérdezés során — taktikai okokból — a gyilkosság kérdését egyáltalán nem említették előtte s csupán az képezte a kikérdezés tárgyát, hogy mennyi pénzzel rendelkezhetett, azt honnan szerezte. Búzás ellentmondásokba keveredett, mert 100 pengőnyi megtakarított pénzt adott elő (a tudta nélkül kikérdezett felesége pedig 45 pengőt), ezzel szemben megállapítást nyert, hogy kiadásai a 100 P összeget meghaladják. Ennek elébetárása és felesége ellentétes vallomásának ismertetése után Búzás erősen zavarba jött s hosszas tusakodás után kijelentette, hogy nem 100 P, hanem 245 P megtakarított pénze volt, egyben hozzátette, hogy „a pénzhez azonban nem Pápai meggyilkolása révén jutottam“.

Miután a gyilkosságot előtte eddig nem is említették, ez a kijelentése csak fokozta a gyanút, miért is folytatták a pénz holszerzésének a tisztázását. Búzás minden állítása azonnal ellenőriztetett s azok valótlanlansága elébe tárattott. A 245 P holszerzéséről meg-közéltőleg sem tudott számot adni s ez teljesen megzavarta, midőn pedig a házkutatás során a kutyaólból, a kutya alól, előkerült véres kabátja, megtört és hosszas tűnődés után bevallotta, hogy a pénzhez a kettős gyilkosság útján jutott. (Cs. L. 2/1934. sz. Tanul-ságos nyomozások.)

Személyi viszonyainak tisztázása után érdeklődünk közvetlenül a bűncselekmény elkövetése előtti időben folytatott életmódja iránt és így lassan-lassan térjünk rá a tárgyra. Megfelelő tájékoztatás után szólítsuk fel, hogy részletesen és folyékonyan mondja el azt, amit az ügyről tud. Előadását hall-gassuk meg türelmesen, fegyelmезetten, ne áruljunk el semmit abból, hogy az előadottak milyen benyomást keltenek bennünk. Mutassunk jóindulatot, látszólag higyjünk el mindent és jegyezzük fel előadását. Ha előadása köz-ben olyant mondana, ami nyilvánvalóan valótlan, azt épp oly nyugodtan, a csodálkozás legcsekélyebb jele nélkül, kell fogadni és feljegyezni. Semmi sem volna helytelenebb, mint ha valótlan állításon rajtakapva, azon-nal felelősségre vonnók. Ellenkezőleg, minél többet költ a gyanúsított, annál több támadási pontot nyújt nekünk a későbbi időre, annál könnyebb lesz később saját szavaival megfogni.

Vannak bőbeszédű gyanúsítottak, akik védekezésüket híg szóarádatban találják fel. Sok idő és türelem kell meghallgatásukhoz, de ne vágjunk szavukba, mert lehet, hogy éppen akkor kottyantottak volna ki olyasmit, aminek jó hasznát vehettük volna.

Jóindulat és hiszékenység mutatása már csak azért is hálás dolog, mert ezáltal a gyanúsított lassanként felbátorodik. Minden tettett cselekményének elkövetése után elfogja a következményektől való félelem s ezért gondosan elkészül a felelősségrevonásra. Kikérdezésének időpontjáig többnyire bőven van ideje arra, hogy gondolatait elrendezze, védekezési rendszerét kieszelje, kiépitse és azt alaposan átgondolja. A jól átgondolt védekezés így többé-kevésbé tökéletes lesz és valószínűnek is fog látszani. Kezdetben szorongással, bizonytalanul fogja előadni meséjét, védekezését. Gyengesége abban rejlik, hogy tájékozatlan afelől, hogy mit és mennyit tudunk róla, hiszen sok egyéb is lehet a rovásán. De, ha látja a jóindulatot, ha látja hiszékenységünket, szorongása fokozatosan eloszlik, felbátorodik, sőt lendületbe is jöhet s ilyenkor többet is mondhat, mint amit előzőleg kigondolt és elhatározott. Ezzel pedig máris hibát követ el, mert a rögtönzött részek, amelyeket nem fontolhatott meg alaposan, nem is lehetnek teljes összhangban az eredetileg kigondolt mesével. Minél kevésbé zavarjuk, minél meggyőzőbb viselkedést mutatunk, vállalozási kedve annál inkább növekszik. Valójában azonban ezzel öntudatlanul saját maga körül fonja szorosabbra a hálót.

E módszer ellen még erkölcsi szempontból sem lehet kifogást emelni, mert amennyire elítélendő dolog a gyanúsított ellen szóló bizonyítékoknak fenyegetéssel, ígéretekkel, amitással stb.-vel való kicsikarása, annyira nem tehet arról a kikérdező, ha a gyanúsított önmagától árulja el magát s a kikérdező ezt csak hallgatásával segíti elő.

A lélektanilag képzett és figyelni tudó nyomozó csendőr erős szövetséges társat talál a gyanúsított „belsejében is“. A gyanúsított belsejében olyan folyamatok mennek végbe, amelyeknek megfigyelése révén közvetve is sok értékes anyagra lehet szert tenni. Ezért alaposan figyeljük meg a gyanúsított előadásának módját és tartalmát. Figyeljük meg pontosan a most még általa irányított gondolatmenetet. Abból, hogy mit emel ki, mit hangsúlyoz, mit akar különösen elhitetni, miről beszél részletesen és bátran, látni fogjuk, hogy hová céloz, hová akar kilyukadni. Amiről pedig nem beszél szívesen, amin gyorsan átsiklik, amit óvatosan kerül, mint a forró kását vagy, aminél bizonytalannak érzi magát, ott a baj, ott van a kutya elásva. Ha valami ellen védekezik anélkül, hogy megvádolták volna, az élesszemű csendőr észreveheti, hogy mi az, ami nyugtalanítja, ami a lekiismeretét nyomja, de ezzel a gyanúsított egyúttal akaratlanul jelzi is, hogy miről van tudomása. A gyanúsított el is szólhatja magát és olyan ismereteket árulhat el, amelyeket csak a tettes tudhat, vagy olyat bökhet ki, amit titokban akart tartani.

Példa:

Két tanyai bojtárlegény megölt és kirabolt egy vagyonos gazdát, aki az országúton, törött szekere mellett, aludt. Kikérdezésük során tagadták a bűncselekményt, bár az egyiknek bicskája a helyszínen visszamaradt s ezt nem is tudta előadni. A kikérdező csendőr tudomására hozta az idősebb gyanúsítottnak, hogy hiába tagad, az elrabolt sok pénznek nem veheti hasznát, mert mindig figyelni fogják, de ha előadja a pénzt, a sértett gazda örömeiben talán neki is ad belőle. A gyanúsított csodálkozva nézett a csendőrrre, s élénken kérdezte: „Hát nem halt meg?“ Ezzel a felelettel elárulta magát, mert a tanyán senki sem tudhatott még a gyilkosságról. Elszólása után bevallotta tettét, de társát nem árulta el s azt állította, hogy egyedül követte el a cselekményt. Elővezetése előtt a

számadóné messziről odakiáltott neki: „Hát mikor csináltad, te girhes?” A gyanúsított dühnyögve így felelt: „Vacsora után mentünk ki”. A többszámmal megint elszölte magát s nem vonta vissza, hanem büntárs szerepét is elmondta. (Cs. L. 10/1930. sz. Tanulságos nyomozások.)

Feljegyzések készítése azért fontos, mert a gyanúsítottat későbbi időben még gyakran ki fogják kérdezni. E későbbi kikérdezések folyamán a gyanúsított részint a módosított helyzetnek megfelelően, célszerűségi okokból, részint mert már nem emlékszik az első kikérdezés folyamán előadottakra, egyes részleteket másként fog előadni. Míg ugyanis igaz tényállás előadása esetén tévedések kevésbé fordulhatnak elő, addig valószínű, költött tényállásnál, amelyen a gyanúsított sokáig elmélkedett, részleteit meghányta-vetette, könnyen előfordul, hogy gondolatai összekuszálódnak és végül már maga sem tudja, hogy terveiből és gondolataiból mit adott elő és mit nem s mit hogyan adott elő. Ilyen módon a későbbi kikérdezések alkalmával ellentmondásokra és egyben természetesen azoknak elébetárására kerül sor, amelynek szükségszerű következménye, hogy a gyanúsított helyesbíti magát, átnyergel, sőt előző vallomását gyakran visszavonni kénytelen. Ellentmondások és visszavonások azonban többnyire súlyos jelei a bűnösségnek, ezenkívül pedig arra vezethetnek, hogy a gyanúsított lelki tartását elveszti, biztonságérzete meginog, védekezésébe belezavarodik.

A kikérdezésnek ez a vita nélküli első része már csak azért is hasznos, mert ennek folyamán a gyanúsított tőlünk nem tudott meg semmit. Befejeztével éppen olyan keveset tud ismereteinkről, az ellene szóló bizonyítékainkról, szándékainkról, mint kezdetben és épp olyan bizonytalansággal néz elébe a tulajdonképpeni kikérdezésnek, amelyet mi — most már ismeretekben gyarapodva — fogunk bevezetni. Ennél a kikérdezésnél fölényben leszünk, mert a gyanúsított nem tudja, hogy hová célozunk, mit akarunk az egyes kérdésekkel megtudni, milyen válaszokat adjon, milyen irányban legyen óvatos.

Ezzel a kikérdezés első szaka, amelyet „meghallgatás”-nak lehet nevezni, lezárul és következik a második része, a „kérdések feltevésének” szaka.

7. A kérdések feltevésének szaka.

A kérdezést azokkal a kérdésekkel kezdjük, amelyeket a kérdőívünkön előzőleg, tervszerű sorrendben, feljegyeztünk.

A kérdések célja a tényállás minden részletét a legaprólékosabban megvilágítani és felderíteni, éppen ezért a kérdések sokaságát kell a gyanúsítotthoz intézni, hogy a cselekmény egész háttere is kellőképpen megvilágíttassék. A kérdések tehát ne csupán a bűncselekmény szűkebb tényállását merítsék ki, hanem terjeszkedjenek ki a nyomozás során megállapított minden olyan adatra is, amely a bűncselekménnyel összefüggésben állnak látszik, vagy arra egyenesen utal. Ide tartoznak különösen azok a kérdések, amelyek a gyanúsítottnak a cselekmény előtti és utáni magatartása és a cselekmény részleteinek egybevetéséből adódnak, pl a lőfegyverrel elkövetett gyilkossággal gyanúsított a cselekmény előtti időben több ismerősétől lőfegyvert akart kölcsönkérni, vagy pl magzatelhajtással gyanúsított asszony, aki ezelőtt napról-napra rendszeresen járt mosni, az elvetélést követő napon, nehogy betegeskedése gyanút keltsen, betegen is munkába állt, stb.

A kérdések összeállításához kimerítő anyagot szolgáltat a II. és III. sz. táblázat.

A kérdőívben előre összeállított kérdések révén olyan tényekre is igyekezzünk választ kapni, amelyekről csupán a tettes tudhat.

A kérdések első csoportjának letárgyalása után következik a kérdések második csoportja. E kérdéseket a gyanúsítottnak a meghallgatás szakában tett összefüggő vallomásának, valamint a kérdések első csoportjára adott válaszoknak értékesítéséből nyerjük.

E kérdések célja egyrészt az összefüggő vallomás homályos, még megvilágításra szoruló körülményeinek, valamint a különféle ellentmondásoknak a tisztázása.

A vallomásból kifolyólag ellentmondások merülhetnek fel :

a vallomásban magában, azáltal, hogy a vallomás keretén belül egyik állítás a másikat cáfolja, továbbá

a vallomás és azok között az adatok között, amelyeket a nyomozás már tényként megállapított.

A kikérdezés e szakában se gyanúsítsunk még, egyrészt, mert a tisztázatlan körülmények felderítésénél még a gyanúsított felvilágosításaira vagyunk utalva, nem célszerű tehát őt elriasztani, másrészt, lehetséges, hogy a gyanúsított egyes felmerült gyanúokokat eloszlatni képes. A formai meggyanúsításra, hogy t. i. őt tartjuk a tettesnek, még mindig lesz időnk.

Ez a kikérdezés a gyanúsított szempontjából a kikérdezés legkényelmetlenebb szaka, mert az ellentmondások a legalkalmasabb támadási pontok a gyanúsított lelki egyensúlyának felborítására. A kérdésekre ugyanis a gyanúsított, miután megfontolásra nincs ideje, a válaszokat rögtönözni kénytelen, a kellőképpen meg nem fontolt válaszok pedig további veszélyeket hoznak fejére, mert a válaszok nem lesznek összhangban sem egymással, sem pedig az egészszel, sőt, a korábban előadott mese egyes pontjaival is ütközni fognak. Ekkor fog érvényesülni annak a mondásnak igazsága, hogy aki hazudik, elveszett ember, mert a hazugság hínárából nincs többé menekvés.

Hasonló veszélyeket rejtenek magukban a részletkérdések. A gyanúsított, mint említve volt, alaposan felkészül védelmére, tehát annak főbb pontjai tekintetében ritkán kerül önmagával ellentétbe. Annál veszélyesebbek számára a részletek, a mellékkörülmények. Bármilyen alaposan is legyen a védelem előkészítve, minden elképzelhető részletet nem ölelhet fel. Az erre irányuló kérdések váratlanul érik és zavarba hozzák. Ezért kell a kikérdezőnek ezeket a részleteket firtatni, azokra újból és újból visszatérni.

8. A „valótlan (hamis) védekezés“.

A gyanúsított hazugságai tekintetében azonban egy figyelemre-méltó és kevésbé ismert körülmény van, amelyet nem szabad szem elől téveszteni. Előfordulhat, hogy a gyanúsított valótlant mond és ezen rajta-kapjuk. Ebben nem szabad mindenképpen bűnösségének további bizonyítékát látni, mert lehet, hogy az ártatlanul gyanúsított azért mondott valótlant, hogy az ellene emelt igaztalan vádat minél erőteljesebben hatálytalannítsa. Ehhez az elhibázott eszközökhöz különösen egyszerű emberek folyamodnak gyakran.

Példa:

Egy közönséges emberölés esetében az a gyanú merült fel, hogy kéjgyilkosság történt. Az alaptalanul megvádolt gyanúsított félelmében azt állította, hogy nemileg fehetetlen (impotens). Igen súlyosodott a helyzete, amikor ennek a bemondásának ellenőrzése során egyik nőismerőse ezt az állítását megcáfolta.

Gyakoriak azok a valótlan állítások is, amelyek segítségével az egyébként ártatlan gyanúsított, túlzott igyekezetében, alibit akar igazolni. Ha állításai azután valótlanak bizonyulnak, nem hogy segítenének, hanem súlyosbítják helyzetét.

Előfordulhat az is, hogy a gyanúsított valamely valóban megtörtént részleteseményt tagad le, mert ösztönösen úgy érzi, hogy beismerése a terhére rótt egész cselekmény gyanúját megerősíti vagy legalább is valószínűsíti.

Példa:

Egy erdőben elkövetett rablógyilkosság nyomozása közben jelentkezett A. tanú és előadta, hogy a kérdéses időben látta B. gyanúsítottat, amikor egy ismeretlen egyénnel, öreg tölgy tővében heverészve, beszélgetett. A tanú egy bokor mögül hallotta, amint B. arról panaszkodott, hogy hetek óta munka nélkül van, nincs egy fillérje sem s hogy ezért ki fog rabolni valakit. A másik igyekezett tervéről lebeszélni, de B. hajthatatlan maradt azzal, hogy akármilyen történik is vele, megteszi, mert neki már minden mindegy.

A tanú eme állításával szemben a gyanúsított még azt is tagadta, hogy az erdőben megfordult volna.

Ebben az esetben, számolva a „hamis védekezés“ lehetőségével, gondolni kell a következő lehetőségekre: a tanú igazat mondott, az erdei jelenet valóban megtörtént és úgy folyt le, ahogy azt A. előadta, de B, aki a gyilkosságban ártatlan, kikérdezésekor tudatosan tagadja azt, afeletti aggodalmában, hogy gyanús vallomása által megerősíti a már ellene tévesen táplált gyanút. (További lehetőségek: A tanú tévedett B. személyét illetőleg, az erdei jelenet igaz s A. valóban elkövette a gyilkosságot.)

Olyankor, amidőn az a gyanú merül fel, hogy az esetleg ártatlanul gyanúsított valamely igaz, de ellene szóló körülményt csak azért vesz tagadásba, nehogy magának ártson, nyugodtan figyelmeztessük a feltétlen igazmondásra s hívjuk fel figyelmét eljárásának veszélyességére. Ha ez a felvilágosítás oly módon történik, hogy sikerül a gyanúsítottat meggyőzni arról, hogy törekvésünk csupán a valóság kiderítése és nem célunk mindenáron vesztét okozni, akkor ezt a gyanúsított be is fogja látni.

A gyanúsított valamely nem helytálló állításának vagy elhallgatásának nem kell okvetlenül szándékosnak lenni. A gyanúsított is ember, tehát alá van vetve mindazoknak a hibaforrásoknak, amelyek a vallomásra hatnak. Az ő észrevétele is lehet téves, nála is becsúszhatnak emlékezőethibák stb.

9. A beismerés.

Amikor a gyanúsított tudatára ébred annak, hogy hazugságaiból nincs menekvés, állása lassanként meginog, elveszti fejét, önuralmát és ennek hatása alatt fokozatosan kénytelen lesz részletbeismeréseket tenni. Be fog ismerni egyes bűncselekményeket, vagy ha csak egy terheli, annak egyes részeit. (Matuska kezdetben — erősen enyhített színezetben — szintén csak a jüterborgi merényletet ismerte be.)

Igen fontos, hogy ekkor a gyanúsított megtérését jóindulatú bánásmóddal megkönnyítsük. Semmi sem volna helytelenebb, mintha a kikérdező fenhéjazva, diadalmaskodva vagy gúnyorosan fogadná a gyanúsított részbeni beismerését. E helyett, a gyanúsított teljes beismeréshez vezető útját, inkább egyengetni kell.

A részleges beismeréstől a teljes beismerésig vezető út még hosszú. Régi tapasztalati tétel, hogy első beismerő vallomásakor, még a magába szállt gyanúsított is, ritkán mondja el az egész igazságot. A különösen súlyos részleteken átsiklik, azokat leegyszerűsíti, kevésbé súlyosnak tünteti

fel. Mások ismét különféle mentőeszközökhöz nyúlnak. Leggyakrabban az „ismeretlen idegen“ meséjével próbálkoznak, akit előszeretettel vonultatnak fel és állítanak oda tulajdonképeni tettesként vagy legalább is arra hárítják át a főszerepet. Sokszor viszont a sok ellentmondásba belegabalyodott gyanúsítottak nem marad más menekvése, mint az, hogy bolondnak tetteesse magát. Ez az úgynevezett „betegségbe menekülés“. További mesterkedés, amely majdnem minden esetben előfordul, a „szépités“. Ehhez akkor folyamodik a gyanúsított, ha már más kiút nincs. Beismeri ugyan azt, amit már nem lehet tagadni, de mentségekkel, más beállítással. Ilyenkor olyan költött dolgokkal hozakodik elő, amelyek szerinte akaratan kívül működtek közre, vagy amelyek egyébként alkalmasak arra, hogy tettét enyhébb színben, más megvilágításban tüntessék fel, pl. hogy a sértett támadta meg őt, ő csak védekezett stb. Egy paptanárral gyilkosa, midőn cselekménye teljesen reábizonyult, váratlanul egészen nemtelen váddal próbálta tettét „szépiteni“. Közismert „szépitési“ kísérlet különösen a szerelmi háttérű gyilkosságoknál a közösen elhatározott öngyilkosság meséje is. (Cs. L. 1/1931. sz. Tanulságos nyomozások.)

A megszorult tettes ilyenkor nemcsak könnyen átlátszó vagy valószínűtlen, hanem gyakran nevetségesen együgyű, majdnem hihetetlen ürügyeket és mentségeket hoz fel.

Példák:

Egy tanító, aki leánytanítványával szemben szeméremszéttől viselkedett, beismerte ugyan, hogy tanítványait néha megfogta, de azzal védekezett, hogy csak a helytelen testtartásukat akarta helyesbíteni.

Egy rabló, aki az utcán egy asszony kezéből kézitáskáját akarta kiragadni, előadta, hogy csak arra volt kíváncsi, vajjon az asszony mer-e segítségért kiáltani és a közönség mer-e őt elfogni.

Egy sorozatos betörésekre vetemedett, diplomás budapesti lakos, néhány évvel ezelőtt azzal védekezett, hogy lélektani tanulmányokat akart sajátmagán végezni.

Tettenért szállodatolvajok mindig „tévedni“ szoktak az ajtóban.

Egy többszörösen büntetett tolvaj a lopott pénzre vonatkozólag azt adta elő, hogy azt csavargásai közben, jugoszláv területen, egy ott bujkáló, jószívű magyar katonaszökevénytől kapta ajándékba azzal, hogy „használja a pénzt egészséggel, de ne lopjon“.

Matuska mind a három mentőeszközökhöz folyamodott: betegségbe menekült, az ismeretlen idegennel állt elő és szépitett is, ahol csak tehette. Az ellentmondások elbetegetése után pár nap mulva bevallotta, hogy része volt a merényletben, de el akarta hitetni, hogy nem ő, hanem egy — valójában nem létező — Bergmann nevű ember volt a közvetlen tettes. Később beismerte a merényleteket, de előadta, hogy vallási alapon kommunista szektát akart alapítani s a merényletekre azért volt szüksége, hogy tekintélyt szerezzen magának, vezérnek elismerjék. A többi kihallgatások során előadta, hogy híres emberré akart lenni, hogy az istentagadást (atheizmust) sikeresen leküzdhesse. Ehhez legalább 100 millió embert kellett volna megnyernie, amit vasúti merényletkekre remélt elérni. Matuska már az osztrák rendőrségen is kezdte az elmebetegség színlelését: előrehajlott felsőtesttel járt, mereven nézett, titokzatosan beszélt Leo szelleméről, hangzott, hogy hangosfilmet ír, allegorikus ábrákat rajzolt, stb. A vizsgálati fogság alatt három beszédet szerkesztett, egy jogit, egy politikait és egy gazdaságit, amelyeket a főtárgyaláson akart elmondani. Az Ausztriában megtartott főtárgyaláson is folytatta a színlelést: táncolva lépked, mereven maga elé bámul, nyelvét szája bal szögletén kilógatja, sír és kiabál. Elmeorvosok azonban megállapítják, hogy nem elmebeteg, hanem szimulál, a merényleteket nagy körmönfonsággal eszelte ki, óvatosan hajtotta végre, állítólag és hamis bejelentésekkel dolgozott. Matuska mégis mindvégig szimulálta az elmebetegséget és a Leo-szellemmel takarózott.

A hazugságaiba belezavarodott gyanúsítottnak ezután pontonként életbetárjuk a terhelő anyagot és a bizonyítékokat. Felhasználjuk ennél a már egybegyűjtött adatokat, amelyek állításai megcáfolására alkalmasak, de kiaknázzuk a vallomásában mutatkozó ellentmondásokat is. Ha van szemtanú, a felismerés végett való szembesítésnek ez a legalkalmasabb időpontja.

Előfordulhat, hogy a gyanúsított olyan tényeket hoz fel védelmére, amelyek helytállóságának elbírálásához a szükséges adatok még nincsenek birtokunkban. Ezeket az adatokat — ha lehet — a kikérdezés félbeszakítása nélkül (pl nagyobb nyomozásnál több járőr áll rendelkezésre) igyekezzünk azonnal beszerezni, mert a cáfolat annál hatásosabb, minél közvetlenebbül követi az állítást.

Ha az ilyen adatok beszerzése hosszabb időt venne igénybe s így a kikérdezés félbeszakítása nélkül nem lehetséges, figyelmeztessük a gyanúsítottat, hogy a nyomozás minden állítását pontosan ellenőrzi, ezért úgyszólván kiderül, ha valótlan mond. Pl a gyanúsított azzal áll elő, hogy a ruháján levő vérfolt nyúlvértől ered. Ha figyelmeztetjük, hogy a ruhát szakértővel fogjuk megvizsgáltatni, aki kétséget kizáróan tisztázza a vérnyom eredetét, a gyanúsított a további hazudozás céltalanságát esetleg belátja.

A kikérdező mindezeket a legnagyobb nyugalommal hajtsa végre, közömbösséget mutatva aziránt, vajjon a gyanúsított hajlandó-e lelkiismeretén könnyíteni vagy sem. Unszólásnak, rábeszélésnek vajmi kevés hatása van. A beismerő vallomást tapasztalat szerint nem annyira az éri el, aki türelmetlenül és mohón a beismerést sürgeti, hanem az, aki érti a módját annak, hogy a bizonyítékokat következetes nyugalommal a gyanúsított elé tárja és ezzel őt tagadásának kilátástalanságáról meggyőzze. A gyanúsítottnak önmagától kell arra a meggyőződésre jutnia, hogy ellenállása kilátástalan, hogy meg kell adnia magát. Ha eddig helyesen bántunk a gyanúsítottal, ez többnyire simán be is következik, a gyanúsított megváltásnak fogja érezni, ha töredelmes vallomást tehet.

Másik jelensége a gyanúsított megtörésének (különösen súlyos bűncselekmények esetén) az úgynevezett „vallomási kényszer“ jelentkezése, amelyet a megkönnyebbülés utáni vágy vált ki. Cselekményének befejezéséig ugyanis a gyanúsított minden figyelmét és törekvését lekötí az az igyekezet, hogy cselekménye sikerüljön. Ha ez megtörtént, felszabadul lekötöttségéből s ekkor kezd tulajdonképpen ráeszmélni arra, hogy mit tett. Cselekménye éjjel-nappal foglalkoztatja lelki életét s ennek hatása alatt a gyanúsítottat borzadás tölti el, megijed saját magától is, el sem hiszi, hogy a borzalmas cselekményt ő követte el és lassanként olyan lelki félelem fogja el, amely a kétségbeesés csúcspontját is elérheti s mindezen gyöttrődések hatása alatt úgyszólván menekül a beismerésbe.

Csak ritkán fordul elő az, hogy a valóban bűnös gyanúsított — a súlyos bizonyítékok láttára is — körömszakadtáig tagad, jöllehet maga is kénytelen belátni, hogy további tagadása szinte esztelenségszámba megy.

Ilyen konok tagadás többnyire az alacsony értelmi fokú, korlátolt gyanúsítottaknál fordul elő, akik nem tudják felfogni azoknak az érveknek, bizonyítékoknak súlyát, amelyekkel a kikérdező védekezésüket megdönti.

Példa:

A pesthidegkúti rablógyilkosság (1932) tettese, Éder József durva, konok, elvetemült lelkéhez, sem szép szóval, sem lélektani hatással nem lehetett hozzáférközni s a tagadás kilátástalanságáról a számos bizonyítékok sem győzték meg. Hiába volt a felismerés, hiába találták meg nála a pisztolyt, a töltényeket, a botot, a kerékpárt,

az elrabolt pénzt, a postai feladóvevényt, hiába azonosították a szakértők ujjnyomatát a helyszíni poháron levő ujjnyommal, kerékpár gummijának futófelületét a helyszínen talált kerékpárnyommal, Éder állhatatosan tagadott mind a nyomozás, mind a rögtönítelő tárgyalás folyamán, s csak a halálos ítélet végrehajtása előtt roppant össze és ismerte be cselekményét. (Cs. L. 20/1932. sz. Tanulságos nyomozások.)

Az ilyen észszerűtlen viselkedésnek azonban más okai is lehetnek. Előfordulhat, hogy a gyanúsítottat szégyenérzete tartja vissza a beismeréstől. Az ilyen embereknél a szégyenérzet sokkal erősebb, mint a megbánás érzete.

Hellwig, ismert német kriminálpszichológus erre vonatkozólag azt a figyelemreméltó felfogást vallja, hogy gyakran a tagadás tiszteletreméltóbb és erkölcsösebb jellemről tanúskodik, mint sok beismerő vallomás. A hivatalos gonosztevő, aki helyzetét tisztán megítélni képes, felismeri, hogy tagadása úgy sem válnék előnyére s ezért — főleg hasznossági okokból — beismerő vallomást tesz, amelynek azonban vajmi kevés köze van a bűnbánathoz. Ezzel szemben előfordul, hogy éppen listességesebb jellemű, de szégyenlős természetű emberek, ha egyszer megboltoitak, gyakran nem találnak a beismerő vallomáshoz elegendő bátorságot, s nem konok-ság, romlottság, hanem szégyenérzet zárja le szájukat.

10. Eljárás a beismerés után.

Beismerő vallomása után a gyanúsítottat meg kell dicsérni, de a kedvező kedélyállapotot használjuk fel arra, hogy a tett indítóokát, a felelősség fokát, a részesség kérdését is tisztázzuk és a bizonyítékokat is biztosítsuk.

A dicséret jótékony hatása alatt a gyanúsított megkönnyebbült lelkiállapotban, bizakodva tekint a bűnhődés elé s e lelkiállapotban készségesen ad felvilágosítást cselekménye minden részletéről, valamint esetleges egyéb bűncselekményeiről. Nem tanácsos a vallomást félbeszakítani, pihenőt közbeiktatni, mert tapasztalat szerint a gyanúsított a nyugalom alatt visszanyeri lelki rugalmasságát, ennek következtében jelentkezhetnek az életöszton és a félelemérzet is s ekkor megbánva eddigi beismerését, a további közlésektől tartózkodik.

A bizonyítékok biztosítása több okból fontos. A beismerő vallomásnak ugyanis nem kell feltétlenül igaznak lennie. A hamis beismerés elég gyakori. Indítóokai általában ugyanazok, amelyeket a fejezet eleje a hamis önfeljelentés rúgóiként felsorol (egyéb bűncselekmények alól való kibúvás, érdek, önfeláldozás, gyűlölet stb.). Ezért szabály, hogy a gyanúsítottnak be is kell még bizonyítania, hogy beismerő vallomása igaz.

Példa:

1935. évben ismeretlen tettes a jászapáti r. katolikus templomból perselypénzt és kegyeszereket lopott el. A gyanú Tari Lajosra irányult, aki a cselekményt csakhamar beismerte. A bűnjelek azonban nem kerültek elő, mert azokat Tari állítólagos bűntársai magukkal vitték. A bűntársakat nem sikerült feltalálni. A betörésnél használt szerszámok a volt harangozó, Borotvás Péter házában találtattak meg, aki előadta, hogy a templombetörés éjszakáján nála is betörés történt. E betörés szálai Borotvásnak, Budapestben lakó, Márton nevű fiához vezettek s a nála megtartott házkutatás alkalmával előkerültek mind az öreg Borotvástól, mind a templomból ellopott értékek. A fiatal Borotvás a leghatározottabban tagadta, hogy a templombetörésnél társa lett volna. Midőn másnap a nyomozó járőr a fiatal Borotvással és a lopott tárgyakkal megjelent és Tari elé tárta, hogy ő nem lehetett a tettes, visszavonta beismerését.

Azzal, hogy Tari, mint épelméjű ember, más ember súlyos bűncselekményét önként vállalta és azután beismerését visszavonta, a járőr nem érte be. Személyével behatóan foglalkozott és sikerült őt más lopás büntettét és négy sikkasztás büntettét ráderíteni. Megállapítást nyert, hogy Tari azért ismerte be a templombetörést, hogy a

beismeréssel egyéb bűncselekményeit leplezze, gondolván, hogy bizonyítékok és tanúk hiányában a bíróság ügyis felmenti, de amíg a fogházban lesz, más bűncselekményei felfedezésétől megmenekül. (Cs. L. 8/1935. sz. Tanulságos nyomozások.)

További oka lehet a hamis beismerésnek az erőszak vagy fenyegetés alkalmazása a kikérdező részéről. A gyanúsított, ha ártatlan is, beismerheti a cselekményt, mert tart a fenyegetés beváltásától, vagy pedig, ha bántalmazták, mentesülni akar a további erőszakoskodástól. Eltekintve ezeknek az eszközöknek törvénytelenességétől, az ilyen úton elért beismerés értéktelen, mert azt a gyanúsított már a legelső alkalommal, midőn további erőszakoskodástól már nem kell tartania, visszavonja.

Ezért a beismerő vallomásnak csak akkor tulajdoníthatunk értéket, ha azt egyéb bizonyítékok is alátámasztják. Szükséges továbbá a bizonyítékok biztosítása a beismerő vallomás későbbi visszavonásának megakadályozására is, amely eshetőséggel mindig számolni kell.

Példa.

Kilimán község határában, 1931. évben, ismeretlen tettes hátulról fejbe ütötte, majd kirabolta Szegő István órásmestert. A nyomozás megállapította, hogy a sértett és mostohafia között, vagyoni ellentétek miatt, ellenséges viszony uralkodott. Ezen az alapon a járőr utóbbit gyanúba vette, s mivel ismeretlen helyeken csavargott, keresésére indult.

A véletlen a törvényhatósági úton a járőr karjai közé terelte a gyanúsítottat. Kikérdezése során eleinte tagadott, de mikor a járőr elébe tárta a nyomozás megállapításait, beismerte, hogy atyját ő rabolta ki. Arra a kérdésre, hogy a bot, valamint az elrabolt tárgyak hol vannak, előadta, hogy a botot eldobta, az elrabolt tárgyakat az úton elvesztette. Az elkövetés helyét és lefolyását bemutatta. Utána a községházán két bizalmi egyén előtt kikérdezve, beismerését visszavonta azzal, hogy a cselekményt csupán azért ismerte be, mert félt, hogy tagadása esetén megverik. A személymotoszás alkalmával bűnjel nem találtatott nála, csupán a sapkája belsejében volt néhány vérnyom. Azzal védekezett, hogy orrvérzése volt. Mikor azonban a járőr tudomására hozta, hogy a sapkát felküldi Budapestre szakértői vizsgálatra, nem tagadott tovább és megmutatta a bűnjelek rejtekhelyét is.

Ez alkalommal előadta, hogy az országúton, a járőrrel való találkozáskor azért ismerte be a cselekmény elkövetését, hogy a járőr további bizonyítékok után ne kutasson és pusztán beismerése alapján adja át a bíróságnak. A tárgyaláson beismerését vissza szándékozott vonni és arra számított, hogy a bíróság bizonyítékok hiányában felmenti. Előadása szerint ezt a furfangos eljárást a fegyházban tanulta egyik társától. (L.: Cs. L. 16/1935. számában közölt Tanulságos nyomozások.)

A beismerés alátámasztására megszerzendő bizonyítékok egyike gyanánt, *tanúk előtt mutattassuk be* a gyanúsítottal a cselekmény végrehajtását. Ennek különösen olyankor van fokozott jelentősége, amidőn egyéb bizonyítékokban szűkölködünk. A bemutatásnak, helyszínes bűncselekményeknél, természetesen mindig a helyszínen kell történnie.

Az ilyen bemutatás kétféle szempontból lehet értékes. A hamisan beismerő gyanúsított a részletek tekintetében olyan tájékozatlanságot árulhat el, amely tettségét kizárja, viszont a való tettes a bemutatásnál számtalan olyan körülmény ismerete mellett tehet tanúságot, amelyekről kizárólag a tettes tudhat.

A félrevezetés lehetőségének csökkentése érdekében a gyanúsítottól, a tulajdonképeni bemutatás előtt, először részletes leírást kell követelni. Tehát pl írja le a helyszínenre vezető utat, írja le magát a helyszínt és azután ő maga vezesse oda a nyomozó járőrt. Vagy: írja le, hogy a lopott tárgyakat milyen mélyen ásta el a fa tövében, a rejtekhelyet mivel jelölte meg, a tárgyak

mibe vannak burkolva (papír, rongy, táska, doboz stb.) és azután vezesse a járőrt a rejtekhelyhez stb.

Az elkövetési mód helyszíni bemutatását súlyosabb bűncselekmények esetén célszerű mozgófényképen rögzíteni (ha felvevőkészülék van).

Amennyire nem szabad azonban a beismerő vallomást minden további nélkül elhinni és elfogadni, éppen annyira helytelen volna vak bizalmatlansággal viseltetni a mindvégig tagadó gyanúsítottal szemben, mert számolni kell azzal is, hogy a gyanúsított valóban ártatlan is lehet. Az élet mindkét végre már számos példát szolgáltatott.

C) Kikérdezőfogások, gonosztevőfortélyok a kikérdezéskor.

1. Kikérdezőfogások.

Azok a durva eszközök, amelyekkel a kikérdezők régebben „vallattak”, ma már idejüket múlták. Alkalmazásukat törvény és utasítások tiltják, de ezek a kriminalisztikailag és lélektanilag képzett nyomozó csendőrnek, akinek a modern nyomozási technika minden tökéletes eszköze is rendelkezésére áll, nincs is szüksége.

A vallomás lélektanában ismertetett szuggesztív kérdések a gyanúsított kikérdezésénél is kerülendők, különösen azok, amelyek a gyanúsított ámitását, beugratását célozzák. Ilyenek elsősorban az úgynevezett fogásos vagy fogós kérdések. (Fangfragen, catch questions.)

Fogásos kérdésekről tesz említést a Bp. 135. §-ában, amikor tiltja a határozatlan, többértelmű, fogásos vagy olyan kérdésnek a terhelthez való intézését, amely a feleletre útmutatást tartalmaz, vagy amelyben valamely be nem ismert tény bizonyítottnak van véve.

Mit értünk tulajdonképpen fogós vagy fogásos kérdések alatt? Olyan kérdéseket, amelyek a gyanúsítottat becsapják, beugratják. Közvetve elismertetünk a gyanúsítottal valamit, amit el akar titkolni. Ez úgy történik, hogy a kérdésben valamely körülményt, amelyet a gyanúsított tagadott, vagy amelyről még nem nyilatkozott, valóságos tényként tüntetünk fel és ebből tovább következtetünk. Ide tartoznak tehát azok a kérdések, amelyek okra, időre, helyre, személyre, mellékkörülményekre irányulnak, de olyan módon vannak megfogalmazva, hogy a kérdés íze szerint már tényként van beállítva az, aminek létezését még tisztázni kell. Pl. „Mennyiért és hol vásárolta a petróleumot, amellyel tüzet gerjesztett”. (Még be sem vallotta, hogy tüzet gerjesztett.) „Hol mérte sértetre az utolsó ütést?” Ütés még nem is lett megállapítva.) „Látta-e X. Y. tanút a cselekmény alatt?” (A cselekmény még nem is nyert megállapítást.)

Az ilyen szuggesztív fogós kérdések nem okozhatnak ugyan nagyobb bajt, mert az ártatlanul gyanúsított, aki tehát nem gerjesztett tüzet, nem ütött meg valakit stb., nem ugrik be a kérdésnek, hanem ösztönszerűleg tagadásba veszi a neki tulajdonított cselekvést, mindamelllett mégis tiltva vannak, mert a gyanúsítottat — feltéve, hogy beugrik — akarata ellenére olyan vallomásokra készíthetik, amelyekkel magát terheli. Gyakran azonban a valóban bűnös gyanúsított sem ugrik be a kérdésnek, főleg olyankor, ha a gyanúsított nagyobb lélekjelenléttel rendelkezik, vagy ha a kérdés rejtett célja nagyon is kirívó s így a fogós kérdések gyakorlati haszna is alárendelt jelentőségű.

Példa:

Egy anyagiülkosság miatt kikérdezett gyanúsítotthoz a kikérdező csendőr azt a kérdést intézte, mondja meg, mit érzett akkor, amikor anyja holttestét a Tiszaparttra vitte. A gyanúsított, bár bűnös volt, habozás nélkül azt felelte, hogy semmit, mert az anyját nem ő ölte meg. (Cs. L. 12/1930. sz. Tanulságos nyomozások.)

Nem tartoznak azonban a tiltott kérdések közé az olyanok, amelyekkel közvetve akarunk megtudni valamit és amelyekkel észrevétlenül elébe is lehet vágni a gyanúsított valótlan feleleteinek. Pl: Tudni akarjuk, hogy a gyanúsítottnál talált pénz a bűncselekményből származik-e. Ebben az esetben előbb különféle kérdésekkel, kerülő utakon és észrevétlenül tájékozódjunk a gyanúsított anyagi viszonyairól, pl megkérdezzük, hogy mely napokon, hol, milyen munkát végzett, mik voltak a kereseti forrásai, mennyit keresett, hogyan élelmezte magát, jutott-e szórakozásra is stb. Így megtudhatjuk pl, hogy a gyanúsítottnak a cselekmény elkövetése előtt egy fillérje sem lehetett. Célunkat ezzel elértük, amelyet nem értünk volna el akkor, ha mindjárt kezdetben azzal a kérdéssel rontottunk volna rá, hogy a nála talált pénzt honnan szerezte. Kézenfekvő, hogy azt válaszolta volna, hogy a pénzt találta, megtakarított pénze volt, elutazott ismerőseitől kölcsönvette stb. Az ilyen kérdésekkel a kikérdező fontos támpontokhoz juthat, mert a gyanúsított, aki nem ismeri a részletek és mellékkörülmények jelentőségét, a kérdések előtte ismeretlen célját, továbbá a feleleteinek, összességükben rejlő, horderejét, az aggálytalannak látszó kérdéseknél közlékenyebb és kevésbé elővigyázatos.

Gyakran történik említés az úgynevezett keresztkérdésekről.

Keresztkérdések a nyomozás szakában nincsenek. Ezzel a helytelen fogalommal a közéletben és a rendőri zszurnalisztikában találkozunk gyakran. Azt akarják vele kifejezni, hogy a gyanúsítottat fogós kérdések pergőtüze alá vették.

Az elnevezés az angol igazságszolgáltató eljárásból veszi eredetét. Az angol büntetőeljárás szerint a tanúkat a vádló és a vádlott (védő) hallgatja ki (cross-examination = keresztkérdés).

A keresztkérdés elnevezés nálunk is arra vezethető vissza, hogy a főtárgyaláson, a bizonyító eljárás folyamán, a vád tanúihoz először a vád képviselője, a védelem tanúihoz pedig elsősorban a vádlott, illetőleg annak képviselője intézhetnek kérdéseket. Ezután a tanúknak a kérdező perellenfele is tehet fel kérdéseket. Az elnök és a bíróság tagjai mind a kérdész befejeztével, mind bármelyik kérdésre adott felelet után, annyi kérdést tehetnek, amennyit szükségesnek tartanak. A kérdéseknek ilyen többoldalról való intézésére alkalmazzák a „keresztkérdések” elnevezést.

A vádlotthoz azonban az elnökön kívül sem közvetlenül, sem az elnök közvetítésével senki sem intézhet kérdést a főtárgyaláson (Bp. 304. §.). Keresztkérdésekről ezért a vádlottal, illetőleg terhelten kapcsolatban nem is lehet beszélni, de különösen a nyomozás szakában nem a gyanúsítottal szemben, mert ez a már említett értelmzésben, ellenkeznek perrendünk és igazságszolgáltatásunk egész szellemével.

2. Gonosztevőfortélyok.

Gyakorlati szempontból fontos, hogy a kikérdező megismerje azokat a fortélyokat, amelyekkel a kikérdezés folyamán lépten-nyomon találkozhatnak.

Ismert tapasztalati tény, hogy a gyanúsított kikérdezés közben érdekeit védeni törekszik és e célból különféle fogásokhoz folyamodik. Ha olyan kérdést kap, amelyre nem tud felelni, vagy amelyet a maga számára veszélyesnek tart, arra törekszik, hogy időt nyerjen, vagy más módon kibúj-

hasson a válaszadás elől. „Qui habet tempus, habet vitam“, az idő életet, menekvést jelent, mondja a latin közmondás. Alkalmazva ezt a közmondást a gyanúsítottra vagy a hamis tanúra: az időnyerés alkalmat nyújt számára, hogy magához térjen, az adandó feleleten gondolkozzék, a kérdés rejtett célját kifürkéssze és a választ alaposan megfontolja. A felelet elől való kitéréssel esetleg azt is megtudhatja, hogy mi hátrányosat tudhatnak róla és azután válaszait ennek megfelelően állíthatja be.

Az időnyerésnek több módja van. Legegyszerűbb a „*tessék?*“ kérdéssel való válaszolás. Jól hallotta ugyan a kérdést, de mivel a kérdés és az azonnali válaszadás kényelmetlen, esetleg veszélyes, ezért ilyen módon szerez magának rövid meggondolási időt. Az a kikérdező, aki ezt a praktikát nem ismeri, beugrik ennek a fogásnak s kérdését megismétli, néha bővebben és jobban érthetően, részletesebben megmagyarázva, ami mind tiszta haszon a gyanúsított számára. Ellenszere a „*tessék?*“-féle fortélynak: figyelmeztetni, hogy átlátunk a szítán. Egyben gyors válaszokat követelünk.

Sokan azzal szerzik meg maguknak a szükséges gondolkozási időt, hogy minden kérdésre kérdéssel válaszolnak. Igen jellemző ez a cigányokra és a galíciai zsidókra. Majdnem lehetetlen tőlük egyenes feleletet kapni. Minden kérdésre ellenkérdéssel válaszolnak. Arra a kérdésre pl, hogy mi a neve, a cigány rendszeren azzal válaszol: „Hát hogyan hívhatnak egy szegény cigányt?“ Ha korát kérdezzük, többnyire ilyen feleleteket ad: „Mennyi idős lehetek? Tudom is én, hogy mikor jöttem a világra! Ki mondta volna nekem, hogy mikor születtem?“ Arra a kérdésre pedig, hogy volt-e már büntetve, önérzetesen tiltakozva, ilyen kérdésekkel felel: „Ki mondta, hogy már büntetve voltam? Látott már engem börtönben? Hát úgy nézek én ki, mint aki már büntetve volt?“ stb. stb.

Az időnyerés céljait szolgálja a *természeti szükség* végzésére való kikéredzkedés is. Ezzel különösen a cigányok élnek. Hogy a kikéredzkedés valóban fennálló vizelési vagy székelési inger eredménye-e, vagy csupán fortély, nehéz eldönteni, mert a kikérdezés izgalmi ezeket az ingereket valóban kiválthatják. Mivel azonban az ilyen kérdés célja nem ritkán csupán alkalom keresése a szökésre vagy hozzátartozókkal, büntársakkal való érintkezésre, ezért fokozott elővigyázat szükséges.

Az is gyakori, hogy a gyanúsított arra *ajánlkozik*, hogy valamit a kikérdezés helyén kívül megmutat, pl a bűnjelek rejtekhelyét. Néha öt-hat helyre is kibolondítja a járört. Ennek oka is rendszerint az időnyerés vagy alkalomkeresés szökésre, stb-re.

Ha a kérdés különösen kényeimetlen vagy veszélyes és ha már más kiút nincs, akkor a kikérdezett hirtelenül „*rosszul*“ lesz. Rohamot kap, elájul, stb. Az elájulás színlelése jellegzetes női fegyver. Ezzel is az a célja a kikérdezettnek, hogy időt nyerjen vagy, hogy szánalmat keltsen. Orvos ilyenkor rendszerint nincs kéznél, különben nem is színlelnék a rosszulléletet. Ha a csendőr a valódi rosszulléletet a színleltől nem tudja megkülönböztetni, akkor vagy beugrik a fogásnak, az ügyes színlelőt segítségnyújtásért és megszánja, vagy pedig a valóban beteget színlelőnek tartja. Mindkét magatartás helytelen és nem válik a kikérdezés előnyére, mert a kikérdezést elnyújtja. Arra az esetre, ha orvos nincs kéznél, jó, ha a kikérdezést végző csendőr a következőket tudja:

Már az emberiesség szempontjából is minden „*hirtelen rosszullélet*“ valódinak kell feltételezni mindaddig, míg annak ellenkezője megállapítását nem nyert. Ezzel kevesebb bajt okozhatunk, mintha igazi rosszullélet félre magyarázva, tettétést látunk fennforogni. A kikérdezéssel járó lelki izgalom, a helyzet szokatlansága alkalmasak arra, hogy rosszullélet bekövetkezését

elősegítsék. Sőt, idősebb vagy beteg embereknél ilyenkor komolyabb esetek is előfordulhatnak (pl szélütés, eskórhoam).

Részesítsük a „beteget” az elsősegély-nyújtás szabályai szerint első segélyben (lefektetés, ruha kigombolása, víz, stb.) és gondoskodjunk mindenkor mielőbb orvosi segítségről.

Emellett azonban gondoljunk ügyes színlelés lehetőségére is, ezért kezdettől fogva figyeljük meg a rosszullét lefolyásának tüneteit, hogy azokat később az orvossal közölhessük.

Színlelés gyanúja akkor merülhet fel és indokolt, ha a „hirtelen rosszullét”, a „roham” olyan időpontban lépett fel, amikor a kikérdezett valamilyen kellemetlen kérdést kapott.

A leggyakrabban színlelt betegségek: ájulás, eskór (nyavalyatörés, epilepsia), sükettség, hülyeség. A színlelés felismerésére szolgáljanak a következő tudnivalók:

Az ájulás valódi, ha az arc, az ajkak és a foghús elhalványodik (halotti sápadtság, mivel az ájulást az agy vérszegénysége okozza), továbbá, ha a légzés gyenge és az érverés is alig érezhető. Színlelt ellenben az ájulás, ha ezek a megbízható tünetek elmaradnak.

Eszméletét vesztheti valaki nem csupán ájulás következtében, hanem más okokból is. Ilyenkor a tünetek az előbb leírtakkal teljesen ellentétesek lehetnek, pl agyrázkódásnál, napszúrásnál a fejben vérbőség lép fel, tehát az arc vörös.

Az eskóros roham valódi, ha az illető hirtelenül, anélkül, hogy védéné magát ütődések ellen, egyetlen kiáltással elterül. A görcsroham vagy előbb egyik, majd a másik testfelet fogja el, vagy szimmetriálisan a test kétoldalát. A végtagok először kifeszülnek, azután rángatóznak. Az epilepsziás beteg az elvágódáskor mindig megsérül. További ismérvek: többnyire véres habot túr szájával (mert nyelvét megharapta), teljes eszméletlenség és érzéketlenség, rendetlen lélekzetvétel, széklet, vizelet maga alá bocsátása. A sápadtságot lassanként sötétkék-vörös elszíneződés váltja fel. A valódi eskóros roham után álomkór, tompa kábulat vagy dühöngés lép fel. Színlelt ellenben az eskóros roham akkor, ha ezek a megbízható tünetek nem következnek be, ha a beteg lassan és védőleg előretartott kezekkel esik el és ha szakadatlanul kiabál.

A szakadatul roham tünetei a legkülönbözőbb változatokban nyilvánulhatnak meg, néha a roham nem típusos s ilyenkor pl a beteg csupán szédül, elhalványul, elpirul, vagy néhányszor tengelye körül megperdül, utána mintha semmi sem történt volna, tovább megy. Ezért az eskóros rohamot csak orvos állapíthatja meg.

Nagyothallás színlelésének leleplezésére egyszerű módszer az, hogy halk hangon valamilyen felszólítást intézünk az illetőhöz, miközben nem nézünk rá. Pl: üljön le arra a székre, hozza rendbe ruházatát stb. Azt is megtehetjük, hogy háta mögött észrevétlenül pl nagyobb könyvet ejtünk le. A valóban nagyothalló vagy süket erre meg fog fordulni, mert érzi a rázkódtatást, míg a színlelő nem mozdul meg, mert azt hiszi, hogy neki ezt nem szabad meghallania. A valóban süket nagy igyekezetet mutat arra, hogy beszédünket megértse, előre hajol, kezét kagylószerűen füléhez emeli, arca figyelő kifejezést ölt, tekintete ajkunkon van. A süketiséget játszó színlelő mindezt nem teszi.

A félfülre való sükettség színlelésének leleplezése is egyszerű. Ha két személy egyidőben mindkét fülébe különböző szöveget suttog, akkor a fél fülére valóban süket csak azt fogja visszamondhatni, amit egészséges fülével hallott. Ezzel szemben a színlelő semmit sem tud ismételni, mert mindkét egészséges fülében zürzavart hallott.

Tompaelműjűség színlelése esetén az illető úgy teszi magát, mintha nem fogná fel a kérdés értelmét. A magyarázat alatt van ideje gondolkodni s így kevésbé keveredhetik ellentmondásokba. Gyanú esetén folytassunk vele hosszabb eszmecsere-t és ezalatt figyeljük meg szemkifejezését. Ebből kitűnik, vajjon valóban tompaelműjű-e.

Ha a színlelőt lelepleztük, figyelmeztessük, hogy ne késleltesse alakoskodásával az eljárást, mert helyzetét csak rosszabbítja. Helyezzük kilátásba az orvosi vizsgát, ami többnyire azzal a hatással fog járni, hogy a „beteg” állapota, fogyatékosága feltűnően javul.

Végül még néhány szót azokról a praktikákról, amelyekhez az őrizetbe vett vagy letartóztatott egyének szoktak folyamodni, hogy bűntársaikkal vagy a tanúkkal az érintkezést felvehessék.

Fogdáiban az összebeszélés a falon keresztül történhetik, néha a közbeeső fogoly közvetíti, illetve továbbítja az üzenetet. A továbbadás többnyire kopogtatásokból álló jelekkel történik. Ennek megakadályozására az érdekközösségben álló gyanúsítottakat egymástól minél távolabb kell elhelyezni. Írásbeli üzenetek közvetítése kenyérgalacsinok dobásával, zsineggel való felhúzással, élelmiszerekbe, ruhaneműekbe, olvasni valóba rejtéssel vagy csók, ölelés, kézfogás közbeni átadással történhetik. Ezért ne hagyjunk semmi írószert a gyanúsítottnál, tiltsuk meg a látogatókkal való ölekezést, csókolódzást, kézfogást, gyermekek karravételét, továbbá vizsgáljunk át gondosan mindenféle küldeményt (kenyérbe belesütve, ruhába belevarrva, csomagoló papírba, könyvbe láthatatlanul beírva stb.). Nemcsak titkos tintákkal, hanem majdnem minden folyékon anyaggal is lehet láthatatlanul írni, pl nyállal, vizelettel, tejjel, mésvízzel, szappanos vízzel, alma-, citrom-, hagymalével, levessel, sőt még tiszta (nem desztillált) vízzel is. Ha sikerült ilyen láthatatlan írásváltásnak nyomára jutni és az írást előhívni, engedjük a gyanúsítottakat tovább levelezni, mert így még sok hasznos dolgot tudhatunk meg.

A foglyok leleményessége az ilyen és hasonló fortélyok kieszelésében nem ismer határt. Jó, ha a csendőr közülök minél többet ismer, mert csak így veheti elejét annak, hogy a már egyszer kikérdezett foglyok egymással és a külvilággal érintkezést találva, összebeszéljenek és a további kikérdezésekre vallomásaikat összehangolják.

A fogolynak és hozzátartozóinak érintkezését nemcsak az üzenetközvetítés és összebeszélés veszélye miatt kell ébren figyelni. Fegyver vagy szökést elősegítő tárgyak csempészése sem tartozik a ritkaságok közé. Egy alkalommal a fogolynak fehérnemű közt borotvát adtak be hozzátartozói, aki azután a csendőrlaktanyában öngyilkossági kísérletet követett el. Máskor kenyérbe sültött kés, reszelő stb. képezték a csempészárut, sőt a bűnyügytörténet olyan esetet is ismer, midőn a fogolynak konzerves dobozban revolvért küldtek.

D) Emlékeztető a gyanúsított kikérdezésének technikájához.

✓ A gyanúsított nem feltétlenül bűnös, nem mindenben bűnös, a kikérdezés célja nem az, hogy a gyanúsítottat mindenképpen beismerésre bírjuk.

✓ Döntés a kikérdezés időpontja tekintetében, (előzetes kikérdezés, részletes kikérdezés, esetleg megrohanás.)

✓ Kevés bizonyíték mellett vagy ha bizonyítékunk még nincs, a gyanúba vett személyt egyelőre mint „tanút” kérdezzük ki.

1. A kikérdezővel szemben támasztott követelmények: tárgyilagosság, elfogulatlanság. Jóindulat, emberies, megértést mutató magatartás, ha kell erély. Figyelemösszpontosítás, nyugalom, türelem, alaposság.

2. A kikérdezésre alaposan fel kell készülni. Előkészületek: bizonyítékok összegyűjtése, kikérdezési terv alkotása. A kikérdezőnek a nyomozás teljes anyagát uralnia kell.

3. Ha szükséges, a kikérdezéshez szakértő vagy tolmács közreműködését kell biztosítani.

4. A kikérdezés megkezdése előtt meg kell állapítani a gyanúsított személyi adatait. Ennek kapcsán úgynevezett tapogató kikérdezéssel a kikérdező tájékoztassa magát a gyanúsított viszonyairól, egyéniségéről, jelleméről s egyben fesztelen beszélgetéssel nyugtassa őt meg.

5. A kikérdező a gyanúsítottat egyéniségének megfelelő bánásmódban részesítse. Igyekezzen bizalmát megnyerni.

6. A kikérdezés első szaka a meghallgatás. Gyanúsított adja elő részletesen és összefüggően, amit előadni akar.

7. A meghallgatásnál a gyanúsítotté a szó, ő beszél, a kikérdező hallgasson és jegyezzen. Ne mutasson kételkedést, ne vágjon a gyanúsított szavába és főleg ne árulja el, hogy mit tud, milyen bizonyítékok vannak birtokában.

8. A kikérdező figyelje a gyanúsított előadásának tartalmát és előadásának módját. (Mit emel ki, mit hallgat el stb.)

9. Külső jelek, mint elpirulás, elsápadás, akadozás stb. megtévesztők. Ártatlan gyanúsított is úgy viselkedhet, mintha bűnös volna.

10. A vallomás kiértékelése. A kikérdező állapítsa meg magában az előadás hézagait, az előadásban önmagában mutatkozó ellentmondásokat, valamint azokat az ellentéteket, amelyek az előadás és a már megelőzőleg megállapított tények között fennállanak.

11. A kikérdezés szakában a kikérdező tegye fel kikérdezési tervében foglalt kérdéseit, majd azokat a kérdéseket, amelyek a gyanúsított előadásából felmerültek.

12. A kérdéseknek az egész tényállást részletesen fel kell ölelniök és az ellentmondásokat, valamint a cselekmény hátterét, rúgóit is tisztáztatniuk kell.

13. A kérdésekkel főleg a részleteket kell firtatni és ezekre ismételten visszatérni, továbbá igyekezni kell ügyes kérdésekkel olyan tényekre vonatkozó válaszokat kapni, amelyekről csupán a tettes tudhat.

14. A válaszokat fel kell jegyezni.

15. Valótlan állítások és elhallgatás önmagukban még nem feltétlen bizonyítékai a bűnösségnek. Gyanúsított tévedhet, ártatlanul gyanúsított viszont szintén tagadhat, sőt védelme érdekében hamis állításokra is ragadtathatja magát.

16. A kikérdező tárja a gyanúsított elé a bizonyítékokat és előadása ellentmondásait. Ezekkel cáfolja meg sorra a gyanúsított állításait és így igyekezzen őt tagadása céltalanságáról meggyőzni.

17. A cáfolatnak az állítást lehetőleg közvetlenül nyomon kell követnie, mert ekkor a leghatásosabb. A gyanúsított védekezésénél felmerülő újabb állítások megcáfolására az adatokat azonnal, lehetőleg a kikérdezés megszakítása nélkül, be kell szerezni.

18. A beismerés lehet való és lehet hamis, továbbá bármikor visszavonható. Ezért mindig meg kell szerezni azokat a bizonyítékokat, amelyek a beismerés helytállóságát kétségtelenül alátámasztják.

21. Az kikérdezést a gyanúsítottal tanúk előtt mulattassuk be a helyszínen. Ez különösen olyankor fontos, amidőn a beismerésen felül kevés egyéb bizonyítékunk van.

22. Kitértő tagadás nem feltétlenül a konokság jele, a gyanúsított ártatlan is lehet.

23. A gyanúsított vallomásáról készítsünk hű, értelemszerinti, a fontos körülményekről pedig szó szerinti jegyzeteket.

C)

A vallomás rögzítése.

1. Általában.

A kikérdezés eredménye a feljelentésben (tényvázlatban) jut kifejezésre. A feljelentés olvasásakor alkot magának képet az ügyész (bíró) a vallomás anyagáról és értékéről. A közvetítő személy az ügyész (bíró) és a vallomásttevő között a vallomást írásbafoglaló csendőr.

Az írásbafoglalás rendkívül fontos munka, van olyan fontos, mint maga a kikérdezés tökéletes lebonyolítása, sőt a leghelyesebben lefolytatott kikérdezés is kárbavész, ha eredménye olymódon nyer rögzítést, hogy az olvasót félrevezeti vagy hamis meggyőződéshez juttatja. Növeli a vallomás helyes írásbafoglalásának fontosságát az, hogy a csendőri jelentés a sértett, tanúk és gyanúsított első vallomását foglalja magában, tehát azt a még friss és érintetlen anyagot rögzíti, amelyet a különböző átalakító tényezők egy része (felejtés, befolyásolás, szépítés, ravasz védekezés stb.) még nem támadott meg. A csendőr közvetítő szerepe némileg a szakértő szerepéhez hasonlít, aki valamely tárgyi bizonyítékot magyaráz. Magyarázhatja helyesen vagy tévesen. Utóbbi esetben hibát követ el, mert szakvéleménye megtéveszti a bíróságot. Hasonló hibát követ el az a csendőr, aki a vallomásokot hibásan közvetíti. Az írásbafoglalt vallomások ugyanis bizonyos esetekben bizonyítékok is lehetnek, de ha nem is olvassák fel őket a fő tárgyaláson, akkor is fontos szerepet töltenek be, mert hatósági személyek (ügyész, bíró, szakértő) tájékoztatásának alapját képezik.

A vallomások írásbafoglalása azonban nemcsak fontos, hanem nehéz munka is. Az elérendő cél: az elhangzott vallomásokat olymódon írásbafoglalni, hogy úgy hassanak, mintha az olvasó közvetlenül maga hallotta volna a vallomásokat. Pusztán szavakkal azonban ilyen tökéletesen nem lehet érzékeltetni az elhangzott vallomásokat, ez olyan feladat, amely még nagy írók tollát is meghaladja. Csupán az elérhető leghívebb visszaadásra lehet és kell törekedni. A rögzített vallomásnál ugyanis nemcsak a tartalom, hanem elhangzásának, külső megnyilvánulásának módja is nagy szerepet játszik. A rögzítés akkor tökéletes, ha a vallomást magába foglaló jelentés azt tartalmazza, amit a kikérdezett mondott és úgy, ahogy azt mondta.

2. A rögzítés a tartalom tekintetében.

A tartalom rögzítése tekintetében a hangsúly a hű visszaadáson van. A lényegét úgy kell összefoglalni és papírra vetni, hogy a vallomás értelme semmi változást ne szenvedjen s abban minden fontos részlet bennfoglal-

tassék. Az eszményi rögzítési mód az, hogy a feljelentés — tükörhöz hasonlóan — teljesen hű képét adja a tanú vallomásának és ne torzítson semmi tekintetben. E munkánál a kikérdező legyen pontos gép és a hallottak írásba való átültetése alkalmával semmit se adjon hozzá saját énjéből. Gyakran előfordul pl, hogy a kikérdező valamely naptári napot, amelyre a tanúk többnyire nem szoktak pontosan emlékezni, mint a tanú bemondását jelöli meg. Ha pl a tanú azt mondja, hogy az esemény húsvét után a második vasárnapon, mindjárt a déli harangszó után történt, helytelen a jelentésben az esemény időpontjául „május 5-én 12 óra és 10—15 perc körüli időben“ szöveget írni. Az ilyen nagyobb szabatosságot vagy pontosságot célzó kiegészítések és módosítások helytelenek még akkor is, ha az igazságnak kétségen kívül megfelelnek, mert a tanú megbízhatóságára, emlékezőtehetségére, vallomásának értékére irányuló következtetéseket helytelenül befolyásolják.

Torzítás maga az is, ha a csendőr a hivatalos stílusba fésüli át a vallomást. A hivatalos stílusba való átültetés a vallomás eredetiségének rovására megy. A rögzített vallomások mintegy egyenruhát öltenek. A jelentések és jegyzőkönyvek szürke, hivatalos stílusban tartott soraiból nem lehet az egyetemi tanárt az ökörhajcsártól megkülönböztetni. Pl egy írni-olvasni alig tudó félkegyelmű kondás kikérdezéséről készült jegyzetben azt olvassuk: „tudomása van arról, hogy Hevér János Török Teréz sérelmére erőszakos nemi közösülés büntettének kísérletét követte el“ stb. Nyilvánvaló, hogy ez a tanú ezt nem így mondta, mert ezekről a szakkifejezésekről fogalma sem lehetett. Így a legtöbb polgári tanú nem beszél s ilyennek olvasásakor az eredetiség hiányának érzete ébred fel az olvasóban. Ezért ne törekedjünk nyelvtanilag jobban hangzó szövegezésre, mert ezzel elmoszuk éppen azt, ami a tanúvallomásban jellegzetes és sajátos. A leírt vallomásnak a kikérdezett felfogását kell visszatükröztetnie és nem a kikérdezőt.

3. A rögzítés a terjedelem tekintetében.

Terjedelem tekintetében kívánatos volna a vallomást egész terjedelmében, lehetőleg szó szerint rögzíteni, esetleg gyorsírással vagy méginkább hanglemezre való felvétellel, de mivel ez nem vihető keresztül, legalább a fontos részeket kell szó szerint írásba foglalni. Jól fontoljuk meg azonban, hogy — mint nem lényegeset — mit lehet elhagyni.

Gyakori hiba, hogy a kikérdező a kikérdezett által előadott olyan részleteket hagy el, amelyek — véleménye szerint — nem lényegesek vagy amelyek — felfogása szerint — a kikérdezett tévedésén alapulnak. Igen könnyen lehetséges azonban, hogy nem a kikérdezett téved, hanem téves a kikérdező feltevése, kialakult nézete, szemszöge, amelyből ezt látja. Ilyenkor, a csendőr szájaíze szerinti (szubjektív) elbírálás következtében, csonka vallomás jön létre, amely nem tájékoztatja a bírót olyan tárgyilagosan, mintha a kikérdezésnél személyesen jelen lett volna.

Példa:

Egyízben az egyik tanú azt adta elő, hogy a gyanúsítottat 8 órakor látta bizonyos helyen. Ezt a részt nem vették fel a vallomásba. A főtárgyaláson a tanú ugyancsak vallotta. Megkérdezzék, hogy miért nem vallotta ezt már előbbi kikérdezésekor is, előadta, hogy ő igenis vallotta, de az őt kihallgató közeg azt mondotta, hogy bemondását nem veheti fel, mert több tanú erre vonatkozólag mást adott elő. A végén kiderült, hogy ennek a tanúnak a vallomása volt helyes, a többiek tévedtek.

4. A rögzítés a vallomás elhangzásának körülményei tekintetében.

A vallomás tartalmának hű visszaadásán kívül további követelmény az *elhangzás körülményeinek* hű érzékeltetése. Az a mód, ahogy a vallomást megteszik, a magatartás, amelyet a kikérdezett eközben tanúsít, kétségtelenül igen fontos támpontokat nyújt a vallomás értékének mérlegeléséhez és megítéléséhez. Sokszor a legfinomabb kísérőjelenségeknek is van jelentősége. Mindezeket azonban vajmi nehéz írásban szemléltetni, igyekezzünk ezért zárójelben legalább azt kifejezésre juttatni, ha pl a tanú feltűnően bizonytalanul, habozva, pirulva, szemlesütve, akadozva, remegő hangon, csak hosszabb gondolkodás után stb. állított valamit, mert e magyarázatok nélkül az írott szöveg azt a benyomást kelti az olvasóban, mintha a tanú ezt teljes határozottsággal, habozás nélkül stb. állította volna.

Ha a tanú szavahihetősége iránt valamilyen okból aggály merül fel vagy indokolt kétség támasztható, ezt is kifejezésre kell juttatni. A tanúvallomásokat ugyanis nem annyira *számuk*, mint inkább *súlyuk* szerint értékeli, „mérik”. Egy feddhetetlen, egészséges, igazságszerető felnőtt férfi határozott tanúvallomásának alkalomadtán több súlya lehet, mint több más fiatalkorú tanúnak együttvéve, akik nem rendelkeznek ezekkel a tulajdonságokkal.

Határozott különbséget kell természetesen tenni a között is, amit a tanú határozottan, saját észleleteként állít és a között, amit másoktól hallott, vagy ami csupán nézete, véleménye, elgondolása vagy következtetése. Ezt is kifejezésre kell juttatni, ha egyáltalán szükségesnek tartjuk, hogy a tanú nem személyes észrevételén alapuló állításait felvegyük.

5. Egyéb tudnivalók.

A félreértések tisztázására és annak ellenőrzésére, hogy a vallomást helyesen vettük-e fel, igen jó eszköz a leírtak felolvasása. Felolvasás után irassuk alá a kikérdezettel jegyzeteinket, mert ez — tapasztalat szerint — visszatarthatja attól, hogy vallomását később, a főtárgyaláson megmásítsa vagy letagadja.

A gyanúsítottnál különösen fennáll az a veszély, hogy a nyomozás szakában tett beismerő vallomását a főtárgyaláson letagadja. Ezért vallomásának rögzítésekor igyekezzünk különösen azokat a részleteket leszögezni, amelyeket egyedül a tettes ismerhetett. E célból számos olyan kérdést tegyünk fel, amelyeket *egy* ártatlan sem ismerhet. Fontos körülményeknél a gyanúsítottnak esetleges közönséges vagy durva kifejezéseit (erőkifejezéseit) és tájszólásait is vegyük fel szó szerint, mert ezek a beismerő vallomás hitelet és bizonyító erejét nagyban fokozzák.

Igen bevált eljárás az is, hogy a gyanúsítottnak papírt és tollat adunk a kezébe azzal, hogy vallomását *sajátkezűleg és saját fogalmazásában*, önállóan és minden befolyástól mentesen leírhasssa. Ha a kikérdező vetné papírra a vallomást, írassa ezt alá a gyanúsítottal és az illető hozzájárulásával tésse rá vele *egyik ujjának lenyomatát* is, mert megeshetik, hogy a gyanúsított később még aláírását is megtagadja.

A vallomások helyes rögzítésének előmozdítását célzó előbbi fejtegetések pontos szem előtt tartása az ügyészség, bíróság tájékoztatásán kívül már csak azért is kívánatos, mert lehet, hogy a tanú első vallomását a főtárgyaláson felolvassák. Igaz ugyan, hogy a bíróság csak a főtárgyaláson

produkált bizonyítékokra alapíthatja ítéletét s hogy a közvellenség és szóbeliség elve alapján a tanúkat előszóval és a főtárgyaláson kell kihallgatni, de nem tiltja a gyakorlat az előzetesen tett vallomások részbeni felolvasását, ha az azért történik, hogy a vallomást tevőt korábbi és a főtárgyaláson tett vallomása közti eltérésre figyelmeztessék. Felolvasásukra sor kerülhet továbbá akkor is, ha a tanú időközben elhalt, vagy ha más nyomós okból, pl betegség, utazási költségek aránytalansága, stb. miatt, a főtárgyaláson nem jelenhetett meg.